

• Ilustrăm numărul cu reproduceri
după lucrările premiate la *Saloanele Moldovei*, ediția 2020.

Adrian JICU

Mașinăria Nora

pagina 3

Marius MANTA

Mărturiile Daniei Șontică

pagina 7

Ștefan RADU

România provincialilor

pagina 8

Carmen MIHALACHE

O nebună poftă de viață și de teatru

pagina 11

Ion FERCU

Șoptind elevat de la urechea judecătorului Cronos

pagina 15

Ionel SAVITESCU

Gripa spaniolă și urmările sale

pagina 23

Fragmentarium

ACTA, NON VERBA. O spune Biblia, prin echivalență: „Tot așa, credința: dacă n-are fapte, e moartă în ea însăși” (Iacov, 2,17) (motto în „Tribuna”, ales de N. Mares, pentru a vorbi despre reînnoirea Bisericii Universale). Și nu numai, am zice noi.

BUCURIA CITITORILOR. Bibliotecile publice și-au redeschis sălile de lectură. O carte restituită va intra în carantină între 3 și 7 zile, iar documentele plastificate (nu *plastificate*, cum mai auzim/citim), 10 zile.

ȘTIINȚA INALȚULUI. Ca și prima ediție, Școala de vară „Să învățăm cerul” a fost o reușită. Organizator: Observatorul Astronomic „Victor Anestin” din cadrul Complexului Muzeal de Științele Naturii „Ion Borcea”.

OFITER ACTIV... Constantin Zavati (n. 1923), profesor de chimie și ofiter în rezervă, e solicitat să revizuiască referatul unui doctorand al Institutului de Istorie „N. Iorga”, venit special din Capitală la Bacău.

EX TOTO CORDE. Aida Zeyad, de loc din Fâșia Gaza, ne anunță că a fost admisă la Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila” din București și mulțumește profesorilor de la Facultatea de Litere din Bacău pentru calitatea anului pregător urmat aici. „Te felicităm din toată inima”, i-am răspuns și am continuat în ton medical: „De acum înainte inimii îi vei spune cord”.

RECORD BUHUSEAN... Radu Ciorniciuc, jurnalist independent, este autorul unui documentar multipremiat „Acasă”, imagine a Deltei Văcărești din inima Capitalei. Printre orașele unde a avut loc proiecția filmului se află și Buhușiul natal.

...ȘI UNUL BĂCĂUAN. Profesoara pentru învățământul primar Mirela Spiță, de la Școala Gimnazială „Al. I. Cuza” Bacău, este unul dintre laureații celei de-a V-a ediții a Galei MERITO. Felicitări!

BĂCĂU – HELSINKI. O pagină compactă acordă „Flacăra lui Adrian Păunescu” băcăuanului Liviu-Luliu Petrilă, stabilit din 1990 în Finlanda. Cristiana Crăciun, autoarea medalionului, este plăcut impresionată de fibra patriotică nealterată a concitadinului nostru.

IN HONOREM. „La mulți ani!”, pentru istoricul Corneliu Stoica (70) și pedagogul Mihai Lupșoru (90).

CENTENAR. La 25 septembrie sunt 100 de ani de la nașterea, la Sucevița, a eminescologului Dimitrie Vatamaniuc.

IN MEMORIAM. Maria Vicol, fizician, inspectorul școlar general în vremuri tulburi; Gh. A. M. Ciobanu, purtătorul de cuvânt cultural; pr. Laurențiu Popa (n. Podul Turcului), starețul Mănăstirii Stănișoara, din județul Vâlcea.

AI. IOANID

Provocările Galaxiei Gutenberg: „Despre frică, responsabilitate, încredere”

După mai bine de cinci luni de carantină gratuită și inexplicabilă (și) a culturii, închiderea efectivă a instituțiilor și spațiilor culturale, în sfârșit, guvernărilor, (i)responsabilităților din domeniu le-a revenit mîntea la cap și, cu dracônica măsuri de protecție împotriva infectării cu noul coronavirus, am revenit aproape la normalitate: avem voie să „consumăm” cu grijă produse culturale! S-a întâmpat și la Centrul de Cultură „George Apostu”, unde, la începutul lunii septembrie, din inițiativa directorului instituției, Gheorghe Geo Popa, a avut loc o nouă întâmplare culturală, din ciclul „Provocări colocoale”. Programată inițial în „Grădina cu statui”, unică în România, din cauza vremii capricioase, cu temperatura în limitele legale și masca sanitară din dotare, ne-am ocupat cei patru metri pătrați repartizați fiecăruia, în sala Muzeului de Artă Contemporană.

Inițiativa prestigiosului centru cultural băcăuan s-a întâlnit cu disponibilitatea și deschiderea conducerii Filialei Bacău „Marius Mircu” a Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România, care au reușit să pună în dezbaterea celor prezenți, ziaristi din București și Bacău, artiști, scriitori, critici literari și de artă, personalități din domeniile politic (candidații la alegerile locale) și economic (întreprinzători, manageri ai unor societăți comerciale), o temă acroasăntă: „**Despre frică, responsabilitate, încredere**”, care a încercat și a reușit, pe parcursul a două ore, să surprindă o caracteristică esențială a lumii de azi (și de ieri), dar și remediile cu potențial curativ pentru cei care s-au obișnuit deja cu tusele întunecate ale vieții de tip globalist.

Împreună cu ziaristi din presa cotidiană și-au învins „frica” gazetari din presa culturală: Carmen Mihalache, directoarea Revistei „Ateneu”, Marius Manta, Ștefan Radu, Ioan Dănilă, Cornel Galben, Ion Fercu, redactorii și colaboratorii ai aceleiași reviste.

Invitații au fost pe măsură: voci și condeieri renumiți din jurnalistică românească, care au aplecat cu verbul lor problemele fundamentale ale celor care locuiesc în Galaxia Gutenberg: Doru-Dinu Glăvan (președinte al Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România), Neagu Udrouiu (ziarist, scriitor și fost diplomat), Corneliu Vlad, gazetar „externist” de forță (membru al Uniunii Scriitorilor din România), Cornel Cepariu (pre-

ședinte al filialei Bacău a U.Z.P.R.), Ion Fercu (profesor, gazetar, membru al Uniunii Scriitorilor din România) și, nu în ultimul rând, Marius Manta (critic literar, membru U.Z.P.R.).

Coordonatorul și moderatorul întregului eveniment a fost Gheorghe Geo Popa, directorul Centrului de Cultură „George Apostu”. Seara a fost însoțită de muzică, prin vocea sopranei Andreea Simon, profesoară la Colegiul Național de Arte „George Apostu”.

Neagu Udrouiu a adus în discuție mai ales tema responsabilității gazetarului, dar și a încrederii, explicând cu două cazuri celebre: „Watergate” și cel al marelui ziarist Joseph Pulitzer, cât și cu exemple din bogata experiență proprie. Practician, dar și teoretician, la fel și scriitor de mare forță, Neagu Udrouiu a venit la întâlnirea din Bacău și cu ultima apariție editorială, „Jurnalismul” (vol. I-II), cărți pentru tinerii care aspiră la statutul de ziarist, apărute la Editura U.Z.P.R., care străbat ca un fir roșu ceea ce consideră autorul că este definitoriu pentru un gazetar: „**respectul față de oameni și față de sine**”.

Doru-Dinu Glăvan, președinte U.Z.P.R., publicist, reputat cronicar sportiv, a pus accent, în densa sa alocuțiune, pe scopul și obiectivele uniunii profesioniste a ziaristilor, dezvoltând, la rândul său, ideile de responsabilitate, profesionalism, curaj și încredere, coordonate esențiale ale comportamentului gazetarului modern, care „**are menirea să scrie cu credință, iubire, dar mai ales cu jertfă**”. L-a secondat Cornel Cepariu, care a remarcat că frica a fost depășită chiar prin curajul de a vorbi deschis despre frică:

„**Încrederea că, prin demersul său responsabil, gazetarul poate schimba lumea este o dovadă că a depășit frica**”.

În spațiul „Provocărilor colocoale”, organizatorii au programat și un „Spectacol al cărții”, fiind lansate câteva volume, printre care „Cavalerii Noii Apocalipse. Nu va fie frică!” (Editura U.Z.P.R., 2020), de Corneliu Vlad, ziarist, publicist și analist de politică externă. Cu o carieră gazetar-rească de aproape 50 de ani, a publicat câteva zeci de mii de știri de presă, articole, reportaje, comentarii și analize ale vieții și politicii internaționale, astfel că a fost o încântare să-i ascuți disertația despre frică, „**un fenomen instrumentat tot mai eficient și astăzi, mai ales în politică și geopolitică**”.

Despre cartea „Interviuri”, a scriitorului băcăuan Marius Manta, a vorbit Ion Fercu, scriitor și gazetar. Sunt treizeci și șase de convorbiri/interviuri cu excepție în domeniile lor, indiferent de vârstă. Este o carte în care cititorul se confundă în universuri diferite, populate de oameni cu har, talent, știință, bunătate, cu sufletele deschise către frumos, credință și adevăr, acea trinitate la care face mereu trimitere autorul, la care se adaugă un optimism născut din curiozitate și cunoaștere. Marius Manta, profesor, critic literar, publicist, redactor la Revista „Ateneu”, este autor și al volumelor „Literaturbahn” (2014), „Tată și fiu. Momente” (2015), „Ucenic la iconari” (2017), „Cronofabile” (2020).

Finalul a aparținut reginei gazetăriei - **întrebarea**, care naște dialog, răspunsurile acoperind curiozitatea și tulburările cotidiene ale celor care au ales ca prin scrisul lor să devină, așa cum le place să afirme, „câinii de pază ai democrației”, medietori între public și puterea politică. „Provocările...”, din păcate, pe alocuri, au trecut și dincolo de tema enunțată, fiind vîrsate, din interior, cu comentarii străine de „nucleu” miraculos al Galaxiei formate din litere, idei și concepte, exprimate într-un spațiu/ timp aseptice.

Programul cultural pentru anul 2020 al Centrului de Cultură „George Apostu” se desfășoară sub genericul „Artă, Cultură, Tradiție – Călătorii spre eternitate”.

Gheorghe BĂLȚĂTESCU

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CĂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU (redactor asociat), Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

La cei aproape 90 de ani, Nora Iuga nu încetează să uimească. S-a spus despre ea că e o prefăcută, o cabotină pe care o interesează doar succesul. Alții i-au reproșat că e artificială și pedantă. Că e livrescă și, implicit, falsă. Cu toate astea, Nora e citită și îndrăgită. Mai ales de tineri, ceea ce, în condițiile actuale, nu e chiar la îndemâna oricui. Invitată la evenimente culturale-mondene și la experimente literare, participă, fiindcă, spune ea, „nu știe să refuze”. E aici o formă de cochetărie, un amestec de histrionism și sinceritate, la care voi reveni.

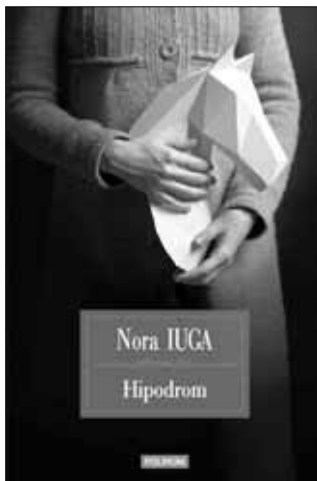
Cai și păpuși

Actrița care n-a devenit se reanșează (și) în *Hipodrom* (lași, Ed. „Polirom”, 2020), o carte-armonică, în care se întâlnesc autoficțiunea, jurnalul deghizat, memoriile, poemul în proză și monologul pe mai multe voci. Nora continuă să scrie fiindcă altceva nu știe și nu vrea să facă. Pentru că scrisul este forma ei de a-și prelunge existența. De a confirma că nu degeaba poartă numele eroinei lui Ibsen. De a spune că viața nu e altceva decât o continuă goană după o fericire iluzorie, sugerată de titlu și întruchipată în călutul-unicorn, pe care îl zărește în copilărie, în vitrina unui magazin. Calul pe care nu l-a primit nici la 10, nici la 20 sau 30 de ani și pe care știe că nu-l va primi niciodată...

Metafora calului alb de pe copertă trimite, în egală măsură, la ideea de libertate și de animalitate. E aici o sugestie autoreferențială, care definește firea năvalnică a unei femei și a unei autoare care se cere împlănită. Amazoancă și farmazoancă, Nora exercită o fascinație greu explicabilă, amestec de feminitate și cerebralitate. În felul de a fi și de a scrie al Norei Iuga e ceva din frumusețea calilor sălbatici. Slobodă la gură și la condei, Nora Iuga e cuceritoare prin faptul că e ea însăși. Că vorbește despre iluziile și despre deziluziile sale cu o sinceritate dezarmantă. Că știe să creeze o complicitate cu cititorul, pe care și-l ia drept confesor și prieten de drum, dezvăluindu-i visele și visurile, împlinirile și eșecurile. Iar asta presupune încredere. În tine și în celălalt, în cel/cea de la capătul paginii, care te așteaptă curios/curioasă.

Viața ca manej

Într-un alt sens, titlul cărții trimite și la predestinare. La culoarul pe care alergăm aiudoma calilor de pe hipodrom, care se întrec spre deliciul spectatorilor. Oare nu asta facem și noi, în manejul pe care îl numim viață? Există în paginile cărții o permanentă zbatere între captivitate și libertate. Între suflet și trup. În definitiv, ne spune Nora Iuga, omul nu-i altceva decât o minte într-o carcasă care se erodează permanent. O mașinărie care funcționează în virtutea unor legi pe care încearcă să le înțeleagă, fiindcă numai așa te poți înțelege pe tine însuși. A-ți păstra luciditatea și a conștientiza că o grea fatalitate ne apasă e unica soluție. De aici imaginea unei Nora-mecanism, care se încapățânează să funcționeze, trecând peste orice greutăți. Cu detașare și

autoironie, știind prea bine că e privită ca o babă, a *pain in the ass*, care nu face decât să încurce pe alții.

Ar merita subliniat, în acest sens, umorul Norei Iuga. Capacitatea de a se lua peste picior și de a face haz de necaz. În casa cu păpuși (recte dămboviteanul tablou literar postdecembrist), ea știe că nu poți trata lucrurile decât într-un asemenea registru, fără a pune la suflet „răutățile și micile scandale”, pișcăturile sau atacurile confrăților/surorilor: „Nu comentez nimic, ar fi un efort prea mare, pe care ei nu-l merită, voiam doar să-ți spun ție – cui? Poate că și tu le împărtășești părerea când îmi arunci în față «incompatibilitatea» dintre noi, fiindcă se vede că despre tine ai o părere bună. Cu fiecare zi care trece, ies din lume. Am intrat într-un triunghi al Bermudelor. Aici nu există explicații – sunt un fel de Emil Constantinescu la jumătatea mandatului,

• Marius Barb Barbone (București) – *Povara* Premiul Uniunii Artiștilor Plastici din România

Adrian JICU
jicquadrian@yahoo.com

Mașinăria Nora

lui, când fie că spunea da, fie că spunea nu, tot aia era, adică ce nu trebuie. Asta e! Cred că vine o vreme când începi să puți a hoit și mai rău, dacă nu faci parte din rasa ciobăneștilor, nici din cea a bărzoilor cu pedigrî, ai căcat steagu', că atunci ești mai rău decât «apatrizii diasporei», ești trădător de neam, spărgător de grevă, antiromân, nu mai ești vecinu', ești chiar capra vecinului".

În căutarea sinelui (pierdut)

Hypodrom e și o carte despre rădăcini. Despre Hermannstadt mitic, unde regăteanca a întâlnit spiritul teutonic („cezaro-crăiesc”), dar și despre dureroasa confruntare cu o altă civilizație. Lumea rigori nemțești, a ordinii și a seriozității, dar și a aroganței și a disprețului. Aici a învățat nu doar limba germană și scrierea gotică, ci și umilința și prejudecățile. Călare pe două secole și pe trei dictaturi, Nora datează enorm acestei întâlniri mirabile și se întoarce în permanență aici, unde s-a descoperit pe sine. Școala Ursulinelor, furatul pepenilor, experiențele sexuale traumatiche, transformarea domnilor în tovarăși, aventurile cu elevii și mutarea ei disciplinară, intrarea în lumea boemă, prietenii și prietenile de-o viață etc. actualizează, de fapt, mitul eternei reîntoarceri, căci Sibiu rămâne reperul în jurul căruia s-a construit existența autoarei. Un Sibiu care mi-a amintit de grupul oniricilor, de Mircea Ivănescu și de *Transparenta* lui Radu Vancu, prin puterea lui difuză de a rostui destine. Deloc întâmplător, există fire subterane care leagă scrisul celor pe care i-am menționat fiindcă toți poartă amprenta unui spațiu cu o

încărcătură aparte: „Nici n-aveam cum la ochii unui cal împăiat din vitrina lui Schuster! Fața lui neclintită pusă la zid de uimirea mea. Prințul mecanic e un personaj de panopticon sau de muzeu egiptean. Niciun om viu nu seamănă cu el, ajunge să-l privesc și să simt cum mă clatin ca o măsea cariată, până când o mână puternică mă smulge cu clestele din loc și din timp. Nu mai avem materie. Nu ne mai mișcăm. Ne-am aruncat carcasa. Suntem două transparente. Am ajuns în zona în care *recunosc locul*".

Transparentă și provizorat

„Nimic din ce e omenesc nu-mi este străin.” La asta s-ar putea reduce acest pseudojurnal, fiindcă Nora Iuga nu se sfiește să vorbească despre eșecuri și dezamăgiri, despre frustrări și obsesii. Sau chiar despre violuri și alte experiențe degradante, cum e aceea a unei nopți petrecute cu un necunoscut, o noapte cât o coborâre în infern: „Urina îmi clipea în sândăluțele roșii. Eu mă agățam cu amândouă mâinile de străinu' ăla, cum m-aș fi agățat de un stâlp de înaltă tensiune, că tot pământul se clătina ca la cutremurul din 1940, când locuiam pe Schmedgasse 17 și-n București s-a prăbușit Carltonul. Am căzut, fără să știu unde, unul peste altul, habar n-am, era pe-un pat, era pe dușumea, era într-un atelier pe masa de lucru... simt o lumină pe față, dau să deschid ochii, îi simt lipiți, mă ustură și ceafa mi-e înțepenită. Mă ridic greu. Nu știu cine-i bărbatul de lângă mine. Pantalonii mei sunt încă jilavi, semn că nici nu i-am scos. Învăț să merg, deschid încet o ușă necunoscută. Bine că nu scârțâie. Miroși a urină, Lorchen, ce ți-au făcut de nu mai ești tu... și calul ăla alb, Jovis, nu-mi mai aude durerea, nici gândul, ultimul, *der Letzte*, că nu l-am mai văzut nici în vitrina lui Schuster, singurul meu salvator care mă făcea cu-adevărat să cred că suntem eterni într-o lume promisă, fiindcă aici nu suntem lăsați să fim măcar provizorii".

De ce e Nora Iuga o poetă importantă și nu doar simpatică? Fiindcă s-a încapățânat să scrie, cu o sinceritate și un curaj rare, fără a se menaja și fără complexe. Pentru că e un mecanism (textual), Nora continuă să funcționeze. Pentru că scrisul ei aparent histrionic dezvăluie, de fapt, o credință adâncă în ceea ce se cheamă, cu un clișeu, frumusețea (pierdută) lumii. Într-un anume fel, ea reiterează gestul eroului barbian, din versul care îi plăcea atât de mult și lui Preda: „Trup sfânt și hrană sieși, Hagi rupea din el". Trup sfânt și hrană sieși, Nora e o mașinărie cerebrală, care se hrănește din scris și din credința că trebuie să alergăm până la capăt în acest hipodrom care e existența.

Societatea Cultural-Științifică „Vasile Alecsandri” Bacău și filiala Bacău a Uniunii Scriitorilor din România, având drept parteneri Consiliul Județean Bacău, Parohia Bisericii „Precista” – Protopopiatul Bacău și nu în ultimul rând Facultatea de Litere a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău, au organizat a IV-a ediție a Reuniunilor Culturale „Alecsandriada”, dedicată împlinirii a 130 de ani de la moartea scriitorului, omului politic, dar și însuflețitului unionist și diplomat care a fost Vasile Alecsandri (14.06.1818, Bacău – 22.08.1890, Mircești). Vineri, 21 august 2020, la Biserica „Precista”, a avut loc un parastas închinat fiului său duhovnicesc (după cum se știe, viitorul poet a fost încreștinat în această biserică în data de 22 iunie 1818). Lăcașul de cult a fost ales de oameni de cultură, dar și de popor ai Bisericii. Vocile preoților (Mihail și Constantin Tomozei și Adrian Bardan) au răsunat aici cu putere, în condițiile speciale impuse de criza sanitară. „Ne-a bucurat ce s-a petrecut pe 22 iunie 2018 aici și am hotărât să-l pomem în pe Vasile Alecsandri în fiecare an”, a subliniat în final preotul Mihail Tomozei, parohul Bisericii „Precista”.

Manifestarea (la care au colaborat Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale și Școala Populară de Arte și

Theodor-George CALCAN

Alecsandriada - ediția a IV-a

Meserii Bacău) s-a desfășurat în continuare în sala de festivități a Protopopiatului Bacău. Aici o audiență îndeajuns de numeroasă a putut urmări un moment liric intitulat „Aed pentru Alecsandri”, urmat de colocviul „Postumitatea unui clasic. Alecsandri – 130”. Magdalena Chitic, Adelina Poșteala, Roxana Zaharia și Sorina Constandache, studente ale Facultății de Litere din Bacău, au prezentat secvențe semnificative din eseurile lor având ca temă viața și activitatea lui Vasile Alecsandri. Lansarea ediției „Opere. Poezii”, de Vasile Alecsandri (București, 2019) a constituit alt punct fierbinte al acestui program. Volumul a apărut sub egida Academiei Române, a Fundației Naționale pentru Știință și Artă și a Institutului de Lingvistică „Jorgu Iordan – Al. Rosetti”, sub coordonarea acad. Eugen Simion și cu un amplu dosar critic întocmit de Victor Durnea, de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” Iași. Lucrarea, în condiții grafice excelente, s-a bucurat de sprijinul financiar al Consiliului Județean Bacău. A fost recen-

zat cu vervă și aplomb de Grigore Codrescu, care ne-a înfățișat un Alecsandri viu, energetic, vesel, a cărui memorie a străbătut luminos un veac și încă șase lustri.

Petre Isachi, președintele juriului concursului de eseu, i-a premiat pe studenți, felicitându-le pentru prestația lor. Un premiu special i-a fost acordat dnei Cecilia Moldovan, autoarea a unei lucrări dramatice cu titlul „Primăverile Elenei”. Câteva secvențe ale piesei au fost dramatizate ad-hoc, iar un fragment din lucrare a fost publicat de Revista „Ateneu” în numărul său din iulie-august 2020. Ioan Dănilă a prezentat darea de seamă „Alecsandri, la o sută de

ani și încă trei decenii”. Intervenții interesante au avut Elena Bostan (Iași), Vilică Munteanu, Mariana Velisar-Codrescu, Rodica Tomozei. Moderatori ai discuțiilor au fost Ioan Dănilă și Dumitru Brăneanu. Între cei prezenți s-au aflat și prof. univ. dr. ing. Carol Schnakovszky, rectorul Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău, lect. univ. dr. Florinela Floria, de la Facultatea de Litere, și poeta Gina Zaharia, de la Buzău. Au trimis mesaje Silvia Strătilă și Mădălina Lisnic (Chișinău), Constantin Zavati (n. 1923), Cristina Cimpeanu (Iași). Au fost prezentate volumele „Decemianuarie. O panoramă a tradițiilor de iarnă –

județul Bacău” și „Străjer la împărăția cântecului”, aparținând lui Anton Achiței, de curând călător spre veșnicie. Sorina Constandache, revenită de la un program Erasmus derulat în Franța, mi-a amintit de un episod relatat recent de Matei Vișniec. Aflat pe pământ provensal, dramaturgul a văzut o casetă lucrată în alamă cu înrustații, despre care i s-a spus că aparținuse lui Vasile Alecsandri și că fusese găsită împreună cu câteva manuscrise în limba provensală într-una dintre locuințele puse la dispoziție de poetul Mistral. Se știe că poetul român era un fervent susținător, alături de Mistral, al dialectului provensal, în care se pronunța cu eleganță și acuratețe. Mai știm că modelul fraternității limbilor de gîntă latină, ca și cel al unui intelectual implicat în problemele comunității zonale i-au preocupat atât pe Mistral, cât și pe Alecsandri.

N. red. Subscriem la mirarea exprimată de Gheorghe Geo Popa: „Am aflat recent o năzdrăvanie de pe internet: Vasile Alecsandri s-a născut «unde în actualul județ Bacău», când se știe clar adevărul. Chiar el o spune: *Sânt născut în Bacău* și este dovedit de acte de arhivă. În august, la Biserica *Precista*, s-au comemorat 130 de ani de la ridicarea la ceruri. Noi, românii, avem stilul nostru...”

Evenimentul plasează o dată în arca timpului pe orbita muzicii noi, fapt ce m-a determinat să numesc urbea, în 2018, capitala muzicii contemporane. O carte apărută de curând aduce din nou în atenție un fenomen care a marcat istoria artistică a acestui oraș. Afirm toate acestea deoarece am participat de la prima ediție a Festivalului ca spectator, ca discipol al multora dintre cei cărora le erau cântate lucrările, ca interpret sau exersându-mi condeiul. La douăzeci de ediții, din anul 1998, am fost părtașă la organizarea evenimentului. Acum și întotdeauna rămân iubitor al Festivalului și păstrător al istoriei lui.

Consemnat în avangronici și cronici, momentul a fost reflectat în publicațiile din Bacău: *Ateneu*, *Vitrallu*, *Plumb*, *Steagul roșu*, *Deșteptarea*, *Viața băcăuană*, *Ziarul de Bacău*; Iași: *Zile și Nopti*, *7 Serii*, *Cronica*, *Cronica veche*; București: *Muzica*, *Actualitatea muzicală*, *Dilema veche* ș.a.m.d.

Festivalul, de prestigiu – imaginat și conturat an de an de compozitorul Liviu Dănceanu și pus în pagină de echipa Filarmonicii „Mihail Jora” din Bacău –, a însemnat recordarea la cele mai noi tendințe muzicale, iar personalitatea „orchestratorului” l-a poziționat pe o hartă ce depășește granițele țării și ale Europei.

Aici au cântat soliști de marcă și vom aminti în economia textului remarcabila apariție la patru dintre ediții a talentului saxofonist francez Daniel Kientzy. Când încă nu se uscase bine cemeala pe manuscrise, în Sala *Ateneu* sau la Centrul de Cultură *George Apostu* au răsunat sonoritățile *opus-urilor* unor compozitori români de aici sau stabiliți în lumea largă. De la lucrările lui Liviu Dănceanu (anul acesta este programat poemul *Angulus Ridet* op. 7, pe care l-a compus în anul 1981), la cele ale Violetei Dîncuș, trecând prin „clasiți”: Felicia Donceanu, Ștefan Niculescu, Aurel Stroie, Wilhelm Berger, Anatol Vieru, Corneliu-Dan Georgescu, Tiberiu Olah, compoziștii românească a fost gene-

turnul cu ceas

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Zilele Muzicii Contemporane

ros reprezentată de lucrările lui Viorel Munteanu, Cristian Misievici (compozitor plecat dintre noi la sfârșit de august a.c., care a dedicat Trio-ului *Syrinx* lucrarea „Șapte intersecții ale unui sentiment cu un anotimp”, care a primit în 1988 Premiul UCMR), Ghenadie Ciobanu, Costin Miereanu, Horia Surlănu, Adrian Iorgulescu (din creația căruia vom audia „Rondoul de noapte”), Călin Ioachimescu, Dan Dediș, Dumitru Capoianu, Dan Buciu etc. În 2020, una dintre lucrările pe care le vom asculta este „Dorelegia”, dedicată de Viorel Munteanu – la propunerea pianistului Sorin Petrescu – memoriei flautistului din Trio *Syrinx*, Dorel Baicu.

Un dialog al artelor, încă de la începuturi, a (re)unit indivizi izolați în universul cultural; muzica a răsunat aici cu orchestra Filarmonicii „Mihail Jora”, cu arheii lui Liviu Dănceanu la Zilele Muzicii Contemporane – primul festival de muzică nouă al țării. Acum, Ansamblul *Archaeus* serbează, într-o formulă înnoită, 35 de ani. S-au alipit lor, în 13 expoziții, artiști plastici: Ilie Boca, Radu Igașzag, Josef Hajdu (cel care a ilustrat, printre altele, ultima carte a lui Liviu Dănceanu, *Grav – Acut*).

Festivalul de muzică contemporană este copilul mult iubit pe care Liviu Dănceanu nu l-a avut; copil imaginat pe care l-a crescut frumos și căruia l-a inoculat valorile proprii, suflul de viață.

Autenticitatea, stilul, amprenta din păcate s-au pierdut odată cu plecarea mentorului la cele veșnice. Anul 2015. Cităm ultima scriere din volumul *Spanuri* al compozitorului, *Testament*. „Eu, cel care respect necondiționat muzica savantă, care sunt asaltat și electrocutat de frenezia și delirul muzicii de divertisment și care mă simt mitraliat de acei eroi exaltați, provocatori, agresivi, aflați în plin război cu ceea ce este firesc, eroi numiți vedete; eu, în deplinătatea facultăților mele mintale, cu neștirbită responsabilitate; eu, deplin conștient de rolul meu constatat, cu întreaga mea autonomie morală [...]; eu, însărcinat cu limpezirea consecințelor generate de societatea post-modernă, eu nu vă las nimic, pentru că, oricum, voi luați tot ceea ce vreți din ceea ce se mai produce în cultura înaltă”.

Cele două evenimente anuale cu tradiție: Festivalul „Enescu – Orfeul moldav”, ajuns în 2020 la a 41-a ediție, și Festivalul Internațional „Zilele muzicii contemporane”, ce numără 34 de ediții, sunt embleme ale orașului și aparțin Filarmonicii „Mihail Jora”. Festivalul îl are ca director de onoare pe Ovidiu Bălan (cu care Liviu Dănceanu s-a pornit la drum în 1986, alături de Trio *Syrinx*), care a dirijat până la un moment dat toate concertele orchestrei, restituind nenumărate *opus-uri*.

La Festivalul Internațional *Zilele muzicii contemporane* au fost 5 colocvii-simpozion, 8 conferințe, unde s-au discutat subiecte fierbinți ale compoziției și muzicologiei, s-au lansat cărți și discursuri. Serile de concert se continuau cu întâlniri cordiale, în care creatorii și interpreții – prezenți în primăvară sau toamnă la festival – depăneau amintiri, se amuzau de situații neașteptate, comune, improvizau pe teme muzicale și nu numai. În fine, nu stia când trece timpul în prezența unor coloși. Să-i poți asculta pe Ștefan Niculescu ori Aurel Stroie povestind despre laboratorul lor de creație, dezinvolt, naturalii, cu un rafinament greu de regăsit azi, însemna că ai avut o mare şansă.

Dar Zilele Muzicii Contemporane au fost mai mult decât seri de muzică; au fost gale de film, spectacole de pantomimă, de teatru, de folclor, de balet, de operă – gen în care Liviu își exercisa capacitățile. Un festival muzical nu înseamnă doar a programa și a contacta niște interpreți; înseamnă o idee, un ceva care să coaguleze muzica, textul și tot ce decurge din etalarea lor, spre a arăta, a dovedi, a te bucura, a fi; un pre-text spiritual, cultural, o modă, o curiozitate, o excentricitate, care să-ți capteze atenția. Toate acestea îi reușeau lui Dănceanu și legau rețeta de succes pe care a creat-o.

Festivalul a adus tot felul de posibilități de expresie în fața unui public nu foarte numeros, însă avid de a lua parte la eveniment, un public curios să afle noutăți, fidel. Nu sunt multe locuri în lume unde să dureze un asemenea fenomen. Aici a fost susținut, ceea ce a dat posibilitate băcăuanilor să fie părtași la multe, multe de tot prime audiții, să vadă artiști cuprinși de extaz interpretându-și propriile compoziții ori altele pe care le primiseră în semn de omagiu pentru a le cânta.

Despre acest festival putem spune, fără teama de a greși, că a viețuit grație unicității lui și entuziasmului celor care l-au propulsat.

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XXVI)

**Istoric
și lexicograf –
Ioan Murariu**

Specialist în istoria medievală a României (doctor în domeniu, cu o teză despre comerțul intern al Moldovei la confluența secolelor XVIII-XIX), Ioan Murariu (1937, Dămileni, com. Cristești, jud. Botoșani – 2011, Bacău) a activat ca lector universitar la Institutul Pedagogic de 3 Ani din Bacău și apoi, la Școala Ajutoare și la Liceul Pedagogic Bacău. A publicat lucrări despre Bacău (un ghid de oraș, în 1992, cu Nicu I. Aur), despre Ținutul Herța și despre sate din zona natală, iar în paralel, un curs universitar de paleografie chirilică românească și câteva dicționare de specialitate. Ultimul dintre acestea, din 2008, spune totul prin titlu: „8500 de termeni istorici și arhaisme”. Voit ori nu, autorul aplică strategia colegilor de la Chișinău, care au creat departamente speciale pentru terminologia științifică, dat

fiind că denumirile din interiorul diverselor discipline sunt prima cale de a pătrunde în intimitatea acestora și a le asimila. Ioan Murariu – unul dintre ultimii istorici ai locului stăpâni pe tehnica descifrării documentelor chirilice – operează cu unelte lingvistice când delimitează termenii istorici de arhaisme și, onest, indică de fiecare dată sursa, „pentru ca cititorii să poată verifica, dacă doresc” (*Cuvânt-înainte*, p. 3). Definițiile sunt mai mult decât o

simplă denominare a termenului, cuprinzând fragmente ilustrative din documente sau din opere literare (în special ale cronicarilor). Despre *Bacovia* (sau *Bacova*, *Bacow*, *Bachkowka*) aflăm că este „numele *Bacăului* medieval în izvoarele istorice străine”, iar despre „liude/lude”, că este o „unitate fiscală formată din câțiva contribuabili moldoveni, începând cu anul 1783” (*Luizi Călugăra* s-a numit inițial *Luizi Călugăra*). Unele sintagme sunt expresive: „*limbă de moarte* – testament verbal făcut de un muribund”; „*limbă strâmbă* – amendă pentru măturie mincinoasă în Moldova secolului al XVII-lea”, iar unii termeni și-au deturat sensul, ca în cazul *vaccinării* de azi: „*ALTOIRE* (sau *HULTUIRE*) – în prima jumătate a secolului al XIX-lea, copiii din Moldova erau „hultuiți” cu vaccinul antivariolic”. *Mitrica* este o „condică unde în perioada 1832 – decembrie 1865 preoții români înregistrau nașterile, căsătoriile și decesele din parohiile lor. Dintr-o *Măturie de mitrică* scrisă în

lași aflăm că poetul Vasile Alecsandri «s-au născut în târgul *Bacăului*» în ziua de 14 iunie 1818 (Gh. Ungureanu ș.a., *Documente*, Editura *Minerva*, București, 1973, vol. I, p. 284).

Surpriza o constituie strămoșul hashtagului, pe care Ioan Murariu îl trece la sfârșitul listei de abrevieri, numindu-l „semn grafic întâlnit în documente chirilice vechi” și trimițând la cuvântul „*GALBEN* – veche monedă de aur franțuzească sau olandeză, care în secolele XVIII-XIX a circulat și în țările române”. Un document păstrat la Arhivele băcăuane arată că s-au alocat 2368 de lei „pi 8 stoguri fănu, mâncat cu arătura în primăvara anului 1857, câte 8 # (deci un galben valora 37 de lei), iar Nicolae Bălcescu, într-o scrisoare către Ion Ghica din 16 dec. 1849, transmite: „Eu aci am dat socoteală de bani și le-am dovedit că din 400 #, ce era asupra-mi, n-am mâncat un galben, măcar deși am fost strămorat”.

Sunt suficiente argumente pentru a căuta dicționarul citat și pentru a aprecia truda celui care cu modestie semnează prefața: „Alcătuitorul”.

* Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/ claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Mai mult decât o lansare de carte

Ceea ce s-a petrecut pe 3 septembrie la Pensiunea „Balta albastră” din satul Siretu (nu *Siret*, cum am găsit în mai multe contexte neoficiale) al comunei Letea Veche a depășit cadrul anunțat inițial. Se știa că va fi lansată ediția a II-a a cărții „Cronica unei familii băcăuane – boierii Lecca”, scrisă de unul dintre urmași, Dumitru Lecca, și tipărită de Editura *Magic Print* din Onești (directoarea Tipografiei și Editurii, Maria Dohotaru), ca să asistăm în prima parte la un amplu colocviu despre „Rolul boierilor Lecca în Bacăul de altădată”. Istoric, arhiviști, cercetători, ofițeri în rezervă, gazetari, profesori au scris temă, încât s-a reușit o trecere în revistă a unei componente semnificative din trecutul național, cu punct de plecare în acea etapă când clasele sociale din România își conturau pregnant statutul. Concluzia pe care am desprins-o cu toții este că reconsiderarea istoriei nu trebuie realizată global, ci punctual, cu studii de caz cum este cel al familiei Lecca. Despre eveniment au scris cotidianul „Deșteptarea” și periodicul „Viața băcăuană”, iar Televiziunea Literară din Onești a difuzat secvențe ample din parcursul dezbaterii. Noi vom reproduce o parte din discursul dlui Dumitru Lecca și apoi conținutul unei convorbiri telefonice cu Domnia Sa, aflat acum în Capitală.

Destinul familiei Lecca a fost unul dramatic: „Regimul comunist a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a șterge din cartea de istorie familia noastră. Și a reușit pe deplin: au fost distruse documente, s-a dat foc la fondurile arhivistice, încât în 1990 practic nu am găsit

nicio urmă a viețuirii boierilor Lecca. Asta în condițiile în care generalul Lecca fusese unul dintre cei mai importanți oameni politici și militari, a căror viață și activitate meritau să fie cunoscute. De fapt, în orice sat, în orice oraș, în orice cartier au existat oameni care au scris istoria neamului românesc”. Au fost minusuri, dar și plusuri: „Manualele de istorie sunt ori lacunare, ori modifică adevărul. A existat totuși un aliat al nostru: societatea civilă, care a reparat multe din stricăciuni. Neașteptat de mulți oameni de bine m-au ajutat, în primul rând în refacerea conacului de la Radomirești”. Despre carte, Dumitru Lecca a formulat un principiu călăuzitor, care pare un loc comun, dar ar trebui să producă în continuare tresăriri: „Am crezut dintotdeauna că un popor care

nu-și asumă istoria are nenorocul să-și compromită viitorul”. Documentul („Am alcătuit acest volum ca o datorie față de strămoșii mei, pe care i-am respectat”) se asociază cu afecțiunea: „Rândurile de aici au fost scrise cu sufletul”.

În discuția pe care am avut-o cu autorul, au fost amintite comunele băcăuane implicate în recuperarea memoriei familiei Lecca, cu mențiunea că unele dintre proiecte au fost realizate: Letea Veche, Gioseni, Ungureni și Traian. Am promis că în primăvară vom face un pelerinaj prin aceste locuri, ghid fiindu-ne, desigur, Dumitru Lecca. Organizatorii evenimentului au fost Asociația Culturală „Familia Lecca” și Fundația Culturală „Georgeta și Mircea Cancicov” (președinte, Victor Munteanu), în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din România, filiala Bacău și Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România, Filiala „Marius Mircu” Bacău.

Telescoala „Ateneu”

Metoda acțională în abordarea textului literar (III)

Se înțelege că în exersarea momentelor subiectului la grădiniță și în clasa pregătitoare, totul se va petrece la nivel intuitiv, fără a se da denumirile din teoria literaturii. (Precizăm aceasta pentru că am fost întrebați dacă nu e prea devreme pentru copii să-și însușească termeni ca *expozițiunea* ș.a.m.d.)

Cu cât textul este mai bine interiorizat de educatoare, cu atât șansele de a fi înșușit de cei mici sunt mai mari. Utilă este, prin urmare, analiza frazei: 1 – „Rică nu știa” (principală); 2 – „să zică/ Rău, rătușcă, rămurică” (subordonată completivă directă, pentru 1); 3 – „Dar [...] Rică știe-acum” (principală, coordonată adversativ cu 1); 4 – „de când băiatu-nvătă/ Poezia despre rată” (subordonată circumstanțială de timp; regentă, propoziția nr. 1); 5 – „să zică/ Rău, rătușcă, rămurică” (subordonată completivă directă, pentru 1). Întâmplător sau nu, numărul de propoziții coincide cu numărul de momente ale subiectului. Între acestea, punctul culminant (propoziția 4, singura subordonată, cu valoare instrumentală) detine poziția-cheie, dovadă fiind și dreptul de a întrerupe fluxul principalei care începe cu conjuncția adversativă („Dar...”), pentru a evidenția soluția ieșirii din impas: învățarea unei poezii adecvate. Grafic, structura frazei poate fi prezentată astfel: nivelul zero (propoziția 1); nivelul I, deci cu un rând mai jos, în adâncime (propoziția 2); revenirea la nivelul zero, pentru primul element al propoziției 3 („Dar”); repetarea nivelului I, pentru propoziția 4, intercalată („de când...”), și pentru propoziția 5. O linie punctată va lega 3a („Dar”) de 3b („Rică știe-acum”).

O observație morfologică este de asemenea utilă: verbul „a ști” distribuie textul în două componente: una de domeniu trecutului („nu știa”, la imperfect: acțiune neîncheiată), iar cealaltă de domeniu prezentului („știe”, întărit de adverbul „acum”).

Cu o astfel de pregătire gramaticală, educatorul poate trece la *lectura acțională*: „Rică” (pauză, pentru a configura imaginativ chipul unui băiețel, aflat în centrul atenției; *expozițiunea*) „nu știa” (a doua pauză, menită a atenționa asupra unei situații în afara normalității: corespunde cu motivul lipsei, din basme, în terminologia lui V. I. Propp; *intriga*) „să zică/ Rău, rătușcă, rămurică” (lectură cursivă, obligativ fiind de caracterul tranzitiv al verbului „să zică” și de datorită de a informa cititorul cu privire la conținutul concret al elementelor care au provocat intriga/ povestea; *desfășurarea acțiunii*), „Dar” (pauză voluntară, obligativ fiind de caracterul tranzitiv al verbului „să zică” și de datorită de a informa cititorul cu privire la conținutul concret al elementelor care au provocat intriga/ povestea; *desfășurarea acțiunii*), „Dar” (pauză voluntară, obligativ fiind de caracterul tranzitiv al verbului „să zică” și de datorită de a informa cititorul cu privire la conținutul concret al elementelor care au provocat intriga/ povestea; *desfășurarea acțiunii*), „Rică știe [...] rămurică” (lectură descendentă, indicând rezolvarea conflictului și revenirea la situația inițială; nu mai este necesară pauza de după cuvântul „Rică”, de vreme ce avem un personaj deja familiar; *deznodământul*). Ultimele două momente ale subiectului, ilustrate de „versanții” piscului, echivalează sintactic cu realitatea unei subordonate consecutive, care dispune de aceeași intonație: ascendentă („[atât de bine a învățat poezia]: tensiune maximă, dată de aplicarea progresivă a unei acțiuni: *punctul culminant*), respectiv descendentă („[încât Rică știe...]: detensionarea tabloului: *deznodământul*). Virgula de după subordonata temporală este egală cu cea dinaintea unei posibile circumstanțiale consecutive („[încât...]).”

Pagină realizată de
Ioan DĂNILĂ

Prospensiuena pentru ceretare nu este la îndemâna oricărui diletant, deoarece „curiozitatea științifică întotdeauna crește prin îndestulare” (D. Erasmus, în „Studii scolastice”). Este ceea ce universitarul Ioan Dănilă, din Bacău, probează, cu asupra de măsură, prin lucrarea doctă „Știință și destin – Gorge Pascu”, certificând astfel cutezanța în abordarea unor subiecte susceptibile, dar și scrupulozitatea cu care cercetează chestiuni care ne interesează. Seria „Recuperatio”, în care a apărut volumul, îi prilejuiește autorului o desfășurare sentimental-științifică amplă, cu digresiuni completatoare, conturând o intenție care se cerea împlinită de un cercetător cu vocația Domniei Sale. Redobândirea unui bun național, uitat de mulți și omis de destui, nutrește sentimente de bine și de mulțumire. Di Ioan Dănilă adaugă, așadar, listei lungi de scriitori români încă un nume, Gorge Pascu, „lingvist, istoric literar, publicist, traducător. Profesor universitar. Doctor în litere și docent în filologia română” (*Dicționarul general al literaturii române*, 2006), numele său rezonând armonios cu toate celelalte care au făcut luminoase „zilele de-aur a scripturilor române”.

Colaborarea fructuoasă a universitarului cu Corina Tîrnăveanu, fiica lingvistului (și ea dispărută azi!), a explodat în numărul de documente, multe inedite, în intenția, dusă merituos la capăt, de reconfigurare a dimensiunilor unei personalități peste care se îngroșase stratul de colb. Impresionează, fără nicio nevoie de argumentare a acestei simțiri, obiectivitatea neferită a dlui Ioan Dănilă în desenarea chipului spiritual al lui Gorge Pascu, „imposibil, de altfel, de ignorat în lingvistica româ-

Gruia NOVAC

Darul oferit la timp

• Spicuiți pe o filă de carte •

nească, în pofida multor boli ale societății și învățământului superior românesc” (prof. univ. dr. Dumitru Irimia, 1996). Cititorul „acreditat” îl va simți pe Ioan Dănilă nemulțumit, în multe dintre momentele elaborării și redactării opiniilor sale – mă feresc, asemenea autorului, să rostesc cuvântul „indignat!” –, de etichetările nedrepte ale unora sau altora, „stulta arroganță”, făcute lui Gorge Pascu („un caz nenorocit și trist”!!!).

Mă grăbesc totuși, nu pentru încheiere, să transcriu concluzia autorului, ea indicând și semnul cardinal al proiectelor cercetătorului, dar și cerbia cu care-și apără certitudinea, mai cu seamă când, în discuție, se află **cineva** care a văzut lumina soarelui moldav la Bacău: „Gorge Pascu rămâne, în ciuda subminărilor temperamentale, un reprezentant de seamă al filologiei românești din prima jumătate a veacului al XX-lea. Volumul de față se dorește un act de restituire culturală și de posibilă corecție a percepției publice de care a avut parte cărturarul moldovean”. Aferim!

Ținta elaborărilor cercetătorului Ioan Dănilă am aflat-o. Să-nțercăm să descifrăm și desfășurătorul etapelor, cu folos parcurse, întru întregirea scopului. După un gândit și comentat „Cuvânt de deschidere”, ni se întinde panorama a patru capitole care vor determina altitudinea (voit și conștient sprijinită!) a eroului titular al studiului, „zidit prin cuvânt” cu

paternă cordialitate de autorul domiciliat în a-i cuprinde, ca-ntr-un florilegiu de suflet, pe toți fiii orașului de pe Bistrița. I. *Cărturarul*, II. *Gorge Pascu, în triunghiul Bacău-Iași-Zlatna*, III. *Omăgiu postum* și IV. *În loc de încheiere*, sunt secvențele unei investigații cu inserții paradigmatiche, demnă de analizare în anume ore speciale de literatură în liceu sau în unele seminare ale studenților de la litere.

Interesat, în folosul cititorului rămas fidel surselor de activare a dorinței de informare, de deslușirea tuturor ipostazelor în care lingvistul s-a afirmat, dl Ioan Dănilă, cu o meticulozitate demnă de cauza pe care o slujește, insistă (âsta-i verbul!) numindu-l: fondatorul sufixologiei românești, dialectologul, istoric al limbii române, etimologul, toponimistul, lexicologul, lexicograf, ortograf și gra-

maticianul. Nu-l uită pe literat, numindu-i preocupările: folcloristul, istoricul literar, textologul, editorul, traducătorul; iar dacă adăugăm pe cele de istoric, publicist, profesor; apoi funcțiile manageriale: director al Bibliotecii Centrale Universitare din Iași, fondator al Institutului de Filologie Română „A. Philippide” din Iași, implicarea (la solicitarea organismelor civile) în rezolvarea unor probleme serioase ale societății ieșene, toate acestea fac din Gorge Pascu un „homo publicus”, adevărat „om al cetății”, cum binevoiește a-l numi, politicos, dl Ioan Dănilă.

Excursul biografic al lingvistului și universitarului, în triunghiul Bacău-Iași-Zlatna, este augmentat moderat și exact, cu secvențe și episoade semnificative, cu grija de a nu iesi din marginile adevărului cuprins în conținutul documentelor la îndemână, dar și a păstra aburul amintirilor familiale, așa cum le-a receptat, autorul, de la urmașii puțini. Secțiunea următoare, „Omăgiu postum”, o continuă – firesc, desigur – pe cea anterioară, pledând, fără înconjur, pentru recuperarea, măcar parțială, a tezaurului științific lăsat de Gorge Pascu. În 2016, de exemplu, s-a împlinit un veac de la apariția lucrării „Sufixele românești” (Edițiunea Academiei Române, Librăria „Socec”, „C. Sfetea”, „Pavel Suru”, Leipzig, Otto Harrassowitz; Viena, Gerold; 1916), „care nu-și dezmente nici în secolul

al XXI-lea utilitatea pentru știința limbii”. (Și mă întreb, cu naivitatea care m-a întovărășit mai toată viața: oare cine va găsi, în învălmășeala noastră contemporană, „lampa lui Aladin”, cu ajutorul căreia să descopere peștera unde se ascunde – încă! – puterea aceea miraculoasă, în stare să indice – doar să indice! – una dintre prioritățile... prioritare: cultura?)

Autorul cărții ne cadorește, spre sfârșit, cu o aluzie subînțeleasă, formală pentru neofiti, ascunsă-ascunsă pentru iubitorii de bibliotecă: „În loc de încheiere”. De ce *în loc de...*? Pentru că demersul cercetătorului Ioan Dănilă nu se încheie aici, el urmând a fi concretizat de altul/altii într-un viitor... Aștept (?) ziua în care vehemența cu care se refuză culturii să fie ceea ce inteligența exersată a stabilit se va metamorfoza în rațiunea care, fără obstacole, să așeze prioritățile în sîrul firesc, cerut de aspirațiile legitime ale omului. Adică să aibă o dimensiune ubuescă. Pentru asta însă, trebuie să recădem, mai întâi, *lumea*; lumea care și-a pierdut, parcă, înclinația pentru înalt, fiind marcată de scepticismul care-i susține singurătatea... (Iar eu de ce aș folosi cerneală roz?)

Dar să (ne) revenim. Cartea dlui Ioan Dănilă, având un final deschis, cuvine-se, cu adevărat, să și probăm „descoperirea” noastră, citându-l chiar pe autor (p. 6): „Lucrarea de față este o *primă formă a unui demers* (subl. mea, G. N.) pe care băcăuanii, tîrgumosenii, zlătenii l-au proiectat în urmă cu câțiva ani și are rostul de a provoca reconsiderarea unei personalități a culturii române în ceea ce are cu adevărat reprezentativ opera sa științifică”.

Spiritele luminate întotdeauna au visat frumoși!

O antologie realizată de Ovidiu Dunăreanu. Criteriile de selecție sunt în „Argument”. Pe scurt, membri, actuali sau foști, ai Filialei „Dobrogea” a Uniunii Scriitorilor din România, selecți cu proze publicate de-a lungul timpului în Revista „Ex Ponto”. Este o antologie masivă de 350 pagini, în format 24x17 cm. Eu sunt prezent cu patru fragmente din patru romane diferite, doar unul dintre ele publicat.

Antologia „Ex Ponto Epic Orchestra”

Din câte îmi amintesc, titlul anteriorului antologiei realizate de Ovidiu Dunăreanu a fost sugerat de Florin Șlapac: „Concert la patru mâini”. Mi s-a părut ciudat că a propus acest titlu. Florin era la acea vreme cel mai cunoscut și apreciat dintre scriitorii dobrogeni și ne pune pe picior de egalitate cu el. Au fost doar patru prozatori în acea antologie: Ovidiu Dunăreanu, Liviu Lungu, subsemnatul și Florin Șlapac. Antologia „Concert la patru mâini” a fost muncită de Ovidiu Dunăreanu, iar editor a fost Ioan Popișteanu (spun asta deoarece Ovidiu Dunăreanu nu e trecut ca antologator). Prefața a făcut-o Vasile Spiridon. În paranteză spus, cu această ocazie l-am și cunoscut pe criticul și universitarul băcăuan... În balconul lui Ovidiu, un balcon ușor înclinat, ceea ce-ți dădea un sentiment de insecuritate, dar unde adia briza mării și de unde se putea admira marea port. Ei bine, alegând titlul actualului antologii drept „Ex Ponto Epic Orchestra”, Ovidiu Dunăreanu păstrează sugestia muzicală. De la concert la simfonie, de la patru instrumente, la

orchestră. Sunt nouăsprezece prozatori selecți. Dintre foștii mei colegi de la Revista „Tomis” îi regăsim în paginile antologiei pe Ovidiu Dunăreanu, Constantin Novac și Florin Șlapac. Lipsește Nicolae Motoc. Bănuiesc că timpul, nerăbdător să-l poarte în lumea cealaltă, nu i-a oferit răgazul pentru a apuca să publice în Revista „Ex Ponto”.

M-am întrebat: oare cum scriu prozatorii din antologie? Și m-am apucat să citesc „pe sărite” câte o proză, fără să mă uit cine e autorul. Și impresia a fost excelentă. Sunt oameni care scriu bine. Să faci o antologie este o treabă foarte delicată, pentru că nu poți aduce în ea decât valori certe. Lectura ulterioară, sistematică mi-a confirmat-o. Prozele venind din Revista „Ex Ponto” mărturisesc despre valoarea revistei și despre seriozitatea, și pe acest tronson al publicației, lui Ovidiu Dunăreanu. Dar cel mai important mi se pare faptul că Ovidiu a avut ce alege. Prin anii '90, când am ajuns la Revista „Tomis”, Dobrogea (și implicit Constanța) era privită din țară ca o zonă prea puțin propice culturii și

creației literare. Istoria literaturii nici nu reținuse decât vreo patru nume de prozatori dobrogeni: Dimitrie Stelaru, Bică Porumbescu, Eugen Lumezianu și Constantin Novac. Dar iată că Ovidiu Dunăreanu demonstrează că s-a ridicat la un moment dat o generație (în cea mai mare parte de vârstă optzecistă) de valoare.

Volumul beneficiază de aportul lui Gabriel Rusu, care îi face prefața sub titlul „De ce iubesc 15.570 de kilometri pătrați”. Desigur, e vorba de suprafața Dobrogei și de o anumită coordonată a ei, locul de naștere al criticului literar și eseistului, loc din care lumea se deschide ca o portocală, această lume fiind literatura. El apreciază că „Ex Ponto Epic Orchestra” alătură, în cele 339 de pagini ale sale, texte diferite ca valoare literară, răsfrînte în teme diverse, nerevendicându-se de la același crez artistic”. Ceea ce este corect, iar eu aș menționa faptul că strategiile și ideile narative diverse dau atractivitate lecturii.

Cum nu știu despre o altă antologie românească mai interesantă realizată în ultimii ani, să-i urmărim vânt bun și cât mai multe premii literare.

Dan PERȘA

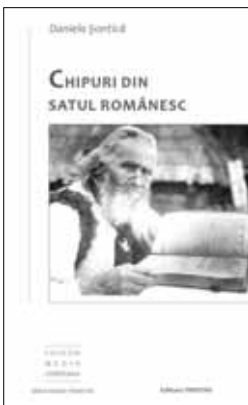
Înteleg că realmente nu știu cum s-ar putea reinstaura firicul. Încep chiar să am dubii cu privire la propriile mele raționamente, implicat la o grilă de valori căreia i-am dat formă în ani, ani petrecuți cel mai adesea în apropierea cărților. Și totuși rămân cu încrederea că încă mai întrevăd ceva din calea ce trebuie urmată. Modernitatea, sub toate formele ei, pare să-și fi semnalat de mult neputințele. Omul contemporan a devenit ultraspecializat, e „actantul” inginerilor nano, e dedicat carierei până la epuizare, prețind tot ceea ce poate fi supus schematizării și clasificării, chiar în absența unor criterii viabile. E un soi de Toma Nerecredinciosul prin instaurarea rațiunii în absolut toate domeniile de cunoaștere. Ar fi interesat să cuantifice frumosul, să patenteze un algoritm de conversie al celor mai nobile dintre sentimente. Dar iubirea „se joacă” pe paliere diferite, care nu se intersectează atât de des. Sintagma „liberului arbitru” este din ce în ce mai des greșit uzitată, funcționând iluzoriu-magic sub forma unui sceptor din vechime ori precum un laser în mâna vreunui personaj (post)cibernet.

Într-un material pe care îl dedicam lui Ernest Bernea, cu ceva ani în urmă, îmi manifestam credința: când vom îndrăzni să ieșim din iuresul caruselului postmodern, privirea se va înălța, prefigurând un continuum ascendent, va fixa liber linia orizontului, capabilă abia acum de întâlniri providențiale. Pe de altă parte, am realizat nu de puține ori că spațiul livresc echivalează cu una dintre ultimele redute. Rămân cu impresia că perioada interbelică nu și-a spus încă ultimul cuvânt și că, voit sau nu, suntem aproape obligați să restabilim o legătură organică cu formele de existență, dar mai ales cu cele de cultură, specifice acelor ani. Aici, de această dată, nu mi-am propus să revin strict la Ernest Bernea, chiar dacă implicit împărtășesc

temeiuri în acvaforte

Marius MANTA

Mărturiile Danielei Șontică

pentru încă o dată îndemnul său la simplitate. Prin intermediari, mă voi apleca asupra figurii țărânului român, atât de vitregit de soartă în lungul vremurilor; asupra țărânului român și a rostului pe care el l-a avut dintotdeauna în prezența datelor cele mai intime ale neamului nostru. Dintr-o asemenea matrice ar putea renaște o filosofie până la capăt articulată a echilibrului, armoniei, rostului. De altfel, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române a dedicat anul 2019 memoriei Satului românesc (al preoților, învățătorilor și primarilor gospodari). Dincolo de manifestările cu caracter liturgic-tipiconal, au fost organizate pe întreg cuprinsul țării ample manifestări culturale. Acestora li s-au adăugat albume de artă, monografii, cărți cu un caracter pronunțat eseistic, noi contextualizări istorice etc. Aparțiile editoriale nu au fost puține;

totuși, dintre acestea, am reținut în special două volume aparte: cartea Daniei Șontică („Chipuri din satul românesc”, apărută în Colecția *Media Christiana* a Editurii „Trinitas”) și „Percepții privind satul românesc” (Editura „Cuvântul vieții”) – o antologie din clasiaci ai culturii naționale, selecția și comentariile textelor aparținând lui Mircea Platon și Ionuț Butoi. Din considerente firești, care țin de spațiul „de tipar”, mă voi opri de această dată pentru câteva momente doar asupra primului volum, urmând să revin...

Daniela Șontică e o cunoștință mai veche a cititorilor „Ateneului”. Totuși, pentru o eficiență așezare „în scenă”, voi enumera câteva dintre datele parcursului ei: este licențiată a Facultății de Filosofie și Jurnalism din cadrul Universității „Spiru Haret” București și absolventă a cursurilor de grafică-pictură ale Școlii Populare de Artă din Buzău. Debutul literar are loc în noiembrie 1989, în paginile precum „România literară”, „Ateneu”, „Tiuk!”, „Luceafărul”, „Cafeneaua literară”, „Lumina literară și artistică”, „Oglinda literară”, „Fereastra”, „Spații culturale” ș.a.m.d. Activitatea sa este apreciată cu varii distincții și premii, dintre care voi aminti doar Premiul Special la Concursul Național de Poezie „Vasile Voiculescu” – 1993, Premiul I la Concursul Național „Ion Vinea” – 1995, Premiul pentru poezie al Revistei

„Luceafărul” – 2006, Premiul special pentru poezie la Concursul Național „Vasile Voiculescu” pentru volumul „Iubita cu nume de profet” – 2014, Premiul pentru poezie al Colocviilor „George Coșbuc” Bistrița – 2014, Diploma omagială „Sfântul Ioan Gură de Aur” din partea patriarhului României pentru promovarea culturii creștine – 2015. La rândul lor, cărțile publicate au fost bine primite de critica literară: „Arlecini într-o pădure sălbatică” (Ed. „Vinea”), „Uitați-vă prin mine” (Ed. „Bruma”), „Însemnări din pridvor” (Ed. „Trinitas”), „Iubita cu nume de profet” (Ed. „Tracus Arte”), „Privilegii de femme de lune” (Ed. „Vinea”). Având o activitate îndelungată în presa scrisă (încă din 1993, la ziarul „Muntenia” și „Informația Buzăului”, apoi în presa centrală la revistele „Privirea”, „Casa lux”, „Casa de vacanță”, ulterior la „Jurnalul Național”), anul 2010 o găsește în postura de redactor-șef al ziarului „Lumina”, cotidianul Patriarhiei Române. Prezentul o găsește în aceeași redacție, la care se adaugă calitatea de realizatoare de emisiuni radiofonice la Radio „Trinitas”.

Constat de la bun început că aproape tot ceea ce întreține Daniela Șontică se subsumează unui crez generos, contrapunctând realitățile unui prezent decadent cu soluții deloc perimate, care presupun/ vin dinspre o pedagogie creștină (a se vedea Mihail Bulacu). Personal, consider că actualele „chipuri ale satului românesc” se așază perfect în continuarea „Însemnărilor din pridvor”, dimpreună invitând la restaurarea demnității unui întreg popor.

„Chipuri din satul românesc” primește în paginile sale multiple repere culturale solide, ce întretes o polifonie peste timp; la sfârșit, satul românesc nu ne apare sub forma unui tărâm idilic. Autoarea nu este interesată de a crea o poveste, ci de a ne livra, într-un mod cât se poate de argumentat, posibilitatea unei reorientări. A fi în satul românesc, a-i înțelege mecanismele și mai ales nucleul etic nu echivalează cu o situare fără discernământ în trecut. Desigur, omul contemporan călătorește mult, este obligat să se adapteze rapid la cerințe probabil cu totul străine de așteptările ori nevoile sale. Poate sună învechit, dar ar trebui să admitem că, deși i-am depășit de mult timp și cu mult

granițele geografice, chipul țării nu poate fi despărțit de fețele celor dragi. Această galerie a personalităților (legate indisolubil de spațiul rural) propune în forma unor „fișe de dicționar” (re)întâlnirea cu nume ilustre, din domenii aparent cu totul diferite. E locul în care Eminescu, Creangă, Slavici se întâlnesc cu scriitorii deceniilor „de după”, precum Goga, Coșbuc, Pillat, Galaction, Agârbiceanu, Vlahuță, urcând pe firul „istoriei” literare până spre Rebreanu, Blaga, Sadoveanu, Preda, Ștefan Bănulescu, Steinhart, Ioan Alexandru sau Marin Sorescu. Acestora li se adaugă plasticieni precum Grigorescu, Octav Băncilă, Camil Ressu, Corneliu Baba, Ion Măric; figuri intrate în legendă precum cele ale lui Horea, Picu Pătruț, Badea Cârțan ard cu iubire de neam, în timp ce mărturisiri precum cele ale Elisabetei Rizea contează ca adevărate troite pentru noile orizonturi ale orientărilor noastre. Nu într-un final, avem prezențe cu rol însemnat economic-administrativ: Dumitru Seceleanu, Aurel Pană, Aureliu Popescu. Sigur, toate acestea nu sunt decât niște exemple, cuprinsul cărții fiind cu mult mai generos. Ceea ce este cu adevărat meritoriu în „Chipuri din satul românesc” se leagă de dorința autoarei de a surprinde în viață/ activitatea fiecăruia un anume episod mai puțin cunoscut de marele public. Pentru a-i reuși un asemenea exercițiu, a trebuit adesea să schimbe deschiderea „obiectivului de fotografiat”: de exemplu, în cazul clasicii literaturii, s-a mers pe amănunt, pe nuanța care particularizează, s-a scos în față ceea ce ar fi fost periculos să cadă în uitare, pe când în cazul lui Iosif Berman (fotografat de Dimitrie Gusti) ori Kurt Hielscher – și nu numai –, Daniela Șontică a compus în macro. În această echilibrată diversitate sunt de notat și capitolele referitoare la „răzeșii din Basarabia”, „țărani din Poplaca”, „țărani cu biblioteci din Sălișteștii Sibiului”, „corul plugarilor din Chizătău”, „țărani condeieri din Banat”, „Dumitru Stăniloae despre țărâna Domnului Iisus Hristos”, „Bibliotecă sătești din inițiative particulare”.

Chiar dacă în chip evident nu și-a propus pentru prezenta lucrare dimensiuni monumentale, nici conținuturi enciclopedice, Daniela Șontică reușește să realizeze un instrument credibil și suplul, un alt pod de legătură între realități ale istoriei noastre, de cele mai multe ori demitizate (de alții) din revo-ință. Deși presupun că o asemenea galerie (prea puțin subiectivă) a personalităților satului românesc poate fi oricând actualizată, găsesc acest din urmă volum ca ilustrativ pentru noi înșine, chiar aici și mai ales acum.

Vasile GHICA

Perdafuri

- Dintre milioanele de oameni penibili ai unei generații, numai câțiva ajung genii.
- Într-o biografie ilustră nu ai cum să nu găsești și câteva... mere stricate.
- S-a înmulțit numărul scriitorilor care sunt convinși că pe ei cultura îi încurcă.
- Uitarea poate fi o pedeapsă mai mare decât ura.
- Pentru sărăcia materială, pot fi invocate niște scuze. Pentru cea spirituală, nu! Strigătul disperat al lui Edvard Munch nu a încetat. Dar nu-l mai aude nimeni.
- Misterul le conferă femeilor farmec, iar operelor de artă, longevitate.
- Ignoranța hrănește fiara din om, în timp ce arta recuperează omul din fiară.
- În istorie, soclurile rămân aceleași. Se schimbă, din când în când, doar idoli.
- Capodoperele artistice au întotdeauna și alonjă pedagogică.
- Dacă pădurile vor continua să dispară, pielea scriitorilor va deveni pergament.
- Artiști autentici de astăzi sunt asemenea reporterilor de pe *Titanic*.
- Mai păstrați niște lacrimi și pentru vremurile când vom fi nevoiți să ne plângem de milă!
- Oricâte merite ai avea în desagă, semenii îți vor găsi măcar un defect pe care să îți-l lipească pe frunte.
- În postcomunism, politicienii români au transformat libertatea și democrația în paranoia.
- M-am luptat toată viața cu destinul. Deși el era la categoria supergre, iar eu, la muscă.
- Cele mai multe canale TV românești oferă servicii de îndobitocire la domiciliu.
- Marele artist este un excelent ambasador al poporului său. Atât în cer, cât și pe pământ.

dintr-o haltă părăsita

Cassian Maria SPIRIDON

Fac și mai pustie

albul de mesteacăn
sub soarele pieziș
cu maiestruoasă
singulară demnitate
se înalță

din streășina casei
țurțuri își picură sffrșitul
doar petele albe și reci
de omături
urmează trecerea

e roșie dunga apusului
printre crengi desfrunzite
și arborii lungi
pregătiți pentru tăierile de primăvară

copacii
în pragul anotimpului
fac și mai pustie ziua
prin brațele lor
ridicate

conexiuni

Ștefan RADU

România provincialilor

De câte ori urmăresc știrile pe posturile centrale de radio și televiziune, am sentimentul că pentru redactorii din Capitală România ține din Ferentari până în Drumul Taberei (mai nou, „teritoriul național“ s-a extins până la Chiajna!). Întreaga nație trebuie să vibreze de emoție că s-a spart o țevă în Colentina, că tramvaiul nu știi care întârzie mai mereu sau că niște idioti de pe la Piața Chibrit ascultă manele. Restul țării nu contează chiar dacă se rup conducte și în Adjud sau în Lugoj. „Provincia“ este prezentă cu câte-va accidente rutiere și vreo nevastă bătută de soțul alcoolic (nu că n-ar exista și în București boșcăi, dar nu dă bine la imaginea centrului administrativ al Patriei...).

Problema nu ține doar de politica posturilor de radio și TV. Este o chestiune de mentalitate ciocoiască. Mai deunăzi, îl auzeam pe un parlamentar agitat, moldovean de origine, răstindu-se la alegătorii lui: „Ora exactă de la București se dă!“ Așa o fi! Numai că mai întotdeauna crainicul care face anunțul este un „provincial“ imigrat în Capitală... Până și primarul general (la ora când scriu aceste rânduri) este băcăuan și locuiește în Voluntari!

În definitiv, „Provincia“ (și „provincialii“) reprezintă aproape 90 la sută din populație și peste 99 la sută din suprafața țării. România începe dincolo de Centura Bucureștilui și este mult mai complicată decât cred cei care administrează „pendula națională“ ce foarte rar mai dă ora exactă! Probabil că șansa Provinciei este aceea de a ignora superficialitatea și aroganța Capitalei. Este nevoie doar de definirea clară a valorilor locale și regionale, de afirmarea originalității și creativității fiecărei comunități și acceptarea competiției cu Centrul pe toate planurile, dar mai ales în ceea ce numim cultură și educație. Ar fi spre binele tuturor: așa am ajuta Capitala cu „cadre de nădejde“ care să ne încurce pe noi, provincialii, cât mai puțin posibil...

eon I

întâlnire cu zeul glasul său mai puternic ca tunetul
m-a trezit de din somnul cel negru al morții
și fulgerul său o clipă mi-a luminat
în depărtare calea

atât cât să văd cum se înalță la ceruri
suffletul și cum se pogoară
solie spre o lume pierdută

vai mlaștina-n care stăruie omul și vai
pentru multele sale păcate

dragoste dragostea mea tănuită eu ție mă rog
du-mă departe departe departe

dincolo de râul ce se cheamă uitare
am visat o câmpie-nflorită cu crini
o întindere mai albă ca spuma
mării ce urcă-n înalțuri

acolo dragoste du-mă și sună de înviere
să se deștepte îngerii și sună de întâlnire cu zeul
hai sună

eon II

căci dreaptă a fost dreaptă chiar moartea
în priveliștea fără nume ce trupuri înveșmântă
cu verzile-i flăcări și vâpâi miresmate

ea care amintește mereu fărădelegile
și-n focuri de gheenă porcede să le ardă

o suflete răscumpărat privește
au fost drepte vestirile
celui sfânt între sfinți

acum iată se-ntoarce zefirul
și zori de ziua nouă se arată

eon III

și aurora venea surzând și mari cete de îngeri
în urmă-i se deșteptau una câte una deschizând
porțile paradisiului

să între înțeleptul și cel fără de prihană
mai marele cântăreților și dreptul să între

însă mai înainte ca înalțul să se înalțe
și mai înainte ca adâncul să se adâncească
au fost strălucind în memorie albul
cel pururea viu și nebiruitul

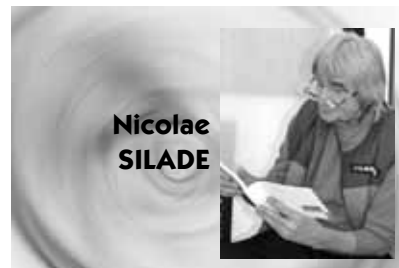
semn că vremea se întoarce în vreme
e și nevoie de dragoste de un singur cuvânt
pentru ca totul să o ia de la capăt

după cum a fost scris iară pustiul
ca într-o vedenie să se umple de soare
de cânturi de flori

eon IV

apoi am trecut de cealaltă parte
a cerului și am prins de îndată
rădăcini în sfințenie

atât de adânc încât veșnicia am simțit
cum urcă în mine laolaltă cu sângele
unei vieți mai curate

Nicolae
SILADE

era iubirea în lăuntru meu atotputernică
pre cele din afară luminându-le astfel
încât să se vadă la mari depărtări
singurătatea-mi

dar cine poate doar ochiul de apă
întors către sine să fi zărit vreo imagine
a pururei mele

și numai o clipă apoi iarăși însemnul
și harul și tainele
tot mai mult tănuite

eon V

dincolo de cuvinte în patria fără de seamă
a zânelor acolo o nouă lumină
răsare și inima inima lumii
cu toate ființele-n preajmă întru adorare unite
începe să cânte

patrie asemenea patriei și totuși nevăzută
acolo atotputernici zefirii poartă clipe de pace
și miresme de crini împrejmuite veacul se
preschimbă
în muzici colorile un dans al sferelor
încrămenit

acolo te aștept vino acolo grădini suspendate
ca într-un vis se ivesc tot ce-ai pierdut
acolo vei regăsi vino
val după val cu marea ce urcă
de-a dreptul în cer

va fi ca o naștere nouă bucuria
ce nicidecum n-ai atins-o acolo leagăn îți va fi
și vor fi toate ființele-n preajmă
întru adorare unite și va fi patria ta
adevărată și mereu nevăzută

eon VI

pătrar de veac și vânturi răvășind o tinerete
iese tristețea la lumină cu sunete de clopot
și cu lacrimi

unde s-au dus împovărați de nepăsare anii
unde fetele păsind goale pe prundișuri
zâne

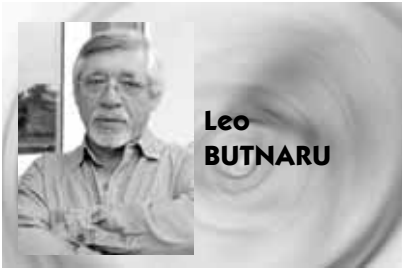
ce-n mreje ale dragostei m-au prins
și m-au legat și m-au pierdut apoi
printre cuvinte

apă curgătoare tu nu te oprești nicidecum
pe un mal ce se surpă vin acum ursitoarele
ce vor

nimic nu mai e cu puțință trecutul întreg
o mireasmă viitorul mister și ziua
de azi străbate cu greu întunericul

ce vor nădejdea e sus iar fericirea
departe pe celălalt mal dar nimeni
nu vede

și înecații fac pluta pe râul funebru

Leo
BUTNARU

Neo-pastel la Mircești

„să-i primesc iar robi
ca în vremile cele bune“
Alecsandri, „Vasile Porojan“

E miez de vară, curpenii zemoșilor rătăcesc doar doi, trei metri depărtare de la rădăcină semnălizând cu pâiniile de mici gramofone spre-a ademini albine, libelule și lumină.

O fi ceva din pasteluri medievale, pe la noi duse în romantisme junimiste de Alecsandri azi, spre Mircești, tremurând dincolo de parbriz peste-asfaltul încins, în apa morților, cum ar veni.

E un drum istoric și oarecât hazliu – chiar pe el porniră în lumea mare țigani eliberați pe vecie și tot pe el revenind cu rugăminți fierbinți de a fi oploșiți, ca-n vremile bune, în izbăvitoarea robie.

... Și ar mai fi de continuat subiect, fapte istorice însă ești puș la punct de corectitudinea politică corectată și de curriculum școlar, de minimalism... Deci, adio poete boier, adio Porojan Vasiliică...

Interdicții prinse în pioaneze

Când scriu despre studenția noastră, parcă aș fi un Costache Conachi din epoca minunilor japoneze; vremuri în care pe la cămine anunțurile decanului erau prinse, îndrumător-amenințător, în pioaneze.

În ele se spunea despre ce nu se poate (mai toate!) inclusiv ispititoarele, fireștile juneții indeletnicirii azi în memoria unora devenite tabu (soții, soțiile!) sau subiecte cețoase de cvasiverosimile povestiri.

Da, eram în secolul douăzeci, trecut, dar și mai al naibii în imperiul care suspecta studenția mereu crâncinoare. Închiși în sine sau nemulțumiți gălăgioși la „Cadavrul vesel“* crâșmă unde croiam și noi planuri din burse și pahare

până-n ultima zi de studenție. Măine – valea, aiurea! Imbrățișări, sărutări, juruințe tremurând cuvântul. Ne-am ridicat și am plecat. Pe urma noastră rătăcită în halbe și-n pahare goale își făcuse culcuș vântul...

*În Chișinău, un local cam sordid, „Călătorul“, rebotezat de studenți sau „Cadavrul vesel“, sau „Trei cadavre“, cu peretele din spate făcând corp comun cu zidul Cimitirului Central.

Incipit avangarda română

În memoria lui Marin Mincu

Cirezile poartă în ugere fructul laptelui ca pe un steag al predării bunătații pe pământ în scurt-tășnitoarea cascada a mulsului ca iuți săgeți de noime între simți și gând

încât e ceva ce duce la desprindere de simbolism și început de avangardă tremolo-n română poezie cu Fundoianu la Herța, cu Voronca la Paris și Celan ce îndelung pe sumbre poduri întăzire.

E ceva cu Tzara, Luca și Urmuz-pistolarul, cu Vinea culegând vile și vina sfidării. Apoi apar în rol Bogza și Dinu, acesta potrivindu-și numele Roll binecuvântat de pana lui Pană, amical-benevol.

Ionescu mână rinocerii spre Nistru și Dâmbovița din munți îi alunecă îndărăt ghetarii și zăpezile iar apa Bucureștiului le păstrează până azi grotescul și absurdul jos, la Mitropolie – privește și vezi-le

când cirezile poartă în ugere fructul laptelui ca pe un steag al predării bunătații în școli și pe pământ în scurt-tășnitoarea cascada-n amurgul mulsului ca iuți săgeți de sensuri între simț, dada și gând.

Crucea roșie a cuvintelor

„cuvintele ca oști“
Voronca

Cuvintele ca oști lipsite de cuvânt ce doar gem, urlă când sunt decimate de-oștiri din alte limbi, dar mai necrutător de armia tăcerii, bolnave, necurmuate.

Pe câmpuri de bătaie orice dicționar se face lazareu cu cloroform și ghips cu cărje pentru vocale rănite și consoane gemând și injurând în stil de-apocalips.

Astfel, și textu-acesta e din suferința cuvintelor întinse pe filă ca pe targă pe care alte cuvinte de la roșia cruce le va-nvăța pe nou să spună și să meargă

pentru a-și duce cruce vorbirii sau tăcerii sub steagul de izbândă sau sub pânza neagră.

Între pietre

„un timp pentru a arunca cu pietre
și un timp pentru a strânge pietre“
Ecleziastul, 3/5

Erupe pământul, aruncând cu pietre-n pietre și în patria omului pus, îngrozit, pe fugă. Din piatră aruncată-n altă piatră-n lume Brâncuși cioplise îndurerată „Rugă“.

E mare urgia în timpul biblic de aruncat, de izbit Pietre-n pietre și-n oameni izgoniți de pe vetre dar la potolirea lapidării pietrelor cu pietre pentru pietre nu vine și timp de a strânge pietre

căci pietrele nu cunosc legile biblice, pentru ele Ecleziastul e glas ce strigă-n pustiu și de pusit, iar omul tot mai să creadă că, posibil, doar pietrele ar mai putea îmblânzi pietrele de neîmblânzit.

Între pian și pegas

Pianul mecanic e strămtorat de pianul digital pianina cu coadă-i concurată de pianina cu priză (e drept, pe asta nu poate urca pânul, ca pe prima, desfăcându-și coda-avantaj – multicoloră surpriză).

Numai poezia e concurată de ea însăși, de aceea confruntarea e mult mai acerbă, de parcă cerbii se bat cap în cap, coarne-n coarne, la timp de rut, sau se încaieră, prostește, pegașii, superbii,

de se întâmplă nu o dată ca-n ardoarea luptei unii să-și arunce călăreții dintre aripi, din spate, și-atunci e tristețe în regatul metaforei lumii, dar a mare bucurie trâmbelează Platon în cetate –

locul, vatra unui filosof cam de rând, dar abil, șiret, polis cu cele mai multe plane dezacordate, loc de ocolit, în el fără mormântul vreunui poet care chiar până-a se naște fusese izgonit din cetate.

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Un patriotism pentru toți

O dispută aprinsă izbucnită în urmă cu câteva săptămâni în presa britanică a adus în prim-planul atenției mondiale un eveniment care, de obicei, nu prea are multe în comun cu senzationalismul de masă. Totul a pornit de la anunțul BBC referitor la schimbările din programul ultimei serii a renumitelor Concerte de promenadă londoneze (așa-zisele „Proms“), desfășurate în timpul sezonului estival și încheiate, conform obiceiului, în cea de-a doua săptămână din septembrie. Ultima seară a festivalului a căpătât, în timp, o semnificație deosebită, în special datorită unui repertoriu patriotic la care publicul participa, atunci, ca și azi, cu o bucurie frenetică. Cele trei piese de bază ale acestui repertoriu au titluri lipsite de ambiguitate din acest punct de vedere: *Land of hope and glory*, *Rule, Britannia!* și *Jerusalem* (în acesta din urmă, Anglia este imaginată ca țărâmul binecuvântat unde va fi construit noul Ierusalim). Anul acesta, cei de la BBC își propuseseră inițial să scoată din program primele două piese, date fiind contestările celor care s-au declarat ofențați de „șovinismul“ lor.

Unul dintre susținătorii cei mai vehemenți ai acestei „reformă“ a repertoriului este Chi-chi Nwanoku, fondatoarea orchestrei etnice *Chineke*, alcătuită aproape exclusiv din membri ai minorităților din Regatul Unit. Versurile din *Rule, Britannia!*, de pildă, sunt pur și simplu „jignitoare“ pentru instrumentiștii orchestrei sale, a declarat ea cotidianului *The Guardian*, pentru că, printre altele, refrenul arhicunoscut declamă că „britanicii nu vor fi niciodată sclavi“, ceea ce ar însemna că „e ok pentru alții să fie sclavi, nu și pentru englezi“. De asemenea, referirea la „tirani trufași“ ai altor țări nu poate să fie decât o ipocrită manifestare a unui colonialism fără scrupule. Una peste alta, cântecul perceput altminteri ca un fel de al doilea imn al Marii Britanii este, în opinia lui Nwanoku, „nerelevant pentru societatea de azi“.

Și totuși, o scurtă cercelare a circumstanțelor istorice și sociale în care a fost creată piesa arată că aproximările ideologice sărăcesc și deturmeză, iar o simplă analiză a textului demonstrează că patriotismul înflăcărat al versurilor nu este obligatoriu îndreptat împotriva celorlalți. Simpla dorință sau hotărâre de a nu deveni sclav nu implică necesarmente ideea că e bine pentru alții să fie sclavi: dacă am gândi astfel, ar trebui să acceptăm cămașa de forță a unei bipolarități fără nuanțe și este cel puțin ciudat că un reprezentant al celor minoritari și oprimați se reclamă de la o astfel de logică. Ne-am aștepta să găsim mai multă deschidere spre multiplul și diversitatea de care se face atâta caz. Există, fără doar și poate, un avantaj larg de alte posibilități de interpretare...

În fine, BBC-ul a trebuit să reconsidere decizia inițială și să ofere publicului piesele îndrăgite, fie și cu un cor restrâns și o orchestră supusă regullor noi de distanțare. Cetățenii britanici au cântat acasă, pe 12 septembrie, în fața televizoarelor, așa cum o făceau, în alți ani, în impresionantul Royal Albert Hall, cu steaguri în mână. Mărturisesc că nu am înțeles pe deplin entuziasmul și lupta multora dintre ei pentru menținerea repertoriului, neapărat și cu acompaniament coral, până nu am experimentat versiunile *live* ale interpretărilor, pe YouTube. M-am uitat, amuzată, la spectacolul (adesea marcat de bemolii umorului și ai autoironiei) al sopranelor sau tenorilor (nu întotdeauna englezi!) care au cântat *Rule, Britannia!* în ultimele două decade și am simțit fiorii refrenului intonat de toți spectatorii, fie ei așezați sau în picioare. Energia aceea imensă și atmosfera copleșitoare îți umezesc ochii. Te simți măndru în mod suveran, fără vreo remușcare – tonurile mărețe, luminoase, puternice te poartă către niște orizonturi pe care tindem să le uităm în timp ce stăm cuminti în țarcul opresiv al unei corectitudini politice deviate.

Comentariile la videouri arată că emoția mea nu e deloc singură. Sunt uimită cât de des se întreabă străini de diverse naționalități: „De ce simt atâta patriotism și mândrie deși nu e vorba de propria mea țară?“ De altfel, dacă te uiți atent, în publicul fascinat al concertelor se flutură de-a valma nu numai năbădăiosul Union Jack, ci și drapelele altor țări, de pe unde se nimeresc a fi unii vizitatori. Mi se pare că în acel moment patriotismul față de Britania se metamorfozează, prin puterea teribilă a muzicii, în patriotism pentru orice țară, pentru întreaga planetă. Britanicii din cântec nu mai sunt doar britanici, ci o metaforă pentru toți locuitorii pământului. Dorul pur de libertate este atunci al tuturor inimilor: este, adică, relevant.

Petru Poantă, absolvent al primei promoții *Echinoux*, a lăsat o lucrare fundamentală dedicată unui fenomen greu de înțeles la peste jumătate de veac distanță. Probabil cum nici alte fenomene ale acelor ani ai liberalizării (nu numai după „Cortina de fier”) nu pot fi explicate acum, nici spiritul liber al tinerilor studenți ai Clujului nu e justificat prin teoriile sofisticate ale generațiilor și ideologiilor. Pe de o parte, Petru Poantă vorbește în „Efectul *Echinoux* sau despre echilibru” (Cluj-Napoca, Ed. „Școala Ardeleană”, [2003], 2018, 169 p.), despre o insulă miraculoasă: anul 1968, o heterotopie (cât de ușor spațiu-timpul unor asemenea fenomene poate fi redus la una dintre cele două dimensiuni ale sale, într-o cartografiere a locului și spiritului său!) potențial ideologizantă, un spațiu deopotrivă discursiv și real, manifest în oglinda paginii și în subsolul ei: „In reveriile mele, anul 1968 reprezintă o heterotopie (în expresia lui M. Foucault) care argumentează, paradoxal, despre beneficiile iraționale ale unei ideologii dogmatice. *Echinoux* a fost și el o asemenea heterotopie, explicabilă mai curând prin probabilitate și indeterminare decât prin cauze precise” (p. 5); „Anul 1968 este, pentru mine, în primul rând un loc, într-un timp suspendat; un fel de insulă mitică, unde erau posibile evenimente fundamentale și inițiatice” (pp. 14-15). Subscolul *Echinouxului* este Crama „București” (*Metropol*) de pe strada Horea, unde se întrunea cenacul. Crama era cunoscută drept „Crama lui Mongolul”, adică a lui Remus Pop, personaj pitoresc al Clujului, iubitor și protector al literaturii; Ovidiu Pecican a lansat în urmă cu doi ani revista *La Mongolul*, finanțată de fostul șef al cramei din perioada când a luat naștere fenomenul *Echinoux*. „Crama lui Mongolul, subliniază Petru Poantă, nu era un spațiu al

Adrian LESENCIUC

Niciun istm, niciun -ism. Despre singularitatea insulei Echinoux

consacrării, ci subterana experimentală și provizorie în care descindeam din bibliotecă.”

Pe de altă parte, amintita grupare e un fenomen care nu se rezumă la simplificările ideologizante – paradoxala ideologie estetizantă e explicabilă mai degrabă prin liniile de forță ale unui sentiment de apartenență decât prin program – constituind, în logică simplificată, carteziană, cauza, nu efectul: „Laurențiu Ulici lasă totuși să se înțeleagă că *Echinoux* reprezintă «un efect de promoție», însă eu cred că promoția '70 este un efect al *Echinouxului*” (p. 11). Pentru înțelegere, să privim câteva nume consacrate ale acestei grupări, autori deja canonizați sau nume de referință în literatura actuală, care au dus mai degrabă un spirit al spațiu-timpului intens, contradictoriu și transformator al Clujului anului 1968 și al anilor de după, care a permis coagularea unor energii: Marian Papahagi, Ion Pop, Ion Vartic, Nicolae Băciut, Marian Bojan, Ștefan Borbely, Ioana Bot, Corin Braga, Ioan Buduca, Ruxandra Cesereanu, Al. Cistelec, Ion Cristofor, Dan Damaschin, Dinu Flămând, Mircea Ghițulescu, Ioan Groșan, Virgil Mihaiu, Ion Mircea, Ioan Moldovan, Ion Mureșan, Viorel Mureșan, Mircea Muthu, Nicolae Oprea, Aurel Pantea, Ovidiu Pecican, Gheorghe Perian, Marta Petreu, Petru Poantă, Virgil Podobaș, Ioan-Aurel Pop, Adrian Popescu, Rostăș

Zoltán, Vasile Sav, Ion Simuț, Traian Ștef, Radu G. Teșosu, Eugen Urlicar etc. Dar și din această perspectivă trebuie să privim nuanțat – și Petru Poantă observă posibilitatea de „alunecare” spre simpla antologare aditivă a energiilor individuale ale acestor creatori și a multor alții, din generații diferite –, pentru că spiritul *Echinouxului* poate fi înțeles doar în rețea și doar ca efect cumulat al unor energii creatoare, fără afirmarea unui program: „Deși atât de cunoscută, gruparea echinoxistă e amintită, de regulă, doar ca un generic al personajelor care s-au perindat în ea. Singură Irina Petraș a riscat includerea ei în capitolul *Curențe literare din Teoria literaturii*” (p. 8).

Așadar, „Efectul *Echinoux*” nu poate fi redat prin instrumentarul digital al criticii și istoriei literare, care, în spiritul simplificării, preferă listele: mai restrânse, adică luând în calcul o clasă de precizie mai groșieră, sau mai extinse, dar cu imunitate ridicată la zgomot și denaturare și ușor de compactat într-o lucrare care rezumă -ismele și le reduce la particulele purtătoare de energie ideologizantă: scriitorii înșiși. *Echinoux*, în spiritul său, poate fi înțeles doar analogic, ca structură rizomatică, ca rețea, ca întretesere de energii și semnale variabile în timp, imposibil de redus la semnale discrete (autorii din listă).

„Efectul *Echinoux*” nu este, prin urmare, o ideologie. *Echinoux* a format o sensibilitate academică, iar acest efect „s-a perpetuat, astfel, ca o pedagogie continuă” (p. 141). Rezumând ruptura de ideologie (în ceea ce privește fixarea descendenței, așa cum se încearcă – unii chiar dintre cei formați în generațiile ulterioare în școala *Echinouxului* – în raport cu cerchismul sibian sau în ceea ce privește -ismele derivate), Petru Poantă afirmă transant, în spiritul teoriei sistemelor: „*Echinoux* nu a produs «curențe» ori «programe» literare, ci individualități. Și totuși, este mai mult decât suma acestor individualități, după cum fiecare dintre acestea are condiția unui holomer, reprezentând adică o parte în care se regăsesc invariante ai întregului” (p. 143).

Interpretarea organică a *Echinouxului* este cea care diferențiază lucrarea lui Petru Poantă de întreaga literatură critică dedicată fenomenului, interesată să lege „insula mitică” a echilibrului mai întâi de un arhipelag, apoi, printr-un istm artificial construit, de continent. Reconfigurarea coordonatelor în sensul afirmării singularității insulei *Echinoux* a necesitat, mai întâi, raportarea critică la periodizări, atât în raport cu includerea în șaptezecismul incert, cât și în raport cu „postmodernismul subteran” insinuat, ca precursor al optzecismului: „periodizarea propusă de optzeciști rămâne abuziv – nivelatoare pentru deceniile șapte și opt” (p. 22). Totuși, Petru Poantă nu diminuează rolul optzecismului care a acționat, afirmă criticul literar, ca un revelator: „ieșea la iveală nu doar destrămarea grupării echinoxiste originare, ci și lipsa unui pro-

gram teoretic legitimator” (p. 92). Pe de altă parte, lipsa acestui program legitimator a salvat *Echinoux* de echinoxism, l-a ținut departe de alte -isme, inclusiv de marxismul nivelator și de intelectualismul laic subiacent (cu oportunistul și egoismul aferente, p. 104), dar și de neomodernismul de care este legat imaginarul echinoxist în mod artificial (istmul construit de teoreticienii postmodernismului; Mircea Cărtărescu, în *Postmodernismul românesc*, îi situează pe scriitorii *Echinouxului* în descendența lui Blaga).

Cartea lui Petru Poantă, recitită la distanța de 17 ani de la prima ediție, despre un fenomen care a început să se manifeste în urmă cu 52 de ani, nu este o lucrare ușor de încadrat în raport cu instrumentarul istoriei literare. „Efectul *Echinoux* sau despre echilibru” trebuie citit, cred, cu atenția trează a istoricului literar, dar ca lucrare memorialistică. Pagina ei deschide nu doar posibile căi de interpretare a unui fenomen local, extins ulterior la nivel național, ci, mai ales, posibilități de înțelegere a literaturii române a acelor ani în ansamblu, care justifică (pentru prima dată coerent și nepătămit) orientarea spre principiul autonomiei estetice: „Libertatea creației, în sensul modelului occidental modern, nu a existat în timpul dictaturii lui Ceaușescu. În mare măsură, cenzura și autocenzura au inhibat din fașă creația orientând-o, paradoxal, către un spațiu dezideologizat, al autonomiei estetice: un ideal pentru care în literatura română s-au dus mai multe bătălii succesive” (p. 69).

Perspectiva lui Poantă este, așadar, una care vine din înțelegerea naturală a celui implicat într-un fenomen inexplicabil prin instrumentarul reducionista al criticii și istoriei literare, care i-a înțeles, așadar, spiritul și l-a redat ulterior, aducând cu sine povestea încărcată de aerul misterios al aventurii inițiatice. Colegul său de generație, Adrian Popescu, despre care Petru Poantă spune că „avea încă de tânăr disponibilitatea de a admira” (p. 100), rezumă particularitatea acestei lucrări la luminozitatea ei (capabilă să-i călăuzească pe cei cu adevărat interesați de fenomen, nu de încadrările în sertarele -ismelor din literatura română): „Efectul *Echinoux* sau despre echilibru” are ceva greu de explicat rațional, dar vizibil ochiului critic experimental, o luminozitate intensă care vine dinăuntru și se simte imediat că nu e adăugată convențional” (Adrian Popescu, în „*Echinoux* – stil și utopie”, Revista „Steaua”, anul LXIX, nr. 11-12 (841-842)/noiembrie – decembrie (2018), pp. 3-4).

• revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor • revista revistelor •

Viata noastră

42-43/2020

Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor „Elena Cuza” Bărlad editează – probabil singura din țară – o „revistă de cultură și viață” bine întocmită, îmbinând informația pentru această categorie de vârstă cu paginile de spiritualitate. Am parcurs cu interes textele despre Al. I. Cuza, cu adevărat fiu al Bărladului, la 200 de ani de la naștere, dar mai ales suplimentul „In memoriam. Călător spre stele – C. D. Zeletin (1935-2020)”, reluând o constatare a sa: „Mulți scilicet, puțini luminează” (*Zdrențe în paradis*). „Comuna în care s-a născut, Răchitoasa, și-a propus ca liceul din sat să-i poarte numele, iar casa părintească să devină muzeu pentru personalitățile locului” (p. 58). Să auzim de fapte bune!

Bucovina literară

XXI, 1-3 (347-349), 2020

O haină nouă a îmbrăcat revista condusă de Alexandru-Ovidiu Vintilă. Conceptul grafic îi aparține lui Ioan Mateciuc și se asociază cu hărțile volumetrică de la Grupul „Mușatinii”. Citim cu neliniște autograful lui Ovidiu Genaru, „Se înnoarează”: „Se/ înnoarează ca o bătrânețe/ Și

nu mi se răspunde// Pustietatea/ nu-și deschide fereastra să mă uit în ea/ Și nu mai am timp. Ianuarie 2020”. Un cuprinzător dialog poartă Mihaela Grădinaru cu Adrian-Dinu Rachieru, despre „o Românie confuză, gălăgioasă, polarizată, doldora doar de promisiuni”. De și despre Gheorghe Simon citim la secțiunea rezervată poeziei („Din Poiana lui Ioan/ În Poiana lui Ioan” – „Numai sufletul rămâne”), ca apoi să-l admirăm pe Ioan Filipciuc pentru colecția de centenare culturale bucovinene.

Argeș

XX (LV), 7 (457), 2020

Un număr dens, cu ofertă largă, numai bun pentru lectură de vacanță, ne oferă publicația piteșteană condusă de D. A. Doman. „Salvarea noastră în istorie au fost iubirea, condescendența, toleranța și răbdarea. Cu asta ne-am salvat. Nu cu extremismul de oarecare fel”, ne învață Calinic Argeșeanul. Nicolae Oprea, septuagenar („La mulți ani!”), face publică corespondența cu Ion Caraion, I. Negoiteșcu, Emil Brumar, Cornel Regman ș.a. Valentin Talpalaru este recenzat de Grăia Novac drept „un caz unic”, iar despre limba română scriu cu aplomb Petru Pistol („Dortosiri”) și C. Voinescu („Like Gramatică”). (I. D.)

Carmen MIHALACHE

O nebună poftă de viață și de teatru

Dramaturg de tip confesiv, Mircea M. Ionescu se mărturisește cu sinceritate și franchețe în fiecare rând pe care-l scrie, în teatru, cronici de spectacole, în pagini de jurnal. Are o biografie absolut spectaculoasă, ce e drept, emigrarea în SUA, experiențe unice, unele la limită, iar de câțiva ani se luptă și cu o boală perfidă, invazivă. În ciuda încercărilor dure, pe care i le-a aruncat în față viața, Mircea M. Ionescu a rămas un spirit solar, un optimist și un idealist incurabil, un mare „visător de bine”, cum singur se definește. Pofța de viață și de teatru, de artă transparentă în tot ce a scris (și poezie, și eseu), în cele 35 de volume publicate de un alergător de cursă lungă, care înfruntă necrutătoare lucrare a „dintelui vremii”. Prins într-o aprigă bătălie cu timpul, dramaturgul (absolvent de Filosofie, dar și al „Academiei Vietii din Exil”) nu-și pierde speranța și nici umorul, gustul pentru joc, pentru iluzie și supra-realitate, pozând, în Dallas, în veselus și coloratul district Deep Ellum, lângă un tabou cu Salvador Dalí și celebra sa pictură „Persistența memoriei”, așa cum apare pe coperta a doua a noului său volum de teatru apărut la Editura „Tracus Arte”. O editură care promovează, inspirat și constant, dramaturgia autohtonă, scrierile teatrale. „Dallas 2020”

este titlul volumului care reunește piesele: *România mea din America* (monodramă de teatru-document), *Ministrul, prefecta și muritorii (Paranormalii)*, *Valoroasa actriță fără teatru (Nu vă mirați!)*, *Misterul din Insula Scorpionilor*. Temele și conflictele sunt actuale, personajele sunt desprinse din colorată faună a prezentului, fiind scrise cu un condei sigur, cu simțul situației scenice și al replicii. Au idei, și acesta e cel mai important lucru, firesc în limbaj, crescendo dramatic, calitățile lor scenice fiind de netăgăduit.

Cel de-al doilea volum, apărut tot în acest an, la Editura „Ghepardul”, se intitulă „Finis coronat (virus) opus!” și cuprinde mai multe secțiuni. În prima parte citim piesa (o mono-

dramă-parodie actuală) „Finis coronat (virus) opus! sau Pofța nebună de viață pe timp de pandemie” (având un bun ghid în prefața, inteligentă, aplicată, a lui Gheorghe Geo Popa, directorul Centrului de Cultură „George Apostu” din Bacău, loc unde s-au și lansat cele două cărți ale dramaturgului), pentru ca, în celelalte pagini, să găsim cronici la spectacole și evenimente teatrale din 2019 și 2020.

Concepută în registrul parodic, „Finis coronat...” este o spirituală „fantomă”, un exercițiu de admirație pentru doi dramaturgi dispăruți, Ion Băieșu și Fănuș Neagu, amândoi, deloc întâmplător, mari iubitori de fotbal (ca și MIMI) și talenți croniciari ai acestui sport. În piesă, scrisă într-un stil postmodern, cu o țesătură intertextuală, Mircea M. Ionescu este personajul *Autorului* care se întâlnește (în vis) la vila scriitorilor de la Neptun (unde a dat fuga după scăparea din starea de urgență, când s-a simțit aruncat în „neviață”) cu duhurile lui Guță și nea Fane, cum erau cunoscuți în lumea literară cei doi scriitori. Trestrei se aștern pe spintare, delicioase taclale cu multe jocuri de cuvinte (sunt invocate mereu titluri din opera dispăruților, într-o frumoasă, sensibilă evocare-omagiului confratern) și

trimiteri la stări de lucruri trecute și actuale, într-un captivant melanj de istorie, filosofie, comentarii pe teme de economie, globalism, în fine, de politică. *Autorul*, numit caragialian nea Mache, se declară un cartezian convins, încercând mereu să găsească sensul pierdut al unei lumi în derivă, dominată de haos. Când am spus „caragialian” m-am gândit și la fiul marelui comediograf, la Mateiu, dar și la Ion Barbu, piesa lui Mircea M. Ionescu fiind ca un „protocol la curtea” celor doi dramaturgi amintiți mai sus. La Ion Barbu cel din ciclul balcanic, pentru că dramaturgii reuniți în vis, cei trei crai ai unei lumi de altădată, ajung și pe malul celălalt al Dunării, la bulgari, ca să chefuiească în niște cărciumioare, la Adâncata (amintindu-și de alte petreceri, din trecut, de premerele pieselor lor), cu lăutarii după ei, cântându-le vechi române și de inimă albastră.

Dar „Finis coronat (virus) opus!”, dincolo de amestecul de realitate și vis, unul seducător, de povestea plină de farmec și culoare, este și o profesiune de credință a lui Mircea M. Ionescu. Un om care trăiește cu pasiune („fără frâna trasă”), suferă cu nervii, carnea și sângele lui, durându-l adevărurile dintr-o lume bezmetică, sumbră, în care guvernează haosul, minciuna, violența, ura. În care noua maximă este „Înfricoșează și conduci!” Salvarea, crede dramaturgul, va veni atunci când oamenii își vor fi recăpătat sufletul și încrederea în valorile umaniste.

• Catalina Sima

Actualitatea, un paradox?

Pentru că actualitățile sunt infinite, ca și omul. Le-a fixat Nichita Stănescu în „Amintiri din prezent”. I. L. Caragiale și Eugen Ionescu nu se puteau naște decât aici, în România. Sunt trei din mai mult de zece idei esențiale rostite de Mircea M. Ionescu în Grădina cu statui a Centrului de Cultură „George Apostu”, la o nouă serie a „Provocărilor colocoiale”, *Despre actualitate și teatralitatea ei*. I-a venit rândul lui Dinu Grigorescu: *Suntem într-un carnaval continuu: ne întâlnim pe stradă cu oameni care nu știm cine sunt dincolo de mască. [...] Venind spre Bacău, am descoperit Valea Oituzului și mi-am zis: «Sunt fericit că m-am născut în această țară». [...] Teatru din Bacău ar trebui să facă un spectacol-lectură după piesele lui George Genoiu. A încheiat Geo Popa: *Teatru e cetatea din cetate și nu trebuie demolată, iar cultura face ce face un înger: ne redă nouă pe noi înșine.**

Ne-a încântat auzul oboistul Adrian Petrescu.

A doua zi, Teatrul Municipal „Ariel” din Râmnicu-Vâlcea a prezentat piesa lui Mircea M. Ionescu „Valoroasa actriță fără teatru” (one woman-show – Cătălina Sima; regia, Alin Holcă; coregrafia, Mălina Andrei). I-am sugerat directorului Gabriel Popescu să aibă în vedere o montare după Ariosto („Lena”, „Substituții” etc.), tradus în română de Al. Cerna-Rădulescu, născut în urmă cu 100 de ani la Stănești, Vâlcea. (I. Dănilă)

În anul 1998, Liliانا Dalu, actriță a Teatrului Municipal „Bacovia”, câștiga Marele Premiu la prima ediție a Galei HOP, un eveniment competițional care de atunci și până astăzi oferă tinerilor absolvenți de teatru șansa de a-și demonstra, la început de carieră, în fața unui juriu profesionist, talentul și abilitățile în arta actorului. Liliانا Dalu și-a pregătit recitalul singură. A sperat ca premiul de la Gala HOP să îi dea un start bun în „înalta societate” a teatrului. Impresionând prin dezinvoltura sa, Liliانا Dalu avea mai mult decât dezinvoltură și talent, aducând în scenă și o profunzime a spiritului care fără această gală ar fi fost remarcată poate mult mai târziu (sau deloc) de lumea teatrului. Tânăra actriță a Teatrului Municipal „Bacovia” era un „actor-lentilă”.

„Academia nu-ți dă talent, dar ți-l șlefuește. Talent am de la mama și de la Dumnezeu. Sper că acest premiu îi va face pe regizori să aibă măcar un strop de încredere în mine. Cred în fiecare cuvânt pe care îl rostesc. De aceea nu vreau să obțin doar o oarecare naturalețe, așa dori ca după fiecare spectacol oamenii să ia cu ei ceva din mine înșami. Actorul e ca o lentilă. În mod normal, un fascicul de lumină poate străbate nestănjănit distanța dintre două puncte. La fel e și cu noi. Poți

Laura HUIBAN

Parteneriat Bacău Fest Monodrame – Gala HOP

să scrii cuvinte, să te miști și toate astea să nu însemne nimic. Dar dacă așezi actorul-lentilă în locul potrivit, ai șansa să aprinzi, în spectatori, o scântie”, mărturisea actrița Liliانا Dalu, după câștigarea Marelui Premiu al Galei HOP, într-un interviu realizat de Ioana Florea.

Festivalul Internațional al Recitalurilor Dramatice „Bacău Fest Monodrame”, eveniment competițional organizat de Teatrul Municipal „Bacovia”, dedicat, de asemenea, artei actorului singur pe scenă, și-a dorit încă de la început să devină „locul potrivit”, pentru ca „actorul-lentilă” să fie „pus în lumină”, indiferent de etapa în care se află în carieră.

În anul 2020, când cea de-a XXVI-a ediție „Bacău Fest Monodrame” a fost suspendată, din cauza pandemiei Covid-19, în ciuda distanțării pe care contextul, dar și autoritățile o impun,

nevoia umană, artistică de apropiere a generat un parteneriat între Gala Recitalurilor Actoricești, din Bacău, și Gala HOP. Este, într-un sens, oficializarea unui parteneriat care, în logica misiunii și a trăirii comune dintre cele două evenimente, „Bacău Fest Monodrame” și Gala HOP a existat dintotdeauna, de la ediția din 1998 a galei tânărului actor, câștigată, poate nu întâmplător (arta și divinul se întâlnesc la un moment dat, într-o clipă de grație) de o actriță, pe atunci, a teatrului băcăuan, Liliانا Dalu.

Inițiativa „înfrățirii” de astăzi a celor două evenimente aparține actriței Eliza-Noemi Judeu, manager al Teatrului Municipal „Bacovia”, care a făcut această propunere lui Ion Caramitru și Senatului UNITER, organizator al Galei HOP.

Eliza-Noemi Judeu a participat ulterior, în perioada 3 – 6 septembrie 2020, în calitate de invitat, la cea de-a XXIII-a ediție a Galei Tânărului Actor HOP și a consolidat termenii acestui parteneriat. Prin urmare, atât laureații HOP 2020, cât și alți actori care s-au remarcat la această ediție, vor fi invitați să joace la „Bacău Fest Monodrame” 2021, într-o secțiune hors – concours, special creată pentru tinerii actori HOP.

„Bacău Fest Monodrame își propune astfel să sprijine, la rândul său, câștigătorii Galei HOP, invitându-i să-și promoveze atât premiul obținut, cât și talentul, într-un alt cadru, alt spațiu, în fața unui public divers, din care vor face parte și profesioniștii din lumea teatrului național și internațional. Sperăm ca demersul nostru să genereze, la fel ca Gala HOP, un salt în cariera lor sau măcar să îi ajute la început de drum artistic, când este atât de important să nu te simți singur, să știi că sunt oameni care cred în tine”, a declarat Eliza-Noemi Judeu, managerul Teatrului Municipal „Bacovia” și director „Bacău Fest Monodrame”.

Oricât de mult s-ar scrie ori vorbi despre Tescani, părăsești subiectul cu certitudinea că tot nu ai cuprins atât cât ți-ai fi dorit, că a rămas în spate acel „ceva” ce nu poate fi desprins cu totul de un tărâm cumva intrat în legendă; parcă dintotdeauna locul a suscitât imaginația artiștilor, autoproponându-se într-un reper de primă importanță – evident, nu doar pentru cultura localului. Tescanii lui Enescu sunt un centru mundi pentru pictor și grafician, pentru sculptor și fotograf, acestora adăugându-li-se eseistul ori moralistul, dar mai ales poetul, desigur, lista însumând posibilități interconectate de exprimare a frumosului universal. La Tescani, evenimentul este la el acasă, nu trebuie decât să i se confere forma potrivită.

Curator al rezidenței în 2020, Marius Tiță ne-a oferit câteva repere: „Știam că Tescani este un fenomen. Venind aici, am descoperit că este vorba și despre un spirit, de acel spirit al întâlnirilor între marii artiști, în care ei lucrează cu o poftă de descoperire a ceea ce se întâmplă la Tescani - un mediu foarte bun pentru artiștii plastici și, de asemenea, un mediu în care se comunică, presupune împărtășire. Pe lângă condițiile speciale din acest an, a fost mereu vorba despre o înstrăinare a pictorului,

Marius MANTA

lui, a omului de atelier, care lucrează și are atâta deschidere să transmită experiențe personale, observații, amintiri, iar acest lucru se întâmplă continuu la Tescani, în acest spirit nemaipomenit de care aminteam. Desigur, există deopotrivă o tradiție, o istorie a Tescaniului, lucruri despre care poți vorbi. Foarte importantă rămâne această realitate vie a celor care vin la întâlnirile artistice, diverse, pline de sens, de vibrație. Tabăra de la Tescani face parte din istoria plasticii românești”.

Într-un an cu totul surprinzător, „Tescani 2020” nu se dezmente: presupune în același timp continuitate și ruptură, apel la tradiție și reinventare a mijloacelor de expresie artistică. Participanții, nume sonore ale artelor vizuale, au consfințit pentru încă o dată bucuria privirii, acea privire ascensională ce redefineste continuu, dar cu rost, însăși condiția artistului. Rezidența de la Tescani i-a adus așadar în același loc, în perioada 5-15 august, pe Ilie Boca, Mihai

Tescani 2020

• Victor-Eugen Mihai – VEM

Chiuaru, Gabriela Culic, Gheorghe Zărnescu, Mihai Sârbulescu, Dionis Pușcută, Diana Brăescu, Vasile Tolan, Sorin Oținjac, Ovidiu Ionescu, Sorin Nicodim, Ammar Alnahhas, Alexandru Macovei, Valeriu Sușnea, Dumitru Macovei, Ovidiu Ungureanu,

Pablo Rodriguez Guy, Mariana Popa, Luminița Radu, Victor-Eugen Mihai – VEM.

Organizatorul acestor întâlniri este pentru încă o dată Ovidiu Ungureanu, fondatorul excelentului proiect Chromatique, el însuși artist vizual, un magician al imagini care desface și reazăază cuvenit fire de lumină peste toată această poveste ce continuă...

Prezența fiecărui artist a fost decodată de curatorul rezidenței. Rețin de această dată doar câteva „fragmente”: Dionis Pușcută în pridvorul de la etaj, printre dantelării de lemn, îmblâzind un adevărat bestiar; Dumitru Macovei, extrem de puternic și ferm prin paleta cromatică ce îl definește; Mihai Chiuaru, autorul unei opere intense, de inovație și revoluție; apoi Ammar Alnahhas, artist sirian cu studii la Damasc; mereu gânditor, însă întotdeauna zămbitor, întâmpinându-te cu inima deschisă, e Gheorghe Zărnescu; Mihai Sârbulescu, una dintre marile vibrații de la Tescani, cel care consfințează

străluminările Prologului – iar lista continuă cu toți ceilalți, dimpreună trudituri ai „corolei de minuni”.

Creația presupune printru alte efort intens, energii aruncate în jocul adesea multicultural și pluristratificat. Tot acest proces provoacă limitele artistului. De obicei, faza inspirației este descrisă de către artiști ca un moment de criză ori de șoc, de tensiune supremă, dar și de entuziasm, exaltare ori excitație care acaparează mintea și corpul. Are aspectul unui miracol, poate al unei creații instantanee; cert este că se leagă de bucuria nedisimulată în fața misterelor. Momentul culminant al inspirației este cel în care ideea opereii apare în conștiința creatorului. Unii creatori susțin chiar că opera, în întregime, le-a apărut în momentul iluminării și cum ar fi fost impusă din exterior, rolul lor rezumându-se la a transcrie ceea ce li s-a transmis. Alții primesc doar o idee călăuzitoare, cumva esențială, un fir incomplet ce necesită mai apoi o elaborare conștientă și prelungită. E acea „Vox maris” a lui Enescu, acel flux auditiv care inundă ființa, orientând-o către acasă. Urmează truda; truda și efortul creatorului. Și doar așa, pentru încă o dată, lumea Tescanilor reîncape să te învâluie cu ale sale sunete, forme și culori.

Ar putea fi o poveste despre un „cal troian” din care, prin lucrările lor, soldații ar ieși din noaptea obișnuitei și ar umple dimineața cetății, cucerind-o cu imagini și forme, emoție, impact vizual. Dar nu-i decât un plan îndrăzneț, prin care o galerie privată își așază creațiile artiștilor pentru un timp în alte spații de cultură – în cazul de față, un muzeu emblematic. Creații captive unei gândiri curatoriale străine, dar subordonate și completând ideea de bază a muzeului: arta comparată. Așadar, avem un cal troian *introvertit* ce aduce doar beneficii cetății cucerite cu adevărat.

Discurs despre timp: cos kadia – trypa – pilos – fotia – keramika – terrakota sau coș nuiete – gaură – argilă – foc – ceramică – teracotă sau, de ce nu, trepte ale unui parcurs micenian despre geneza ceramicii, precursora a teracotei, dar și despre, acum, căldurosul regionalism „cahla”.

Discurs roman(tat): „Fie cauza aceasta, fie altele la mijloc, dar de la [o] vreme încoace Ioan, care avuse o memorie splendidă, începu s-o piardă încetul cu-ncetul. Astfel s-a nîtmplat că ntr-o seară, voind să scrie o epistolă unei fetițe blonde, pe care o iubea cu credință de 16 ani și mai bine, să-i uite cu totul numele fetei. A deschis un dicționar de nume proprii, a alăturat terminații de nume femeiești la orice literă a alfabetului; în zadar, numele ei a rămas uitat. Prima lui idee a fost că poate ar fi fost lovit de-o afazie parțială, c-a uitat o literă din alfabet, a doua că în vasele craniului ar fi căpătat o umflătură care-i apasă creierul și multe idei ipocondriace îi veniră lui Ioan Vestimie. Opinia noastră este însă că Ioan închise prea de timpuriu cahla de la sobă și că-l durea poate capul.” (M. Eminescu – „Moartea lui Ioan Vestimie”).

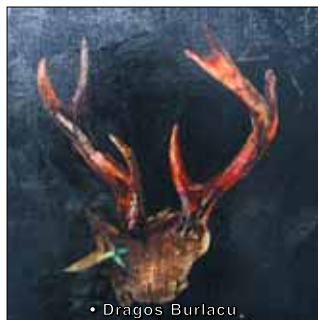
Ioan BURLACU

Cahla. Arta dogorătoare

Discurs poetizat: cahla e pentru cel înfrigorat precum copacul pentru cel dogorât de soare, de foc sau de apropierea unui obiect foarte, foarte fierbinte, pentru că ea, cahla, e doar pielea cărămizii de simțit atingerea căldurii, pentru om, dar și valva prin care aceasta trece sau stă la rândul ei, în mângâiere. Mișcarea sa face căldura mai mare, mai mică sau chiar o face captivă.

Discursul artistic străbate apropiind, de la entropie la limpid. Desen acuarolat, gravuri, monoprint, grafică p.c., ulei, acril, relief, culoare, amprente vegetale pe lut, glazuri, colaj, obiect, tensiuni împietrite, cutii pentru formare, hapening – despre măreția lucrurilor mici de la amprentă, la design.

Galeriile „Karo” Bacău și Muzeul de Artă Comparată Sângeorz-Băi, dinspre Cucuteni, prin Iași – Bacău – București –

• Dragos Burlacu

Bistrița, Sângeorz-Băi, Cluj-Napoca, Germania, Franța, spirală a zborului, *Artis Dogoria*, desprinsă probabil de pe *cea mai veche cahla a lumii*. Iată acum artiștii desfășurați în spirală: Eugen Alupopan, Sorin Purcaru, Dragoș Burlacu, Ioan Burlacu, Ilie Boca, Marius Crăiță-Mândră, Geanina Ivu, Dumitru Macovei, Luminița Radu, Bianca Rotaru, Constantin Ținteanu, Bogdan Hojbota, Mirela Iordache, Paul Gherasim, Ion Grigorescu, Mihai Sârbulescu, Marcel Lupșe, Emil-Cassian Dumitraș, Maxim Dumitraș, Ovidiu Petca, Florina Coulin, Matei Lăzărescu și Christian Paraschiv.

Aici aproape că nu trebuie scris neapărat despre artiști sau dacă trebuie neapărat, citiți-i cu litere mici. Galeriile „Karo” provoacă la o colaborare directă, doar întinzând mâna Muzeului de Artă Comparată Sângeorz-Băi. Nu e opoziție stat-privat sau Goliat contra David, nu e nici convergența a două mari energii ale momentului artistic și ale unui *spirit de bine a-ca-pa-ra-tor*.

Prin concept și realizare, prin curatorul Constantin Ținteanu ce a văzut totul ca un puzzle anonim alcătuit din creații vechi populare, printre artiștii consacrați și muzeul condus de Maxim Dumitraș, care a asimilat cu măiestrie această facere, pregătind mâna pentru mânășă turnată și, nicidecum la urmă, prin artiștii propuși, parafrazând manifestul avangardist Gaspext, expoziția

Cahla ar putea fi notată așa: C* – e ceea ce ai cu tine, C – e ceea ce lași în urmă, C – ești tu. (*C – Cahle)

Imaginile sunt readuse în scenă ca niște vechi holograme captate, unice, de la suprafața de hârtie stantată sau până atinsă de saiaul unui gest de spadasin, la asamblajul machetat al unui cuptor de ars, acoperit cu grafică p.c. Spiritul dominant al proiectului se simte pe parcurs, în elaborarea lucrărilor, în surpriza alăturărilor și unitatea ansamblului expozițional. Etape cu etape, ar fi sloganul. Pretext sau context. Artistul studiază subiectul și elaborează lucrarea expres sau doar magnetizează spre temă lucrări la care nu găsește încă polul necesar pentru făptuirea mișcării rotative. Finalul nu-i aparține creatorului! La fel ca selecția artiștilor, criteriile alegerii finale aparțin în totalitate curatorilor. Ei pot vedea concret materializarea intuiției de la care pleacă. Tot ei cred la fel de mult în colaborări. Gândul a stat în mintea lor ca un ou mare; înainte, cu mult înainte.

Ceea ce trebuie salvat de la uitare cu ajutorul imaginilor este numit *mnemo-spection*. Căluțul troian al galeriilor „Karo” merge mai departe cu noua sa menire.

În loc de final, căldura unui citat al Anei Blandiana: „Pentru că zeii s-au stins, împărații au murit, crimele au fost răzunate și din trecut a rămas numai ceea ce era demn să rămână: arta. Arta, această uluitoare definiție a omului neînstară să se ridice la înălțimea faptei sale, a aceluiași om care știe astăzi să construiască zgărie-nori, dar nu știe să fie în ei fericiți”.

La Galeria „Alfa” ale Muzeului de Artă din cadrul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” a avut loc luni, 31 august 2020, ora 17, deschiderea **Expoziției-concurs de artă plastică contemporană „Saloanele Moldovei” – ediția a XXX-a**. Organizată împreună cu Uniunea Artiștilor Plastici din Republica Moldova, manifestarea numără printre parteneri numeroase instituții, de pe ambele maluri ale Prutului: Ministerul Educației, Culturii și Cercetării din Republica Moldova, Primăria municipiului Chișinău, Muzeul Național de Artă al Moldovei din Republica Moldova, alături de Uniunea Artiștilor Plastici din România, Uniunea Artiștilor Plastici din România – filiala Bacău. Situația specială din acest an a făcut imposibilă desfășurarea tradițională a acestei manifestări, adică vernisajul expoziției la Bacău în luna iulie, apoi transportarea la Chișinău, și un al doilea vernisaj pe 31 august, de Ziua Limbii Române, la Centrul Expozițional „Constantin Brâncuși” – Galeria U.A.P., din Chișinău. Cu toate că întâlnirea organizatorilor și expozițiilor nu a fost posibilă, s-a găsit o soluție de compromis: deschiderea celor două expoziții în aceeași zi, la ore diferite, cu participarea prin medii online a celui alt organizator. Așadar, expoziția cu cele 85 de lucrări ale artiștilor plastici din Republica Moldova s-a deschis la Chișinău, în aceleași condiții restrictive în privința auditoriului ca și în Bacău, pe data de 31 august, la ora 12. Expoziția a fost prezentată de criticul de artă Tudor Stavilă și a beneficiat de prezența ministrului Educației, Culturii și Cercetării Igor Șarov, precum și de intervenția online a organizatorilor din

• Florina Breazu (Chișinău – Particule VIII) Premiul „Mihail Greuc” al Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Moldova

Bacău. Ministrul Igor Șarov a menționat că „Saloanele Moldovei” este un proiect cu dublă paternitate: Bacău – Chișinău, dar și cel mai longeviv program cultural derulat după 1990 de către intelectuali, artiști și oamenii de cultură din Republica Moldova și România. „De-a lungul istoriei, pandemiile au forțat oamenii să creeze noi scenarii, i-au provocat la noi abordări și soluții. Evenimentul la care asistăm reprezintă o dovadă incontestabilă a excelenței artistice românești, a capacității instituțiilor de cultură din România și din Republica Moldova de a se mobiliza și de a organiza programe comune. **Saloanele Moldovei**, ajunse la cea de-a XXX-a aniversare, oferă un veritabil «dialog al artelor» și își revendică tot mai sigur un loc de prestigiu pe scena culturală a spațiului românesc”.

• ediția a XXX-a •

„Saloanele Moldovei”

ne ajută să fim împreună, dar obiectul artistic are sacralitatea lui, obiectul artistic are aura sa, și obiectul artistic poate fi «consumat» numai în prezența sa”. Vernisajul a beneficiat de prezența prefectului județului Bacău, Sorin Ailenei, a artiștilor plastici băcăuani, a unei delegații de artiști plastici din Iasi, precum și de participarea online a organizatorilor și artiștilor premiați din Chișinău.

Juriul manifestării din acest an a fost alcătuit din șapte membri: **Dumitru Bolboceanu** (președintele U.A.P. din Republica Moldova, desemnat și președinte al juriului), **Mariana Popa** (manager al Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău), **Carmen Poenaru** (președinta filialei Bacău a U.A.P. din România), **Cristina Ciobanu** și **Gheorghe Zărnescu** (artiști plastici, membri ai U.A.P. – filiala Bacău, România), **Mihail Damian** și **Valeriu Herta** (artiști plastici, membri ai U.A.P. din Republica Moldova).

Din cele 300 de înscrieri inițiale ale artiștilor din România și Republica Moldova, juriul a selectat pentru expoziție 243. Cele zece premii, selectate din 40 de lucrări nominalizate, au fost acordate următorilor artiști plastici: **Premiul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova**, artistului **Veaceslav Fisticanu**, pentru lucrarea **Haos – Ordine nr. 21.05.20**; **Premiul Complexului Muzeal „Iulian**

Antonescu” Bacău, sculptorilor băcăuani **Ionela Lăzureanu**, pentru lucrarea **Bag Man IV**; **Premiul Muzeului Național de Artă al Moldovei**, ceramistei **Doriana Jireghea-Tihonciuc**, din Republica Moldova, pentru diplicul **Decorative**; **Premiul U.A.P. din România**, artistului plastic bucureștean **Marius Barb Barbone**, pentru lucrarea **Povara**; **Premiul „Mihail Greuc” al U.A.P. din Republica Moldova**, pictoriței moldovene **Florina Breazu**, pentru lucrarea **Particule VIII**; **Premiul U.A.P. din România – filiala Bacău**, artistului băcăuan **Mihai Chiuraru**, pentru lucrarea **Arhetip**; **Premiul Consiliului Județean Bacău**, plasticienei ieșene **Zamfira Birzu**, pentru lucrarea **Afrodită**; **Premiul Direcției pentru Cultură a Primăriei municipiului Chișinău**, graficianului basarabean **Alexandru Macovei**, pentru lucrarea **Bizantique 03**; **Premiul Juriului al U.A.P. din Republica Moldova** i-a revenit artistului plastic basarabean **Igor Svemel**, pentru lucrarea **Exclatant**; cu **Premiul de Excelență al U.A.P. din Republica Moldova** a fost distins artistul băcăuan **Marius Crăiță-Mândră**, pentru lucrarea **1/3**.

Lucrările premiate de instituțiile din România vor intra în patrimoniul **Muzeului de Artă din Bacău**, iar cele premiate de instituțiile din Republica Moldova vor îmbogăți patrimoniul **U.A.P. din Republica Moldova**, respectiv al **Muzeului Național de Artă al Moldovei**.

În Bacău, expoziția este deschisă publicului vizitator toată luna septembrie, iar cea de la Chișinău, până pe 13 septembrie.

Marcela GAVRILĂ, muzeograf, Muzeul de Artă Bacău

Teatrul Municipal „Bacovia” din Bacău a organizat, în zilele de 18 și 19 septembrie 2020, un interesant eveniment în cadrul programului „Tu și Teatrul”, al stagiunii 2020-2021, în parteneriat cu Centrul de Cultură „George Apostu”, sub genericul de mai sus. A fost aleasă această formulă de colocviu, pentru că, dat fiind contextul nefavorabil (epidemia de Covid-19), ediția a XXVI-a a **Bacău Fest Monodrame** nu a putut avea loc. Cele două zile au avut un program bogat și atractiv, participanții dezbătând îndelung, cu real interes, cu implicare pasionantă „temele și dilemele monodramei”, autori, regizori, actori, critici și spectatori exprimându-și, cu sinceritate și franchețe, părerile, într-un profitabil (pentru edițiile viitoare ale festivalului băcăuan) schimb de idei. Manifestarea a debutat cu prezentarea volumului „Monodrame premiate” (o antologie de Laura Huiban și Doru Mares), editat de Fundația Culturală „Camil Petrescu” ca supliment al Revistei „Teatrul azi”, cu sprijinul Teatrului Municipal „Bacovia” Bacău. Directoarea teatrului, actrița Eliza-Noemi Judeu, a vorbit despre această valoroasă apariție editorială, mulțumind călduros celor care au făcut-o posibilă. În volum sunt șase monodrame, și anume textele câștigătoare ale premiului I în intervalul 2014-2019, autorii acestora fiind **Crista Bilciu** (*Pe jumătate cântec sau Zece tablouri*), **Elise Wilk** (*Crocodii*), **Maria Manolescu-Borșa** (*Tiadora*), **Ada Lupu** (*Povestea*

Teme și dileme în monodrama românească

păsării fără cuib), **Gabriel Sandu** (*Iulia, biata de ea*), **Mircea M. Ionescu** (*Monolog în doi cu moartea la ușă – Roman teatral autobiografic*).

Cum monodramele i-a fost dedicat evenimentul, în cele două zile am asistat la câteva spectacole-lectură, în interpretarea actorilor teatrului băcăuan, coordonați de regizorul **Geo Balint**. Iar juriul **Bacău Fest Monodrame 2020**, format din **Monica Andronescu**, critic de teatru, redactor-șef al Revistei

„Amfiteatru”, **Maria Manolescu-Borșa**, dramaturg, câștigătoare Concursului de Dramaturgie Monodramă 2019, și **Doru Mares**, critic de teatru, secretar literar al teatrului, a deliberat, piesa câștigătoare a ediției a VII-a fiind *Sufletul pereche*, de **Petre Barbu**, care a obținut Premiul „Valentin Nicolau”. Interpreții spectacolului-lectură au fost **Ștefan Ionescu**, **Matei Bogdan**, **Eduard Burghela**.

Premiul al II-lea a revenit monodramei *Casa de dincolo de ocean*, de **Andrei C. Șerban** (am ascultat-o în lectura lui **Dumitru Rusu**), în timp ce Premiul al III-lea a mers la *Exerciții psihice de reparare a copilului*, de **Andreea Radu** (a interpretat **Bianca Babașa**).

Celelalte piese prezentate în concurs au fost *Hai să ne jucăm de-a viața!*, de **Ana-Sorina Comeanu**; *Între noi vinul și imperceptibila accelerare a sângelui*, de **Edith Negulici**; *Omul de ceață*, de **Emil-Cătălin Neghină**. Textele au fost puse în valoare de actrița **Minodora Broscu**, **Firuta Apetrei**, **Nela Zare**, **Simona Nica**, **Ștefan Huluba**, **Bogdan Buzdugan**, **Vlad Nicolici**. La discuțiile, foarte animate, din cadrul evenimentului, au participat **Eliza-Noemi Judeu**, **Monica Andronescu**, **Maria Manolescu-Borșa**, **Doru Mares**, **Carmen Mihalache**, regizorii **Sorin Militaru**, **Octavian Jighirgiu**, **Gheorghe Balint**, **Irina Crăiță-Mândră**, scriitoarea **Violeta Savu**, actrița **Ștefan Huluba**, **Andreea Darie**, **Bianca Babașa**, **Matei Bogdan**.

Colocviul cu „Teme și dileme în monodrama românească” și spectacolele-lectură și-au atins scopul, au generat vii reacții, ceea ce înseamnă că viitorul sună bine la Teatrul „Bacovia” și putem să-l privim cu încredere, așteptând edițiile următoare ale recitalurilor artistice, ale concursului de dramaturgie. (C. M.)

I

București, 31 iulie 1982

Stimate Domnule Călin,

După întâlnirea noastră la Biblioteca Academiei, din luna mai, am tot așteptat, potrivit înțelegerii convenite, să-mi scrieți. Nu cunosc motivele tăcerii dvs., cert este că nu mi-a parvenit nimic. Cum pun preț pe tot ce ne-am spus și cum fată de dvs. născut un sentiment prietenesc de prețuire, mă întreb ce s-a putut întâmpla.

Veți fi atât de amabil ca în zilele următoare să vă găsiți vremea trebuincioasă și să-mi dați unele amănunte? Mi-ar face plăcere, deși mă gândesc că reținerea s-ar explica prin imposibilitatea de a satisface unele doleanțe legate de colaborarea mea și de altele.

Al dvoastră, Zalis

II

București, 18 august 1982

Stimate Domnule Călin,

Doresc să vă mulțumesc pentru gestul prietenesc de care abia acum, din rîndurile Dvs., iau cunoștință. Sigur că dacă s-ar fi primit ilustrata v-aș fi dat un semn de grațitudine. Sînt nerăbdător să vă citesc comentariul și, dacă nu e tîrziu, să vă ascult la Radio. Oricum, vi se cuvine salutul meu cordial și îndatorat.

Cu privire la colaborare, voi fi bucuros dacă veți conta pe ea. Deocamdată vă remit un text la care țin. Are 13 pagini [dactilo]grafiate și sugerez să-l dați în două numere. Nu e, aparent, de actualitate. În fapt este (subliniez este căci cred că are o rezonanță ce merită luată în considerare). De îndată ce voi reveni la existența mea normală, vă promit și „puncte de vedere”. Deocamdată mă pregătesc pentru o triplă prezentă pe hotare: 1. Raportor la Mainz, la Congresul bicentenarului Stendhal. 2. Conferențiar la Colocviul internațional Th. Gautier de la Montpellier și animator al Congresului de literatură memorialistică din Nantes (prima reuniune de acest fel din Europa dedicată jurnalelor, corespondenței, memoriilor).

Cu bune urări și afectuoase sentimente colegiale, Zalis

1. „Punctele de vedere” erau o „marfă” foarte căutată, întrucît corespundeau exigenței de a avea, în fiecare număr de revistă, articole cu caracter de dezbateri.

III

București, 27 august 1982

Stimate Domnule Călin,

Azi-dimineață am aflat la chioșcul de ziare numărul pe august al revistei *Ateneu*. L-am luat degrabă și l-am citit pe îndelete. Cu folos și cu satisfacție.

Nu ar fi de-ajuns să vă mulțumesc pentru considerațiile ce mi le rezervați; cred că în întregul său articol Dvs. „are o aderență de spirit admirabilă de care simt că m-am bucurat.

Voi pleca din țară pentru o lună la sfîrșitul săptămîinii viitoare. Poate că pînă atunci vă culeg impresiile despre articolul meu. Oricum, încă o dată, puteți conta la întoarcere pe noi contribuții. Și, desigur, pe făgăduita materie la bicentenarul Stendhal din ianuarie 1983, dacă vi se pare că e pe gustul redacției.

Din toată inima al Dvs., Zalis

1. Vezi „Omul rezonabil” (H. Zalis, *Mai aproape de amiază*, Ed. „Albatros”, 1981 și *Pină la capăt*, Ed. „Cartea Românească”, 1982), în *Ateneu*, nr. 5, august 1982, p. 5.

IV

București, 18 octombrie 1982

Stimate Domnule Călin,

M-am înapoiat acasă cîteva zile. Fată de proiectul inițial am venit ceva mai tîrziu, gîndesc totuși că folosul a fost de natură să justifice decalajul între ce proiectasem și ce am săvîrșit.

scrisori către un redactor

Constantin CĂLIN

Un expansiv

Henri Zalis (21 mai 1932 – 8 iunie 2016), bibliograf, cronicar și istoric literar, publicist, a colaborat la *Ateneu* încă din august 1966, cu un articol despre „Creativitatea romantică”. Era un cunosător al romantismului și neoromantismului. Ulterior, s-a aplecat și asupra naturalismului. Temperament febril, expansiv și expeditiv, a abordat o multitudine de teme și aspecte. A fost divers și productiv: autor de monografii și de sinteze, dar și de proză (nuvele, roman, note de călătorie) și versuri; de asemenea, editor. Scrisul său critic se caracterizează prin informație bogată (peste a majorității, în domeniul francez) și acuitate, însă, din cauza discursului pletoric, îi lipsea adevizul care face un text memorabil, pregnant. Harnic, tenace, a reprezentat totuși un *nume* în presa epocii și a constituit o *prezență*. Cu oscilații de frecvență, corespondența noastră se întinde pe o durată de peste un deceniu. Ceea ce apare aci aparține unui moment în care relațiile cu revista promiteau să se intensifice. În calitatea de colaborator se manifesta protocolar și exact, deși uneori exceda prin „doleanțe” și impacientă sau devenea imperativ, ignorînd anumite situații redacționale. Expresive și prin scriitură (una largă, de cite cinci-sase cuvinte pe rînd, încît o pagină de a sa nu depășește mărimea unui paragraf), scrisorile sale sînt oglinda fidelă a omului care era: un intelectual plin de abnegație, cu aspirații de autoritate, subminat însă de propria efervescentă și de propriile suspiciuni. Sub înfățișarea aproape orgolioasă, am bănuit mereu un nemulțumit: în primul rînd de modul cum era receptat.

Acum relativ la ceea ce îmi scrieți. 1. Colocviul de la Nantes despre corespondența literară a fost, se pare, o premieră europeană, poate chiar mondială. Ca să fiu sincer aș prefera interviul decît să scriu ce însumi articolul; gîndesc că în formula unei convorbiri aș dispune de posibilitatea să afirm mai bine niște idei. 2. Cu privire la comandarea unor articole ar trebui lămurit clar cîteva lucruri: a) Nu veți putea avea textele mai repede de două luni, căci o lună durează traseul poștal al comenzi și al concretizării ei. b) Apoi avizarea autorilor în cauză și extragerea celor 4-5 pagini pentru *Ateneu*. c) Cum îi veți plăti, chiar dacă nu e asta chestiunea esențială? d) În fine, colocviul saturat de intervenții excelente a fost esențial și consecvent dominat de subtilități freudiste. Vă convine o atare linie? Dacă da, vom acționa făcînd apel la organizatori. Personal cred că dacă interviul ne iese, am merge mai sigur spre finalizare numai cu colaboratorii interni.

Cu aleasă considerație, Zalis

1. Fapt subliniat și în interviul pe care l-am realizat („În ce privește forumul de la Nantes, aici freudismul a fost la el acasă”), interviu rămas inedit pînă la publicarea în volumul *Cățile din ziar*, I, Ed. „Babel”, 2013 (v. pp. 46-50).

V

București, 5 noiembrie 1982

Stimate Domnule Călin,

La scrisoarea pe care mi-ați trimis-o la începutul lunii octombrie v-am răspuns imediat după sosirea mea din Franța. Cum de-atunci au trecut aproape 20 de zile și de la Bacău nu vine niciun mesaj, pun din nou mîna pe condei. Pentru a vă ruga să-mi explicați: 1. De ce n-a apărut articolul meu pe care am înțeles că l-ați propus pentru imediată imprimare; 2. Ce ați decis cu nr. din *Ateneu* consacrat corespondenței literare; 3. Am putea insera în ianuarie sau februarie un *Jurnal francez* [în] care luînd drept pretext bicentenarul Stendhal să relatez despre cele 35 de zile petrecute pe pămînt francez la Paris, la Montpellier, pe Valea Loarei și la Nantes?

Mi-ar face plăcere să vă aflu la toate acestea opiniile. Dacă poșta merge cum merge, vă rog să notați că telefonul meu de-acasă este 43.02.23 și că răspund totdeauna seara, după ora 19.

Cu bune sentimente, Zalis

VI

București, 8 decembrie 1982

Stimate Domnule Călin,

Cer scuze că trimit textul în forma aceasta.¹⁾ Dar nu am dactilografat. Sper să-l descifrați. Dacă ar fi să vă semnalez o ordine preferențială pentru revistele care ar accepta să ne găzduiască, iat-o: 1. *Tribuna*. 2. *Cronica*. 3. *Orizont*.
La ambiguitatea lui G. Genoiu²⁾ mă tem că nu va interveni o clarificare niciodînd. Dar aveți libertatea să-l puneți la încercare. Cînd va fi să-mi restituiți textul cu *Romantism și mesianism*³⁾, vă rog să-mi remiteți și poza pe care o expediez acum (dacă va fi posibil).
Cu prețuirea dintotdeauna, Zalis

1. Textul cu răspunsurile la întrebările despre congresele de la Mainz, Montpellier și Nantes.
2. George Genoiu (1933-2016), dramaturg și critic de teatru, redactor-șef al *Ateneului*.
3. Vezi „Romantism și spirit mesianic” (I-II), în *Ateneu*, 20, nr. 4, aprilie 1983, p. 4, nr. 5, mai 1983, p. 4.

VII

București, 17 februarie 1983

Stimate Domnule Călin,

Reîntors la treburile mele păstrez vii impresiile primirii ce mi-ați făcut. Grație Dvs. și grijii cu care m-ați înconjurat m-am simțit foarte bine. Vă rog să primiți încă o dată mulțumirile mele cele mai călduroase. Vă prețuiesc tot mai mult delicatetea și ospitalitatea. Cum aș putea să nu adaug cuvîntul de grațitudine pentru distincția și simpatia cu care Doamna Călin m-a omenit?
Sper să vă revăd cu aceeași plăcere aici. Salutări dlor Genoiu și Sporic¹⁾, cît îngăduie o conversație liberă.
Al Dvoastră, Zalis

1. Vasile Sporic (Vlad Sorianu) (1931-2004), critic literar, prozator și filozof, redactor al revistei *Ateneu*.

VIII

București, 28 aprilie 1983

Stimate Domnule Călin,

N-am mai comunicat de peste două luni. Simt că este o lipsă și încerc în cele ce urmează s-o îndrept.

Mai întii ceva despre *Ateneu*. În discuția mea cu dl. Genoiu am convenit să devin din luna iunie colaborator regulat al revistei. N-am trimis încă ceva pentru că am avut alte lucruri de rezolvat. Vă rog să-i spuneți asta; nu mi-am retras defel proiectul, l-am aminat doar. Sper ca de prin vară să vă rezerv cea mai întinsă parte publicabilă din cercetarea la care lucrez și care va fi *Un veac de critică literară*...¹⁾

Acum, revenind la Dvoastră: Ce faceți? S-a întimplat că am citit în *România liberă* sub semnătura I. Drăgănoiu un material despre *Ateneu*.²⁾ Nu ați fost printre participanți, spre regretul meu. Sper că a fost o absență accidentală. Nu e îndoială că în condiții în care, cu excepția revistei *Steaua*, nici o publicație din afara Bucureștilui nu scapă mediocrității, sarcina *Ateneului* de a se face citit ca un periodic de substanță este dintre cele mai dificile. Vă revine în acest efort o însemnată contribuție. Am înregistrat-o și pînă acum, o doresc pe mai departe.

Doamna ce face? Vă rog să-i adresați salutări respectuoase din parte-mi. În ce mă privește am avut o iarnă grea: sinuzita de care sufar a recidivat de două ori și colac peste pupăză mi-a dat de lucru și o lombosciată. Nu prea am cu ce mă lăuda.

Veți primi, sper că în curînd, vol. II din *Conștiința de sine a criticii literare românești*. Se referă la perioada 1944-1981 și încearcă să treacă de ... Scylla și Caribda cu toată decența posibilă. Și fără prea multe fisuri!

Vă asigur de prețuirea și prietenia mea, Zalis

1. Titlu provizoriu. A terminat-o după un deceniu: v. *Valori de referință în critica și istoria literară românească*, Evoluție și continuitate, Ed. „Cartea Românească”, 1991.
2. Vezi Ion Drăgănoiu, „*Ateneu* – realizări și perspective” (masă rotundă), în *România liberă*, 41, nr. 11967, 22 aprilie 1983, p. 2.
3. Primul volum din aceste „contribuții bibliografice” a apărut în 1974.

IX

București, 2 iulie 1983

Stimate Domnule Călin,

Am revenit ieri acasă și mă grăbesc să vă dau vești, urmare la faptul că mi-ați telefonat între timp. Nu-mi este limpede ce ați dori să trimit. Eu scriu o carte cu titlul *100 de ani de critică literară*.¹⁾ Despre critica actuală am redactat aproximativ 120 de pagini. Ce v-ar interesa? Sînt două mari capitole, și anume: primul *Călinescienii* și al doilea *Eseiști și foiletoniști* (încă în lucru parțial).²⁾

Apoi ar fi încă ceva: am semnalat dlui Genoiu, într-o scrisoare expedită pe la 8 sau 10 iunie, că nu am primit încă onorariul pentru cele două articole din *Ateneu* (aprilie și mai). Nu mi-a răspuns. Evident, mă surprinde faptul... Dar este clar: nu-mi permit să scriu decît dacă mi se plătesc colaborările. Cum chestiunea nu s-a clarificat, continui să aștept.

Sper că sînteți sănătos, Dvs și familia. Vă doresc o vacanță plăcută!
Cu prietenie, Zalis

1. Vezi nota 1 a scrisorii precedente.
2. Din acesta va publica, la intervale de cîteva luni, pagini despre Pompliu Constantinescu (v. *Ateneu*, 20, nr. 11, octombrie 1983, p. 15); Ov. S. Crohmălniceanu (*loc.cit.*, 21, nr. 2, februarie 1984, p. 6) și Mihai Ungheanu (*ib.*, nr. 7, iulie 1984, p. 7).

Șoptind elevat de la urechea judecătorului Cronos

Ion FERCU

A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi fost chiar nu s-ar fi repovestit, un copil grozav îndrăgostit de Cugetare. Ajuns la vârsta maturității, nu și-a dezlipit sufletul de bobul acela de rouă care fericește inimi și minți: reflecția profundă. Copilul, sedus de nevoia „de a înțelege totul”, urmărise un documentar TV despre orologeria elvețiană. Apoi, un ceas elvețian începuse să-i pară, în adolescență, „ceea ce grăunțele de aur ar fi fost pentru un alchimist”. A fost provocat și de faptul că „orologeria elvețiană a impus pentru modelele exclusiviste un standard extrem de înalt: certificarea de cronofidelitate”, care poate fi oferită în urma unui „proces de îmbătrânire forțată», de fapt a unor teste extrem de precise”. Ceasul poate primi acest certificat dacă trece prin câteva probe foarte exigente: „este supus unor șocuri puternice, interacționează cu varii câmpuri magnetice, este introdus în apă, până și curelele adiacente sunt verificate sub imperiul razelor UV etc.” Acest reper al orologeriei i-a inspirat lui Marius Manta titlul volumului recent, din care am citat până acum: „**Cronofiable**” (Bacău, Editura Studion, 2020, pp. 5-6). Este un volum în care și-a propus „să adune în chip fericit cărți menite să reziste timpului, ideologiilor modelor literare” (*ibidem*, p. 6), mărturisese autorul. „Cronofiablele vor fi, implicit, un pariu peste timp – uneori ar putea fi îmbătrânite, în afara modele, dar mecanismele interioare vor fi nealterate, vor purta în chip metaforic aceeași dorință de frumos, de adevăr” (*ibidem*), adaugă criticul literar Marius Manta.

Vă mai aduceți aminte de vorbele lui Dostoievski? „Toți, mai mult sau mai puțin, pornim în lume de sub mantaua lui Gogol”... Îndrăznesc a spune că, de-o vreme, mulți dintre cei care ne propun aventuri ale condeiului lor pornesc în lume de sub *mantă*(ua) priverii critice, cronofiable, a lui Marius Manta. Atunci când pun sub lupa reflexiei critica literară, sugestia lui Tudor Mușatescu e greu de evitat: „Critica literară: – Hai, tată, să-ți arăt pe unde m-a făcut mama!” Dar nici pe cea a lui Bernard Shaw: „O operă literară are nevoie de explicație și reclamă pentru ca dictonul după care un geniu cere pâine și capătă o piatră funerară să nu se adevărească”. Scrutând discursul critic al lui Marius Manta – nu doar cel din „Cronofiable” –, am sentimentul că sunt vizitatorul unui univers zămislit de un spirit care n-are vitriol în călmări. Nu înaltă statui peste care porumbii să-și facă treaba, nu lasă în urma cuvântului său ruine care, fumezând, speră să nască legende, nu îmbrățișează în agora, pentru ca mai

apoi, la șuete de taină, să mărturisescă gândul că seducătoare sirene i-au pervertit discursul axiologic. E un arheolog al profunzimilor. Caută esențe, cu instrumentele unei hermeneutice oneste, chiar și acolo unde căutătorii grăbiți ai filioanelor de frumusețe, bine și adevăr dau, de regulă, cu tifa unei posibile expediții de arheologie ideatică. Atunci când găsește o *pepită estetică-literară*, nu o propune întempestiv unui muzeu al literaturii. Aruncă decent în cărca timpului această seducătoare povară, intuind însă, cu argumente pentru care-și asumă responsabilitatea, orizonturile în care *pepita* ar putea primi aplauze sau va rămâne anonim al căutătorilor de speranță. Marius Manta este un sihastru al condeiului. Nu-l găsești în vreo gașcă literară, nu caută zgomotul laudelor, desertăciunea premiilor sau prim-planul reflectoarelor. Citește, scrie și tace. Dacă-l poți atrage însă în capcana unei dezbatere, vei fi răsplătit de universul în care te invită: unul în care literatura, estetica, metafizica, etica, artele, tehnica și credința ființează într-o armonie de vis. Cu un mare simț al echilibrului (un sangvinic vizitat de nuanțe flegmătic), este locuit de o bucurie care se leagă de „realitatea unei lumi rotunde și frumoase”, cum îi place să spună.

Cincizeci și două de popasuri critice ne propune Marius Manta în acest volum, pe care-l deschide ca pe o simfonie de Beethoven: „Eminescu, primul cronofidelitate” (p. 6). Cronicile

sau literare, construite prin recursul la o arheologie de artizanat la o arheologie de artizanat la nuanțelor, au o arhitectură ideatică în care uneori sunt propuse chei de descriere surprinzătoare, proaspete, care trimit către irizări hermeneutice în care culorile par să-ți spună că pot exista și alte curcubeie decât cele întepenite în bloc-starturile clasice. Construind punți între culturi și civilizații, curente/ orientări literare sau filosofice, flămând, deopotrivă, de propunerile clasicilor sau de cele ale nou-soșiților în literatură, lasă, cu înțelepciune, „ideilor timpul convenit – pentru că, fericit sau nu, timpul rămâne unul dintre judecătorii producțiilor” (p. 5) literare, artistice. Asta nu înseamnă că nu-i sugerează judecătorului-timp judecățile sale axiologice. Dacă aș avea competența sintezelor, aș îndrăzni să spun că, prin cronicile sale literare, Marius Manta trudește elevat parcă pentru a răspunde provocării heideggeriene din „Fiintă și timp”: ce înseamnă a se întreba și a fi o *ființă între-bătoare de ființă*?

În economia acestei priviri către „Cronofiable”, am încercat să surprind doar câteva „portrete” pe care criticul literar le schițează unor scriitori. Pe **Ovidiu Genaru**, „legendarul autor băcăuan” (Horia Gârbea), „e greu să-l închizi [...] în câteva cuvinte” (p. 14), dar nu imposibil: „De o luciditate exemplară, Ovidiu Genaru își permite luxul de a tăia în carneja supurând a prezentului, arătând alegoric vinovații, fără să îi pese de consecințe. Pierdut într-un cvartal de blo-

curi, de la înălțimea etajului opt [...], discursul liric e comparabil cu salva unui lunetist antrenat ce nu își va greși ținta” (p. 252). Și tot pentru Ovidiu Genaru, un portret-sinteză: „O poezie a naibii (mă iertați!) de bună, a superlativelor!” (p. 256); „Pose-sor al unei vaste culturi interdisciplinare” (p. 29), critic literar care repune fericit „în ecuație raportul dintre centru și periferie” (p. 27), **Theodor Codreanu**, nu oferă toate argumentele „pentru a conviețui mai departe cu Eminescu” (p. 31); **Radu Cârneli**, „clasicist incurabil, pătruns de grijă bibliofilă [...], și-a domolit arderile, deși invocă obsesiv, cu o seducătoare eleganță a supunerii, în poeme frumoase, fluente, copleșite de melancolie și conservând o luminozitate ritualică, germinativă, bolnavă de panteism «a iubirii pasăre albă»” (p. 37); **Gheorghe Iorga**, „își dovedește continua deschidere către universalitate, descoperind adesea punți de legătură viabile între formule culturale complementare”, formulele estetice pe care le propune prilejuindu-i mereu „o analiză interdisciplinară, dar pornită cumva din extrema interioritate a corpului aflat sub lupă” (p. 215); **Dinu Pillat**, al cărui santier „se așază peste întreaga literatură” (p. 71), are o „precizie cvasimatică și un ton de aparentă neutralitate, funcțional, interzicându-și orice efuziune și disimulându-și cu extremă grijă participarea personală și sarcina afectivă” (p. 75); „Un model uman de urmat, un discurs ce îmbracă principii clare, a căror validitate e de netăgăduit și care sunt «de privit» atât în operă, cât și în viață” (p. 242), astfel este schițat portretul lui **Constantin Călin**. „Solaristician convins”, **Dan Perșa** „nu este doar un iubitor al genului *science-fiction*, ci, într-o bună măsură, acest imaginar îi hrănește lumile pe care ulterior le cre-ditează afectiv” (p. 137). El „rămâne un scriitor unic, deloc provincial, ce uneori complică scriitura, relevând către final sensuri etico-estetice, mărci ale unui neo-umanism” (p. 199). **Mircea Cărtărescu**: abisal, „dar evident nu în sensul folosit până acum de «critica abisală», prelucrează rosturi metafizice, își inventează un limbaj propriu care se joacă abil cu atenția și disponibilitățile de înțelegere ale lectorului” (p. 77), „tensionează ale-

gorii și apelează la metafore neconvenționale, ascunse în bolgiile unei conștiințe ce nu își găsește liniștea” (*ibidem*), este un medievalist „care nu știe cum să ne reamintească unele dintre tainicele legi ale alchimiei”. **Carmen Mihalache** „realizează munca sisifică a cronicarului” (p. 168), demonstrează rare capacități de orchestrator, „mănuind când impresionant, când cu argumente extrem de viabile o realitate în oglindă a spectacolului teatral” (p. 170). **Nicolae Mihai** este poetul care „întreține o lume de un diafan” reamintind de „rezervația de îngeri a lui Emil Brumar”, de un „prezent aflat sub semnul absurdului” (p. 94). Cu o poezie ca o „formă de redescoperire a iubirii”, **Violeta Savu**, „fire caldă, câteodată tulburătoare [...]”, parcă inexplicabil, propune paradoxuri de neînțeles, „în poeme care rămân „mici bijuterii încrustate în taina cea mare a celui care nu renunță sub niciun chip la iubire” (p. 122). Ovidiu Dunăreanu „e un altfel de cronicar – e un magician care împrumută planul real resorturile unui spectaculos inteligent asumat, un explorator care ne reamintește conținut că viața însăși poate fi poveste” (p. 126). **Ioan Enache** „mizează pe un dinamism total, pe verbe tari, pe substantive pline de sens, deloc abstracte”, poezia sa fiind „filosofia unui fatalism dejuțat” (p. 213). Scriitor „care și-a câștigat accesul într-un soi de *Champions League* al literelor”, **Emilian Marcu** „este poet, prozator, emite judecăți de valoare extrem de pertinente asupra altor producții literare” (p. 161). **George Bălăiță** e „un om al nuanțelor, interesat de ceea ce se află dincolo de ferestre, însă neuitând nicicând că totul este proiecție a chipului iconic” (p. 144).

„Portrete” impresionante găsim în acest volum și pentru Gabriela Melinescu, Ioan Es. Pop, Cristian Bădiță, C. D. Zeletin, părintele Constantin Galeriu, Ioachim Giosanu, Ernest Bernea, Victor Mitocaru, Ion Tudor Iovian, Ion Fercu, Miruna Vlada, Gheorghe Macarie, Aurel Băeșu, Dany-Madlen și Gheorghe Zărnescu, Rudolf Șutu, Eugen Botez, Florina Pârjol, Dumitru Manolache, Daniela Șontică, Emil Simion, Ignatie Grecu, Ioan Burlacu, Tudor Pamfile ș.a.

„Cronofiable” este un volum care trebuie așezat pe raftul criticii literare neubiutoare de colbul algoritmilor, de discriminarea *provincie-centru* sau de partizanatul morioretic. Este o carte care, intrată în circuitul național al ideilor, va lăsa urme frumoase, căci Marius Manta are chemarea specială de a-i șopti elevat/ axiologic judecătorului Cronos, de a-l influența.

• Marius Crăiță-Mândră (Bacău) – 1/3, Premiul de Excelență – Uniunea Artiștilor Plastici din Republica Moldova

Orice poezie care se respectă, și poezia Oanei Gheorghe o face cu prisosință, e în stare să pătrundă acut până dincolo de textura propriilor cuvinte. Firea și ființa ei sunt tănuite de un halou magic atemporal, care asemenea unei cuante mai mult sau mai puțin fuzibile, e observată de la distanță ori măsurată doar atunci când, scrutată fiind, își asumă pe deplin, sincer, emoțional și tranzitiv starea virtuală în care e surprinsă de imaginarul ochiului interior, pe care poeta l-a deschis cu intenția clară de a îngâna lumea. Ea nu e numădeacă un produs al gândirii și sentimentelor, ci mai degrabă se însinuează a fi un eveniment al ființei. Poezia Oanei Gheorghe e una confesivă, deschisă, dornică de comunicare. Poeta are curaj, talent și intuiție. Ea rostește clar și precis ceea ce trăiește și ce simte într-un deplin existențial. Sublinindu-și în mod conștient sentimentul, ea respiră sacadat, elegant și la modul discret deplina lui evanescentă. Cuvintele sunt chemate să acopere și să confirme un lirism asumat, pătimaș și prosper, tentația efuziunii livresți fiind menită să exprime simplu și natural recursul la viață.

Alb, poeta Oana Gheorghe nu face decât să se sprijine de păsări: „vreau timpul cu aripi de pescăruș/ valul să-mi fie clepsidră/ să-mi măsoare pașii pierduți/ descult alergând printre umbre/ să mă ascund în ghiocul cochiliei/ să număr stelele, joc uitat/ să ascult clipocitul legănat a pustiu/ unde se opresc din zbor pescărușii/ lumina lunii/ să nu-mi poată trezi copilul din vis” (au mai rămas cuvinte).

Recursul la viață și la una dintre modalitățile umane de a o parcurge (meditativ și în singurătate) nu face decât să reafirme, de fapt, vocația poeticii a fiecăruia dintre noi, cititorii,

Theodor-George CALCAN

Manifest pentru clipe de liniște

de a observa un câmp existențial sublim aflat în imediata apropiere a suferinței și mi se pare că tocmai viziunea ființării acestei stări naște și conservă poezia. Stilul cu care poeta Oana Gheorghe se prezintă în fața cititorilor săi e unul aparent simplu, discret pe cât posibil, clar și plin de sinceritate; un lirism pe alocuri neliniștit și nervos, aflat în consonanță cu dinamica mișcării literare contemporane.

Poeta își reinventează, retrăiește și redescoperă cu o deplină maturitate artistică iubirea, ca unică motivație de a fi. Autoarea intuieste, aparent naiv, însă pe deplin convingător, faptul că ne aflăm într-o vreme în care modernitatea poetică are nevoie de câteva noi abordări ale convenției discursive: enunțul liric impersonal, refugiu liric în literaturitatea poetică, trăită ca realism imaginar, și, nu în ultimul rând, sublimarea trăirilor incandescente ale sentimentelor de profunzime. Și chiar dacă singurătatea ori deznădejdea devine dominantă, rostirea șoptită și sacadată a versurilor, frazarea tăcerii, modul inteligent și subtil, ori invocarea liniștii mai mult sau mai puțin aparente, în sensul în care atenția cititorului e semnificativ abătută spre evocarea și nararea unor amintiri de natură a descrie frumusețea, unicitatea ori, de ce nu, senzualitatea gestului persoanei iubite schițează un stil personal.

Oana Gheorghe ar putea fi și este, desigur, creatoarea viselor pe care le visează... Imbrăcată în alb, frumoasă și radiind o căldură specifică, ea își cheamă cu o voce activă cuvintele spre a transcrie, pe propria lacrimă, aparent nevăzută, gestul existențial, cel cu anvergură universală, gest care, în prezența carte, e rostit când patetic, când cerebralizat, salvat din realitatea perenă și sensibilizat prin trecerea în imaginar și transformarea senzorial concretă în experiențe senzoriale concrete.

Titlul, ingenios ales, „Anatomia unei îmbrățișări” (Bacău, Ed. „Rovimed Publishers”, 2019), exprimă fidel sentimentul dominant al autoarei. Poezia sa e fulgerată de melancolie: „măinile calde/ frunzele căzute// umbrele copacilor goi/ vântul/ gândul că am fost// uit pentru un veac că sunt// mă pierd într-un petec de cer// picături calde/ cer/ se preling printre cuvinte// ploaia// întind palmele// pietre/ deschid ochii/ cer/ ascult/ șuier de vânt// simt/ tu” (simt) sau: „sunt jumătate om/ jumătate femeie/ am voie să iubesc doar cu jumătate/ restul nu îmi aparține// jumătate din mine este iluzie/ jumătate din mine este vis/ jumătate trăiesc noaptea// ziua îmi poartă trupul/ un eu străin/ nu știu când a crescut în mine/ dacă nu ar exista/ trupul meu s-ar hrăni doar cu iubire/ și încet, încet, ar muri/ ca un măr mâncat de viermi” (jumătate).

Biolog de profesie, Oana Gheorghe și-a împletit judicios pasiunea pentru științele medicale cu cea pentru poezie. Activitatea propriu-zis literară și-o începe în anul 2013, când e găzduită publicistic de revistele de cultură ale orașului Bacău, *Plumb*, dar și *Ateneu*. Comitent, numele ei apare într-o *Antologie de poezie niponă (Haiku)*. În anul 2014 apare din nou într-o antologie, de data aceasta *Antologia de versuri și proză*, de a cărei alcătuire s-a ocupat poeta și editoarea Cristina Ștefan. Oana Gheorghe e, de asemenea, unul dintre inițiatorii proiectului foto-haiku: „*Declin în silabe*”. Proiectul a fost derulat în Bacău și itinerat pe parcursul a trei ediții. În anul 2015, obține premiul pentru debut în volum haiku cu cartea de versuri „*Fluture, încotro?*”, în cadrul concursului organizat de „Romanian Kukai”. Din anul 2016 e membru fondator al Asociației „Time for art” și se implică activ în organizarea de evenimente culturale: tabere, expoziții, lansări de carte, workshopuri. Pune suflet în toate, neprecupețindu-și eforturile și înobilându-și astfel, o dată în plus, pasiunea poetică. Cultivând asiduu haikuul, poezia ei are de câștigat în esență și profunzime. Notele de neliniște și tragism sunt până la un punct frânt pe interior, lipsite de grandilocvență. Intimitatea strunită ideatic și fantastic ori mai degrabă trecută cu vederea sub tăcere trădează de fapt o încăncime de spirit plină de prospețime, un simț al limbii bine dozat, dar și o patină de originalitate, creionată în culori cu reflexe vii. Drum, sunet, dar și iluminare, cuvântul nu e întotdeauna o punte de înțelegere între oameni, de aceea poeta preferă de multe ori tăcerea ori liniștea acțiunii sau a mișcării: „credeam că vine sfârșitul lumii/ iar eu nu port voal de mireasă/

pământul s-a cutremurat și întunericul a devenit nou/ sens/ sub palme caute forme după chipul și asemănarea ta/ merg încet să nu îmi auzi pașii/ îmi strâng în pumni bățile inimii să nu răzbată la/ tine/ tremurul trupului meu m-l strâng în chingi de/ răbdare/ nu respir secunde în șir să te aud venind de departe” (în *urma ta*). Misteriosul „cineva” poate fi până la urmă un adevăr, o idee, un sentiment în stare să rodească precum o floare de pasiune pentru științele medicale cu cea pentru poezie. Poemul conține în mod potențial un „ce” existențial în stare să capeteze ori mai bine să tensioneze activ acțiunea poemului. „Dacă mă vei iubi, Celestine... întreaga lume mă va iubi”. Aceste cuvinte par să fi fost rostite cândva de Proust blândeși răbdătoare lui menajere. Foarte mulți erau cei care îl părăsiseră și fără vibrația sentimentului de iubire, cine și ce se poate înfăptui? Deasupra neliniștii cvasifirești emană o stare poetică străpunsă de întrebări: „ce suntem? cine suntem?/ purtători de troieni/ purtători de ierni/ de poveri// un rest de astăzi și un rest de ieri// ne trezim nedumeriți/ de ce nu ni se deschid pleoapele?/ de ce nu cerem apă?/ de ce nu plângem?/ spânzurați de trup/ îngropați printre vii/ ne lăsam târâți de limbile ceasului// înșetați de destin/ subjuogați/ friici că a fi înseamnă a fi acolo unde nu ești” sau: „de câte ori m-am îndepărtat de poezie m-am răcicit/ aici sunt condamnat să visez/ aici îmi cresc aripi// doar printre poezi mi se deschid porțile cerului/ poezia, mărturisirea sinelui, cea mai sinceră/ eviscerarea care te umple, golindu-te de tine// exhibit, purtat de vise somnambulice pe străzi/ necălcate de vreun străin/ cărări ce se nasc pe măsură ce talpa piciorului gol le/ atinge// în poezie nu poți fi decât singur/ aici, în cercul acesta care strânge, încapă un singur om” (drumul de întoarcere).

Poezia Oanei Gheorghe se individualizează printr-o subtilă austeritate, reorganizându-și variat singurătatea care te face să te întreb: ce altceva poate fi poezia dacă nu respirația din ce în ce mai intensă și mai adâncă a unui suflet?

30 de ani cu (H)umor

Mai cu vrere, mai împins cu chibzuință (în parte) de neîntrupate mofturi ale fatalității, m-am alăturat la început de vară iubitorilor de caricatură ajunși la Humor, pentru a sărbători ediția cu numărul 30 a *Festivalului internațional de grafică satirică și literatură umoristică „Umor la... Gura Humorului”*. Cu o tradiție care îi face cinste, ce pleacă dinspre începutul anilor '90 și traversează parcă cu prea cuvenită răbdare societatea contemporană, *Festivalul de la Gura Humorului* a devenit el însuși o adevărată instituție, îmbrățișând de-a lungul acestei complexe deveniri numele cele mai reprezentative ale genului, dând naștere unui umor de bună calitate, ce a fost de-a lungul vremii așezat în hainele caricaturii, epigramei, satirei etc. – altfel spus, un spectacol al istețimii cu duh, al ochiului care are știința de a decupa din viața reală tot ceea ce ține de diformitatea unui pattern ce aici și acum nu se mai înțelege pe el însuși. Astfel, un festival de umor bine ancorat își permite să taie acolo unde trebuie, fără a ține cont de partizanate politice ori de altă natură. Se înțelege că un asemenea festival s-a dovedit a fi cel tocmai abia menționat. E drept că am sesizat la toate evenimentele un bun temei preexistent, un fel de credință netrucată a organizatorilor în umanitate, în ceea ce și noi, altădată, știam că este bun și frumos.

Peste toate, în 2020 e cert faptul că organizatorii au întors spre folosul lor consecințele pandemiei, astfel că, nemaiputând gira forma unui festival-concurs, organizatorii au mers pe ideea

unor recuperări afective: punctual, au refăcut mica istorie a unui festival ce își anunță pe mai departe un traseu cât se poate de longeviv.

Festivalul a propus în acest an cinci expoziții: Expoziția stradală „Aleea Umor 30” în Piața Republicii și pe bulevardul Bucovina, Expoziția de grafică satirică „Bufnița” a artistului plastic Radu Bercea, la care s-a adăugat un număr important de lucrări ale graficienei Ema Hozoc, din București. Absolut obligatorie a fost Expoziția de afișe „Umor 30”, găzduită de Muzeul Obiceiurilor Populare din Bucovina. Apoi nu au putut fi ratate nici Expoziția de grafică satirică „Pandemia” văzută de Radu Bercea ori Expoziția de grafică „În memoriam George Gavrillean”, găzduită de spațiile expoziționale ale orașului, determinând astfel întreaga comunitate să ia parte la această serbare a jovialității și ludicului. Nu în ultimul rând, emisiunea radio „Ora veselă rediivus”.

Dar întreaga măsură a istoriei Festivalului a fost mărturisită de organizatori printr-o apariție editorială („30 de Umor la... Gura Humorului”, Editura SMArt, 2020) cu totul de excepție, care adună în paginile sale premiile obținute de participanți începând cu 1991 (sunt reproduse toate lucrările câștigătoare), dar și juriile fiecărei ediții, rememori, afișe ș.a.m.d. Nu mai spun de întreaga echipă a organizatorilor, de bunăvoința lor (vră multumesc, domnule Robert Galavan!), de prietenia de care au dat dovadă. Impresionat de tot ce am văzut, am de gând să port „Ateneu!” în fiecare vară către bucuria Humorului.

Marius MANTA

Cine nu face efectiv parte dintr-o redacție nu poate decât în mare aproxima chinurile la care te supune cartea. Desigur, nu cred să fie ceva mai nobil decât această preumblare prin orizonturi mai mult sau mai puțin ficționale, prin aceste lumi scornite dintr-o datorie, cel mai adesea, organică față de frumos. Aventura criticului, mai ales, echivalează cu experiențe luxuriante. Dar a purta pe umerii tăi responsabilitatea cronicii literare număr de număr în paginile unei reviste, asta e altceva; implică alte capacități, disponibilități. Îl cunosc pe Adrian Jicu de peste 15 ani, timp în care am apreciat în mod deosebit verva sa de a aduce literatura contemporană din ce în ce mai aproape de cititorul obișnuit, crescând cel mai probabil la școala clasicilor ori bombardat de literatura de consum. Iar acesta, mai ales după atâția ani, consider că este un pariu câștigat. Universitarul Adrian Jicu are această capacitate rară de a se face înțeles, ba chiar atrăgător în fața mai multor categorii, mai multor profiluri de cititori. Scrisul său este viu, deloc parodic, însă plin de un ludic temperat, realizând un discurs nu neapărat încercând de tot soiul de taxonomii, ci sprinter, în stare de a problematiza, de a „desface” chiar sub ochii lectorului o parte a coridoarelor volumului în studiu. E mai mereu un soi de performance care îi dă credibilitate. Revin: ceea ce întreprinde Adrian Jicu se desfășoară cel mai adesea *in vivo*, capacitându-l pe celălalt, invitându-l la reflexie, poate – de ce nu? – la a căuta mai departe... Abia acesta ar fi marele plus al criticului literar în secolul XXI, acela de a trezi interesul, de a așeza o lectură la granița dintre mai multe științe, ulterior de a forma conștiințe. În parte alchimist altădată, de ce nu, criticul întăleşte acum profesorul; dimpreună aduc la iveală și contextualizează, așadar orientează.

În 2014, cu prilejul apariției „Caruselului cu hamsteri”, subintitulată „Decupaje din literatură

Marius MANTA

Cronicarul, printre „anacronismele” prezentului

ra postdecembristă”, arătam cum, în cuprinsul cărții, autori de renume se regăsesc alături de cei nou intrați în valurile literaturii, așa încât cronicarul se afla într-un continuu proces de (re)descoperire a literaturii contemporane. Aceeași constatare rămâne în picioare și odată cu apariția „Baricadei de hârtie” (Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2020), volum ce primește în paginile sale o succesiune de cronici, recenzii și alte „anacronisme” literare, publicate între 2015 și 2019, cel mai adesea în „Ateneu”, dar și în reviste precum „Convorbiri literare”, „Vatra”, „Cronica veche”, „Vitaliu”, „Studii și cercetări științifice” etc. Din precizările de început, aflăm că Adrian Jicu e conștient de faptul că la unii asemenea volumi s-ar putea reproșa eterogenitatea. Cu toate acestea, rămâne convins că postura cronicarului literar e dintru început orientată către vulturile ale deschiderii: „Dar oare nu cumva fragmentarismul este nota definitorie a cronicii literare? Nu cumva ea definește felul de a fi, preocupările și deprinderile de lectură ale celui care scrie? Eu cred că da. Mai ales în lumea de astăzi. Și mai cred că „misia” cronicarului literar este, fatalmente, legată de ideea de respirare. Te risipești, fiindcă e în firea lucrurilor să cauți, să încerci genuri diferite, să sari de la una la alta, să eziți, să aștepți”.

Cuprinsul cărții este întrutotul ofertant, chiar dacă materialele nu reprezintă decât o selecție a articolelor scrise în toată această perioadă. Într-un prim capitol al „portretelor literare”, Adrian Jicu re-construiește itinerare marca Gabriela Adameșteanu („obsesia literaturii”), Emil Brumar („profesiunea de scriitor”), Petru Cimpoșu („revansa provinciei”), Ovidiu Genaru („50 de ani de poezie”), Ion Tudor Iovian, Angela Marinescu. La fiecare dintre aceștia, criticul pleacă de la o constantă, de la un nucleu dinspre care izbucnesc energii ce configurează lumi de sine stătătoare. Astfel, la Gabriela Adameșteanu descoperă o dimensiune est-etică a literaturii; la Emil Brumar, o legătură

cât se poate de organică cu poezia (pleacă de la o mărturisire cu funcție cathartică: „Țin minte o seară când, la Dolhasca, pe întuneric, m-am dus în grădină, între copacii din spatele casei, am înguncheat și m-am rugat lui Dumnezeu să nu-mi ia poezia, să mi-o deie mereu, mereu. Nu eram patetic; eram speriat, simteam că pierd ceva definitiv, deși pe atunci scriam, umblam năuc de versuri, le pân-deam și le prindeam uneori”); la Petru Cimpoșu, deopotrivă o inteligentă rară dar și o atitudine specifică; la Ovidiu Genaru, un atașament față de Provincie și moștenirea bacoviană; în cazul lui Iovian atrage atenția asupra unei suferințe poetice abisale. Nu în ultimul rând, înțelegem că una dintre cele mai evidente obsesii literare ale Angelei Marinescu rămâne aceea a puterii. Apoi, apropiindu-se și mai evident de formula cronicii ori a recenziei, criticul e interesat de universurile închise în proza (prozele) Gabrielei Adameșteanu, Liliane Corobca, Andrei Răsuceanu, Doinei Ruști, Ioanei Nicolae, precum și ale lui Cezar Amariei, Constantin Arcu (cărui îi taxează fără menajamente neputințele literare), George Bălăiță, Marius Chivu, Dan Persa, Adrian G. Romila, Horea Sibîșteanu, Eugen Uricaru, Radu Vancu, Varujan Vosganian. Aceștia le urmează autorii de poezie (îi voi aminti măcar pe

Radu Andriescu, Dan Petrușcă, Robert Șerban), precum și capitolul dedicat unei critici de factură preponderent eseistică: Valeriu Gherghel, Doris Mironescu, Andrei Oîșteanu, Radu Vancu. Desigur, cei prezenți în cadrul acestui capitol sunt cu mult mai numeroși... Dintre toate, se detașează reușitele lui Constantin Călin și Mircea Mihăieș. La același capitol al excelenței se înscrie George Iorga, analizat și comentat îndeosebi prin traduceri pe care le face din persană.

Judecățile de valoare ale lui Adrian Jicu alternează între formulări scurte, cu caracter concludiv, și fraze ample, construite după toate regulile discursului argumentativ. Se poate lesne înregistra o disponibilitate proprie de a trece cu ușurință de la simplu, la complex fără a încărcă inutil. Mi se pare imperios necesar să mai notez ceva: de obicei, criticul literar se ferește să rămână prea mult *in text*, dar în ceea ce-l privește pe Adrian Jicu, reiese că acesta nu se decide de el (de text), nici nu i se pare lipsit de importanță să decupeze părți largi (poate mai ales în cazul discursurilor poetice). Până la urmă, peste toate, criticul reușește să convingă prin – efectiv – atașamentul față de text. De multe ori, această preumblare prin literatură se întâmplă voit diacronic (sunt însă și excepții, firește!).

Vitregită adesea de comentarii la obiect, literatura ultimilor ani pare chiar mai mofturoasă decât postmodernitatea însăși. Ceea ce rămâne îmbucurător este că judecățile asumate rezistă timpului, iar balastul dispăre. Adrian Jicu face parte dintre cei puțini care își vor fi găsit de-a lungul acestor ani motivația și știința unui condei disciplinat, obișnuit cu mai multe paliere de lectură, cum l-am numit cu o altă ocazie în „un recuperator competent care aruncă în jocul cultural afirmații bine dozate”.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

„Cuvintele ca o mirare” se numea cartea de debut a poetei Norica Isac, volum ce avea să apară în urmă cu doi ani, la editura clujeană „Grinta”.

Observațiile critice scrise atunci de Gabriel Cojocar: „Deschizându-ne ușile glisante ale realității, Norica Isac ne propune o întâlnire cu poezia sa într-un stil frust, neprovocator și onest. Luciditatea este numitorul comun care guvernează eul liric al poetei într-un exercițiu de supraviețuire pigmentat cu tonuri de sensibilitate” sunt valabile și pentru volumul „Ziduri ascunse” (Cluj-Napoca, Ed. „Grinta”, 2020), cu care poeta reconfirmă. Deși numele ei nu este străin în anumite medii literare, fiind prezentă atât în reviste din țară, cât și din străinătate cu poezie, proză scurtă, teatru, eseuri, între preocupările ei aflându-se și traducerea în limba italiană; Norica Isac (pseudonimul literar al Gabrielei Mihăieș), născută în Bacău, pe data de 27 noiembrie 1970, ar merita o mai bună vizibilitate. Pentru că este autoarea unei poezii de substanță, remarcabilă prin eleganță, acuitate și filarele metafizice.

Zidurile sunt desigur o metaforă a obstacolelor întâlnite în decursul vieții. Sunt barierele care intervin, din varii motive, în raporturile cu ceilalți. De

Norica Isac

Ziduri ascunse

asemenea, omul încearcă să ridice un zid între el și curgerea timpului. Zidurile pot fi, cum lesne se poate intui, simboluri ale izolării. De ce însă sunt zidurile „ascunse”? Cred că epitetul subliniază interioritatea, instinctele defensive, introvertirea. Lecturând cu atenție două dintre poeziile cu tema „ziduri”, „frig” și cea omonimă, aflăm că pot fi „ascunse” vederii din exterior traumele personale sau procese precum: desacralizarea, pierderea inocenței. Granița dintre eros și thanatos este firavă; la fel și cea dintre memorie și uitare. Exemplificăm redând integral poemul „Ziduri ascunse”: „Într-o iarnă am fugit de acasă./ se prăbușiseră interioarele ardeau/ prima zăpadă se murdărea în cădere/ o vedeam și nu mai era nimic de făcut/ o lăsam să se așternă/ să mă acopere/ mă înspăi-

mânta încremenirea timpului/ pietrificarea mea./ prima zăpadă cădea murdară/ iubeam și rătăceam strângând în pumn/ o batistă albă și udă ce îngheța./ era iarnă și plecasem să-l iubesc așa/ cu casa abandonată, cu interioarele surpate, în plin viscol/ cu haina neagră pe umeri, descultă/ cu batista udă în pumn/ carnea pe sub piele, sub focul atavic, arzând./ l-am găsit în mijlocul unei par-jartier/ de pe perete/ regina neagră, înscăunată pe pat/ rânjea cu nebulii/ calea de-ntors indica înainte/ existam aparent, respiram prin ochiul rămas albastru/ aruncam molozuri, grinzi arse afară/ ridicam interioare noi din nisip/ spălăm prima zăpadă/ improspătăm albul pereților cu var/ dar zidurile ascunse miroseau în casă”.

Sunt recurente: suferința în dragoste, misterul feminin, dorința de libertate, nostalgia copilăriei. Întoarcerea acasă se asociază cu dulci melancolii, fiind în același timp un motiv pentru a reflecta la diferențele, în plan fizic și metafizic, între noțiunile de „prezență” și „absență”, astfel trimiterea la cinematografia lui Tarkovski este pe deplin justificată: „mama încălzește apa îmi spală părul galben în ciubărul din curte/ e o vară de miere lipită pe oceanul de sus albastru încălzesc apa/ îmi îmbăiez copilul e o vară cu eclipsă de soare surprinsă pe o/ peliculă arsă bărbatul meu a avut o singură cămașă doar una albastră/ se usucă pe frânghia de la fereastră și bate ca o aripă geamul tu vii/ din trecut din caiete din afișe de cinema timpul s-a născut azi”.

Din grațioasele poezii dedicate mamei se conturează portretul unei femei demne, revărsând valuri de iubire asupra membrilor familiei, fragilă fizic, dar puternică spiritual.

Norica Isac la debut atrăgea atenția prin originalitate și consistența ideilor. În continuare, autoarea incită printr-o poezie reflexivă, uneori sofisticată și cerebrală, turbulenta sau acidă, cu toate acestea rămânând în avantaj emoțional.

Violeta SAVU

Scritorul ceh Gustav Janouch, un prieten al lui Kafka, a consemnat discuțiile purtate cu autorul „Procesului” la începutul anilor 1920 în „Conversation avec Kafka” (1951; ediția franceză a apărut în 1977). O secvență ne atrage atenția: reacția lui Kafka după apariția, în revista „Bohemia”, a unui poem semnat chiar de inițiatorul „Conversațiilor...”: „Descrieți poetul ca pe o ființă de o statură prodigioasă, ale cărei picioare se află pe pământ, în timp ce capul îi este în nori. E în mod natural o imagine cu totul obișnuită în cadrul reprezentărilor convenționale ale micii burghezii. E o iluzie ce provine din dorințe ascunse și nu are nimic de a face cu realitatea. Poetul este, în realitate, totdeauna mult mai mic și mai slab decât media societății. De aceea încearcă greutatea existenței terestre mult mai intens și mai puternic decât ceilalți oameni. A cânta nu este, pentru el personal, decât o manieră de a striga. Pentru artist, arta este o suferință prin care el se eliberează pentru o nouă suferință. Nu e uriaș, ci o pasăre mai mult sau mai puțin multicoloră în colivia existenței sale”. Interesant. Și paradoxal, dacă ne raportăm la orizontul de așteptare al cititorului consacrat al lui Kafka. Prozatorul critică explicit reprezentarea poetului ca ființă închisă în turul său de fildeș, indiferent la realitățile terestre, căutând adevăruri... celeste până la obsesie. Dimpotrivă, în opinia lui, poetul aparține în întregime societății și dacă vocea lui strigă nu e doar din cauza unei suferințe interioare, ci, mai degrabă, pentru a exprima o suferință umană, socială. Poetul este, fără doar și poate, angajat. Dar, în fragmentul citat mai sus, ceea ce e evident într-un mod de-a dreptul specific și poate întemeia o nouă hermeneutică, o nouă simptomatologie a percepției vieții și operei kafkiene e că angajamentul poetului e dependent de micimea sa. Am putea, într-adevăr, recurge la metafora ce opune poetul *urias* poetului *pitic*. Poetul *pitic* e zdrobit de ceilalți. Pentru Kafka, angajamentul poetului vine din micime, adică din faptul că este cu mult mai sensibil decât comunitatea muritorilor; sensibil nu la ceea ce se petrece *deasupra* lucrurilor, ci *dedesubt* lor, sensibil la greutatea ce îl zdrobește și, astfel, la raporturile de forță; și chiar această conștiință îl face să strige. Critica poemului publicat de Gustav Janouch invocă, în fond, chestiunea *minorului*, secundarului, în opera lui Kafka, problemă cu atât mai legitimă, cu cât autorul „Metamorfozei” trăiește într-un spațiu politic de o complexitate stringentă. Praga face parte din Imperiul Austro-Ungar și e împărțită în mai multe comunități: comunitatea germană, reprezentând elita politică și limba dominantă în imperiu; comunitatea cehă, reprezentând majoritatea, care luptă pentru obținerea independenței; comunitatea evreiască, ai cărei mulți membri își pierd speranța în asimilare – ca soluție la antisemitism. Kafka se situează la răscrucea acestor lupte și, cu toate că scrie în germană, se interesează de comunitatea evreiască și cehă și, nu în ultimul rând, de caracteristicile *minore* ale literaturii.

Dar, dacă privim în urmă, constatăm că bogata și neliniștită critică despre Kafka a uitat, de cele mai multe ori, chiar acest context istoric specific și l-a transformat pe straniul scriitor praghez într-o ființă abstractă, detașată de lume,

Gheorghe IORGA

Sfidarea secundarului. Kafka iese din cameră... (I)

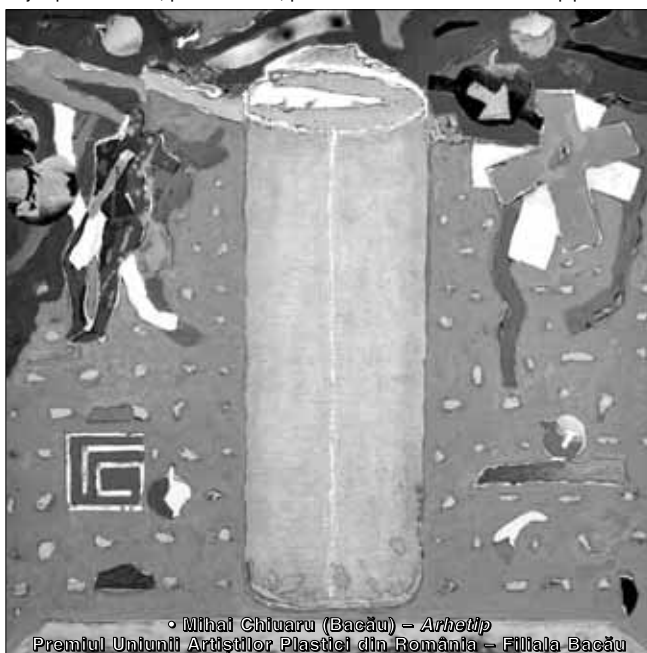
neinteresându-se decât de absolut, fie acesta religios, literar sau chiar psihologic. Kafka a fost transformat, astfel, de critică tocmai în *poetul uriaș* pe care el însuși l-a criticat. Cum scrie Pascale Casanova, în „Kafka en France: Eléments pour une critique de la critique” (în „Le texte et le contexte. Analyse du champ littéraire français – XIXe et XXe siècles”, 2002), critica referitoare la Kafka s-a caracterizat multă vreme printr-un refuz al „oricărei intruziuni a istoriei ca instrument critic”. E ca și când autorul praghez, atât de sensibil totuși la raporturile de dominație concrete, fusese ales să dovedească detașarea absolută a literaturii în relație cu lumea și să devină simbolul spațiului abstract al literaturii. Iată de ce credem că sunt nu numai demne de atenție, ci și de necesară întoarcere la contextul istoric precis în care s-a ivit opera lui Kafka și punerea în discuție a caracterului *minor* al operei sale, cum au procedat Gilles Deleuze și Félix Guattari în „Kafka. Pour une littérature mineure” (1975, 2010). A răta că Franz Kafka este scriitor angajat și sensibil la o scriitură colectivă și politică înseamnă prin excelență clătinarea unei viziuni asupra literaturii detașate de lume. Tocmai asta face cartea lui Deleuze și Guattari: funcționează ca o turnantă în critică, mai cu seamă în cea franceză: utilizează pentru prima oară o viziune asupra lui Kafka ce se vrea istorică și politică. Ca în fragmentul extras din „Conversations avec Kafka”, e de remarcat că istoria și politica intră în joc prin ce e mic, prin secundar, prin

minor; altfel spus, cum scria un comentator rafinat, „scriitorul a ieșit din camera lui”. Revenirea asupra câtorva etape din istoria recepției critice a operei lui Kafka se dovedește instructivă fiindcă permite o reflecție asupra manierei noastre de a înțelege textele și asupra evoluției raportului dintre literatură și istorie în critica literară. Ca să sesizăm mai bine schimbarea de paradigmă pe care o produc lecturile ce îl redau pe Kafka contextului politic, e necesar să rezumăm trăsăturile marcante ale criticii kafkiene care îl precedă pe Deleuze. Aportul lucrării lui Deleuze și Guattari e imens, iar reacțiile critice ale cercetării contemporane privind noile perspective asupra lui Kafka și *minorului*, pe măsură. În acest sens, două cărți sunt fundamentale pentru noua paradigmă a recepției kafkiene: „Kafka en colère” (Pascale Casanova), 2011, și „L’Absolu de la littérature du romantisme allemand à Kafka” (Eric Lecler), 2013.

Max Brod, cel mai bun prieten al scriitorului și responsabilul cu publicarea textelor acestuia, e primul cititor al lui Kafka. Lectura lui Brod e strict teologică. Până și viața lui Kafka o interpretează ca pe o punere în practică a diferitelor stadii ale vieții teoretizate de Kierkegaard, conchizând printr-o fericită adeviziune la iudaism. Interpretarea brodiană ocupă un loc major pentru că scoate în relief, prin contrast, toate textele critice despre Kafka. Toate lecturile ulterioare se opun interpretării brodiene, ceea ce poate explica, probabil, de ce chestiunea identității evreiești a lui Kafka a fost atât de mult timp pusă între

paranteze: trebuia să iasă din viziunea oarecum schematică și ideologică a lui Max Brod.

Este cazul unuia dintre marii critici și traducători ai lui Kafka: Claude David. Inspirat de *new criticismul* american, acesta propune o lectură strict literară a lui Kafka. De aceea recuză orice gândire politică a prozatorului ceh, orice repunere în context istoric, iar tradiția evreiască este cu totul suprimată din orizontul interpretării. Interpretarea e cu atât mai uimitoare, cu cât Kafka nu era indiferent față de politică și, deși nu s-a angajat unilateral și efectiv într-un partid, a asistat de multe ori la reuniuni ale anarhiștilor și frecventa cercurile socialiste și sioniste din Praga. Claude David ignoră toate acestea și neagă orice înscrisie istorică și politică a operei kafkiene. Într-o astfel de perspectivă, literatura nu ar vorbi decât despre ea însăși ori despre profunzimile ansamblului fenomenelor psihice ale scriitorului, care devine figura abstractă a melancolicului, atât de cunoscută, și care se detașează deseori de omul real Kafka. Kafka publică în mai 1917 două texte sub titlul comun „Două povestiri cu animale”, în revista lunară „Der Jude” („Evreul”), revistă sionistă editată de Martin Buber. Claude David le-ar fi putut analiza și ar fi văzut astfel interesul lui Kafka pentru renașterea culturală evreiască. Dar, fără să-și justifice alegerea, Claude David preferă să comenteze doar una dintre cele două povestiri în niște note (ediția „Pléiade”, 1980): „Chiar dacă această povestire a apărut în revista «Der Jude», nu e vorba nicicum de iudaism în ea. Găsim, în schimb, una dintre acuzațiile cele mai sarcastice pe care Kafka și le-a adus împotriva lui însuși”. E de la sine înțeles: Kafka întreține o relație complexă cu gândirea buberiană, însă ceea ce ne surprinde în această abordare este excluderea din principiu a unei lecturi istorice și contextuale a povestirilor publicate într-o revistă sionistă, precum și voința de a reduce literatura la introspecție, singura ce merită interesul literarității. Întărind absolutul literar kafkian, Maurice Blanchot reia acest tip de lectură literară, chiar dacă e necesar să notăm că, spre deosebire de Claude David, Blanchot se interesează de iudaismul autorului „Verdictului”. Din analiza lui Blanchot, extrem de complexă, reținem, aici, importanța tematicilor abstracte, ca moartea și singurătatea. Pentru Blanchot, activitatea literară a lui Kafka constă din a trece de la „eu” la „el” și, în felul acesta, la neutru. Independent de ceea ce semnifică aceste elemente în interiorul teoriei literare a lui Blanchot, e simptomatice că scriitorul e astfel detașat de atribuțiile personale și istorice pentru a fi proiectat într-un alt spațiu, spațiul literar. Alți gânditori totuși vor interpreta cu totul diferit trecerea de la „eu” la „el”; într-adevăr, o caracteristică a scrisului kafkian. Pentru Gilles Deleuze și Félix Guattari, scriitorul praghez nu reprezintă intrarea în spațiul literar și neutru, dar permite o *deteritorializare* a intimitului; *deteritorializarea* îl face să iasă din spațiul strâmt al camerei pentru a-l socializa și a-l politiza. Trecerea de la „eu” la „el” nu mai este neutralizarea politică; ea se integrează, mai degrabă, în perspectiva colectivă a literaturii minore și, în consecință, într-o veritabilă și crucială întâlnire între literatură, istorie și politică.

• Mihail Chiuvaru (Bacău) – *Arhetip*
Premiul Uniunii Artiștilor Plastici din România – Filiala Bacău

Constantin GHERASIM

Lupta spiritului cu tehnologia

Într-o societate aflată sub asediul tehnologiei care tinde să cucerească intimitatea omului, ideea comunicată de părinții Bisericii este că televizorul poate deveni o ispită cu numeroase consecințe nefaste asupra vieții omului. Televiziunea, cu tot fastul vizual pe care-l înfățișează ochilor avizi de grandoare și strălucire, nu reprezintă o fereastră spre fericire, spre bucurie, ci o poartă de intrare înăuntrul omului a unor „inamici” ai libertății spirituale. Pentru că acest „urias timid” – cum o numea Marshall McLuhan – nu este un substitut al singurătății, nu aduce lumină în viața celor neputincioși ori bolnavi, nici putere de a înainta prin greutățile și suferințele vieții. Înlocuirea acestui mediu virtual cu o viață trăită în rugăciune, în retragere și izolare de cele ce astăzi par bune, iar mâine rele, săvârșirea binelui pentru aproapele, vizitarea celor bolnavi aflați în spitale, deschiderea ușilor celor bătrâni, adică o viață comunitară activă, implicată și responsabilă, pot fi soluții pentru omul care dorește să trăiască liber și conștientizează că simțurile îi sunt modificate de tehnologii digitale care se impun. Evadarea din mediul digital-virtual, în care totul tinde spre uniformizare, și revenirea la realitatea văzută, palpabilă, mereu schimbătoare și plină de provocări, asumarea unor situații și contexte de viață, acesta este îndemnul.

Modificările suferite la nivelul înăuntrului de apariția noilor forme de comunicare publică sunt similare celor din vremea când sfinții luptau prin renunțare, prin post și rugăciune, cu fantasmelor și imaginația ce tulburau liniștea interioară. Pentru că, indiferent de vremuri și de regimurile sociopolitice, provocările rămân aceleași, strâns legate de sufletul omului și de rănilor sale. Iar reflecțiile din cărți precum cele legate de viața și ispițiile Sfântului Antonie cel Mare au făcut deja înconjurul lumii, semn că lumea re-simte o legătură strânsă cu unele aspecte din viața sfinților.

Mai târziu, Sfântul Grigorie Palama constata, în secolul al XIV-lea, că „minte, purtată de imaginația sufletului și împreună prin aceasta cu simțurile, naște o conștiință îmbinată”. Așadar, o conștiință căreia îi este dificil să discearnă între multitudinea de mesaje pe care e nevoită să le primească. Mai ales acum când imaginea, ficțiune sau nu, și cuvântul intră în camera interioară a fiecăruia dintre noi.

Cât de periculoase pot deveni noile tehnologii și cum trebuie utilizate îndeosebi pentru tânăra generație sunt subiecte analizate științific în cartea „Demența digitală. Cum ne tulbură mintea noile tehnologii”, semnată de Manfred Spitzer, publicată în limba română la Editura „Humanitas”. Autorul este specialist în neuroștiințe, profesor de psihiatrie, cu numeroase cunoștințe în domeniul medicinei, psihologiei și filosofiei. Dar, mai presus de studii, este un om preocupat de soarta învățământului, de educația tinerilor, și nu numai. Nu întâmplător le dedică un volum propriilor copii, motivând prin aceea că ar dori să le lase în urmă „o lume atractivă, care merită păstrată și în care merită să trăiești, astfel încât, în ciuda încălzirii globale, crizei economice mondiale și numeroaselor provocări bine cunoscute ale prezentului, să se decidă să aibă la rândul-le copii”.

Eruditul autor are la baza discursului său conștiința respectării și perpetuării valorilor morale pe care părinții i le-au înfățișat când era copil și pe care le-a asimilat „ca pe un vaccin, adoptându-le pentru tot restul vieții”. Provocarea lecturii vine din chiar introducerea intitulată retoric „Google ne prosteste?” Cu o abilitate și îndemnare aparte, cartea a deschis minți și cugete, devenind best-seller. Spitzer analizează problema școlii

care tinde a deveni „copy-paste, în loc de scris și citit”, subliniind că actualmente, în ciuda unor entuziaști susținători ai învățării on-line, nu există dovezi suficiente pentru afirmația că tehnologia informatică modernă ar îmbunătăți învățarea în școală. Mai departe, problema memorării sau a depozitării informațiilor în „cloud” este iarăși privită cu ochi critic de scriitorul german, care observă în baza unor studii de specialitate că, prin această infuzie de tehnologie, omul renunță la controlul asupra propriei persoane și asupra activității sale mentale conștiente, stări de fapt cu efecte deosebite. Analize temeinice sunt întreprinse apoi și asupra rețelelor sociale „Facebook, în loc de face to face”, care îi fac pe tineri să se simtă singuri și deprimați, „Baby Tv” și „Baby Einstein DVD”. Nu lipsesc din analiza critică la adresa celor care susțin fără temeiuri obiective și reale introducerea laptopurilor în grădinițe, nici explicațiile dureroase privind evoluția copiilor care își petrec timpul în compania jocurilor digitale. Problema nativilor digitali, a multitaskingului, a lipsei de autocontrol, mediile digitale împiedicând dezvoltarea acestuia spre a face loc stresului, precum și urmările dureroase ca insomnia, depresia și chiar consecințele fizice sunt minuțios analizate și prezentate cititorului.

Cu alte cuvinte, „demența digitală” ne transmite un semnal de alarmă că mediul în care trăiește generația actuală și cel în care se formează generația viitoare se doresc a fi dominate de noile tehnologii digitale, iar mesajele preluate și asimilate de creierul tinerilor (în mod special) sunt cele furnizate prin intermediul laptopului, al jocurilor, al rețelelor sociale.

Evident, astăzi nu se poate face abstracție de ideea că patria online-ului și a televiziunii digitale reprezintă prima sursă de înțelegere și explicare a realității care acoperă sfera educației și a vieții publice. Însă, pe baza demonstrațiilor științifice, trebuie să fim precauți cu aceste instrumente, întrucât capacitatea noastră mentală de a înțelege, de a învăța și de a cunoaște depinde nu de câte ori stăm și butonăm internetul sau motoarele de căutare, ci de cât efort depunem în utilizarea creierului, cel mai complicat și cel mai dinamic organ din

o Ionela Lăzureanu (Bacău) – Bag Man IV, Premiul Complexului Muzeal „Julian Antonescu”

corpul nostru, care se modifică pe măsură ce îl folosim. Or, mai observă Spitzer, tehnologia informatică modernă duce la o gândire superficială, distrage atenția și are efecte secundare nedorite, care merg de la simple tulburări până la pornografie infantilă și violentă. Așadar, până la utilizarea tehnologiei așa cum ar dori să o impună felurile structurii de putere, opinia lui Manfred Spitzer este că educația reprezintă cel mai important factor pentru sănătatea unui om, întrucât un om educat se poate poziționa critic față de sine și față de mediul înconjurător, fără să trăiască după cum îi cer ceilalți sau la voia întâmplării. Temerile sale revin mereu la copii, la tânăra generație, cei mai vulnerabili și cei mai expuși, „care știu din ce în ce mai puțin încotro să se îndrepte, ce pot face și ce vor”.

O dovadă că autorul nu s-a înșelat asupra demersului său este faptul că, la momentul apariției cărții sale în limba germană, respectiv 2012, pe motorul de căutare „Google”, cuvintele-cheie „digital dementia” aveau 38.000 de rezultate în limba engleză, iar după 8 ani, respectiv în august 2020, o căutare a acestor cuvinte afeșează 85.200.000 de rezultate. Așadar, „lipsa autocontrolului, singurătatea și depresia, cei mai importanți factori de stres din societatea noastră”, după opinia sa, au început deja să conducă la moartea celulelor nervoase și la favorizarea apariției demenței. Pentru că expresia „demența digitală” a devenit un fenomen cu o creștere uluitoare de rapidă.

În concluzie, suntem îndemnați să gândim și să înțelegem că noile tehnologii nu sunt, așa cum poate par, nici inocente, nici simple. Ele sunt calcule și analize, conexiuni variate, care întesc (spre) și afectează mintea omului, îi stărnesc acestuia amintiri și gânduri dintre cele mai diverse, leagă stările lăuntrice de felurile situații, unele imaginare, tulburând firea și modul de a fi. Însă e greu de crezut că adultul ajuns să-și facă exclusiv cumpărăturile pe internet, să vizualizeze filme pe internet, să joace jocuri ori să comunice online ore în șir va înțelege pericolul care pân-dește asupra copilului său. Căci, pentru a-l ajuta, el însuși trebuie să fie lămurit. Cea mai simplă formă de a înțelege este

meditația asupra vremelnice și a nimicniciei lucrurilor și asupra morții. Adică renunțarea la a mai pune preț pe cele ce sunt și nu sunt, mai ales acum, când imaginația tinde să ia locul realității, iar omul să ajungă într-o stare de demență la vârste altădată de neconceput. În momentul în care omul și-ar pune problema efemerului, a zădărnice și inutilității pe termen lung a multora dintre zberțile sale, atunci s-ar putea reaprinde scipirea dumnezeiască lăuntrică, necesară deschiderii spre iubire de oameni, compasiune, milă, bunătate. Însă reasezarea credinței și a puterii ei în centrul vieții omului, moartea amintirilor lumești, care provoacă durere sau plăcere imaginară, și renunțarea la pasiuni virtuale sunt mereu amânate. Manfred Spitzer se manifestă ponderat, cu o doză de încredere că încă nu e totul pierdut dacă atât părinții, cât și responsabilii cu educația se implică serios și temeinic. Și aici, un subiect important sunt manualele electronice, a căror prezentă, dacă e să fie necesară, ar trebui ținută sub stricta supraveghere a celor care iubesc copiii și sunt preocupați în cel mai onest mod cu putință ca ei să ajungă adulți integri, capabili să gândească singuri, să discearnă, să analizeze, nicidecum să preia totul de-a gata, așa cum li s-ar impune de către unii sau alții intereseți de subminarea valorilor umane. Autorul, în calitate de neurobiolog, în lumina datelor adunate, ia în considerare faptul că, în privința educației tinerei generații, mediile digitale pot dăuna, că folosirea lor nu favorizează efortul mental necesar învățării și dezvoltării, ci stimulează superficialitatea digitală. Or, pentru a se încerca o formă de convietuire pașnică între real și virtual, manualele electronice reprezintă un alt exemplu instructiv al faptului că nu trebuie să lășăm educația generației următoare pe mâna pieței, adică a corporațiilor care impun direcții și orientări în procesul de educație a tinerilor. De aceea, el însuși îndeamnă cititorii să fie cu luare aminte, să nu ia de bun nimic din ceea ce văd și aud, să analizeze, să fie critici și să nu aibă încredere în niciun expert înainte de a cerceta cine îl plătește, pentru că „lobby-ul digital are mulți bani și îi folosește pentru a se impune”.

Autorul nu-și încheie pledoaria fără a oferi câteva sfaturi pe cât de simple, pe atât de frumoase și firești. El îndeamnă oamenii să asculte muzică, să cânte, să zâmbească, să fie activi, să comunice în mod real cu prietenii și poate cel mai important, să evite mediile digitale. „Acestea ne îngrașă, ne îndobitocesc, ne cresc agresivitatea, ne izolează, ne îmbolnăvesc și ne fac nefericiți”. În cazul copiilor, Manfred Spitzer propune o limitare a dozei de internet și viață virtuală, căci este singura metodă care poate avea efecte pozitive. „Fiecare zi în care un copil nu a folosit mediile digitale este o zi câștigată”, crede specialistul german.

Și dacă ne gândim că toate nimicurile digitale își au sorginea în fantasmelor promovate de televiziune, a cărei timiditate a devenit agresivitate, n-ar fi rău să ne apropiem cu mintea și cu inima de valorile spirituale ale poporului în care ne-am născut. Mai ales că mediul virtual digital nu are nici amintire, nici miros, nici bucurie. Or, pentru cei care au ajuns la vârsta maturității, indiferent de modelul telefonului mobil sau al laptopului, nimic nu se poate compara cu o noapte petrecută ascultând poveștile bunicii sau amintirea miresului din camera în care ne-am odihneam după o zi petrecută pe câmp sau hoinărind prin pădure. Să ne întoarcem așadar la om, la natură, la Cer, cât le mai avem lângă noi!

Vasile Baciu ar putea spune, ca într-o bine cunoscută reclamă de la o băutură răcoritoare, nu alcoolică: „Știu ce beau”. Dar această frază ar presupune, în capul său greu de băutură, dezlegarea a patru înțelesuri: „Știu ce beau eu; știu ce beau ei; știu ei ce beau eu; știu ei ce beau ei”. Deocamdată, nepreocupat de știința altora în a bea și de felul în care se analizează verbele respective, el știe doar de ce bea și i-o va spune părintelui Belciug. Marcând intriga romanului, venirea lui la hora din băutura casei văduvei lui Maxim Oprea este inițial una aparent comică: „Se clătina ușor în mers și dădea întruna din mâini, parcă s-ar sfâdi cu un dușman închipuit” (p. 24). Când de închipuit îi este dușmanul, va vedea ulterior, fie dacă se va afla ori nu sub influența băuturilor alcoolice, care – se crede în mod iluzoriu – mai dau omului ceva curaj și puțină putere. Deocamdată, tatăl Anei caută neapărat pricină de gâlceavă părintelui Belciug și, aproape ca orice bețiv, ajunge cu discuția în punctul în care își justifică viciul, spunând că dacă bea, atunci bea din banii lui. Dar o mare calitate pe care trebuie să i-o remarcăm este aceea că el, față de alți bețivi, își recunoaște viciul. Ce-i drept, se și dezvinovătește, arătându-și nemulțumirea față de preferințele și alegerile sentimentale ale fetei sale.

Multe spune omul la beție și desigur că nimeni nu ia în seamă amenințarea lui Vasile Baciu atunci când, în postura de „trouble-fete” de la hora, îl asigură pe părintele Belciug că o omoară pe Ana dacă nu face cum spune el, adică să se mărite cu George Bulbuc. Cu atât mai puțin va ține cont de necreșterea amenințării însăși viitoare victimă, care era îndrăgostită, până peste cap (pe care și-l va spânzura), de cine nu trebuia. Capul face, capul trage! Așa cum este, cu gâtul sucit după Ion, ea suferă atât de tare atunci când îl vede, a doua zi, îmbrățișându-l pe Florica, încât nu aude promisiunea sumbră a tatălui că el îi va fi popa dacă e să fie – și va fi – bătaia de joc a Glanetașului. Într-adevăr, propriul părinte îi va fi popa, împreună cu Ion și cu cel în drept să-i fie din punct de vedere canonic, adică de părintele Belciug. Până atunci, viitorul socru mic rămâne doar cu mica iluzie că a avut intenția să facă o mare cununie simbolică în fața preotului, târându-l de mână, în acea după-amiază sărbătorească, de duminică, doar pe George în fața lui Belciug. De cealaltă parte, nu avea cum să o țină de mână pe Ana, deoarece fiica îi era deja pierdută, în mâna lui Ion, prin livadă, în dorința ei de a gusta din fructul oprit. Așa se face că Vasile Baciu va rămâne să simtă pe pielea lui, neputincios, cum familia Glanetașului, care „s-a încuscrit cu sărăcia”, va urma să se încuscrească, incomparabil mai avantajos, și cu el, după ce Ion luă mâna fetei lui cu forța.

Cu excepția familiei Herdelea, ale cărei două ferestre de la casa „se uită tocmai în inima satului, cercetătoare și dojenitoare” (p. 10), puținii săteni sunt revoltați de ticăloșiile lui Ion și

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Pământul făgăduinței (II)

de cruzimea lui Vasile Baciu. De bățile crunte administrate de gospodar fiicei sale este multă lume indignată, dar nu și cine ar trebui să oblige la respectarea demnității și a integrității (corporeale) umane a fiecărui supus imperial, adică justiția. În lumea satului, putere de lege are opinia comună potrivit căreia „omul, orice ar face în ochii lui, e stăpân, și străinul n-are ce să se amestece” (pp. 182-183). Așa se face că, fără să intervină cineva la silnicile comise, tatăl aproape că-și mănâncă odrasla friptă, așa cum îl povățuiește generile după ieșirea lor furioasă din casa „negociatorului de pace” Zaharia Herdelea. Unde este cea moralitate despre care se tot vorbește că ar exista în lumea satului Prislop, în care nu se mai pomenise de vreo crimă de cine știe când? Are dreptate preotul Belciug să-și exprime temerea în fața familiei Herdelea, după sărbătoarea stricată în ajun: „Trebuie să se isprăvească odată în sat cu bătașii, altminteri mâine-poimâine ne-om pomeni că au început să omoare oamenii!” (p. 65) Verbele îi sună prevestitor.

Ana crede în mitul fericirii în dragoste, iar tatăl, în logica dreptății, deși îi este teamă de justiție. Din această pricină, „gâtul” de genere și înspăimântat de perspectiva procesului, socrul fără voie clachează din punct de vedere psihic. La notar, semnează actul („De bună voie, vezi bine că de bună voie! zise Baciu înfuriat deodată și abia stăpânindu-se” – p. 319) prin care îi cedează generelui toată averea, ca „să se isprăvească”. În fața neisprăvitului de genere, Vasile Baciu renunță la valori concrete, reale, în care crezuse o viață întreagă, în schimbul unor valori abstracte, ideale, devenite mai mari și mai importante pentru el acum, în pragul bătrâneții, de vreme ce încearcă să-și răscumpere liniștea cu alternativa aceasta costisitoare. Și cum alcoolul nu-i dă puteri, decade din pricina beției și va pierde toată averea, nu însă și dorința de a fi pe un „proscenium” al satului. Ar reieși de aici că nu numai pământul constituie valoarea sa fundamentală, atât timp cât se simte obligat să renunțe la el și să-l înstrăineze în schimbul a ceva mai prețios. Este vorba despre valorile morale, prezente în mod discret, dar nu mai puțin pregnant, în conduita bogătanului. Deși nu i se poate ierta comportamentul inuman față de fiică, pe care, cu o furie vecină cu demența, o smintește în bătaie, trebuie să observăm că, în cazul său, cele două glasuri – al

pământului și al iubirii – i se conciliaseră cândva. Ele își găsiseră reprezentarea în aceeași persoană: nevasta, pe care o pierduse timpuriu.

Încolțitul om înstărit motivează, pe bună dreptate, refuzul de a-i da lui Ion „pământul făgăduinței” în virtutea faptului că, din moment ce nu mai are alți mostenitori, îi va rămâne totul fetei și ginerelui (adică ei nimic și lui tot!). Numai că ardeleanul Ion nu este vreun personaj sudic din romanul *Moromeții*, ca să fie îndreptățit că timpul încă mai are răbdare cu oamenii, și de aceea se plânge de „necazul lui cu Vasile Baciu”, pe când era de fapt invers. Nerăbdarea sărăntocului se simte din mai multe secvențe ale romanului: cercetarea imediată, în drumul spre casa lui sărăcăcioasă, a acareturilor gospodarului, după ce se bate cu George („il cuprinse o bucurie ca și cum acum toate acestea ar fi ale lui” – p. 38); accelerarea pulsului arterial atunci când, în timpul procesului intentat de Simion Lungu, vede birourile de „cărți fundare” de la Jidovița, deoarece știe că aici va veni cu familia Baciu să înscrie toate pământurile pe numele lui; nemulțumirea manifestată atunci când cercetează pământurile socrului, încă neintrate în posesia lui, și vede că nu sunt lucrate așa cum crede el că ar trebui să fie; tăierea vorbeii din gura socrului, când au mers la intabulare, răspunzând el notarului fără a fi întrebat în legătură cu ceea ce trebuie trecut pe numele său.

Alfăm de la narator că Vasile Baciu se încapătâna să intre cu picioarele înainte în lumea necazurilor. Chiar dacă nu s-ar fi încapătânat, necazurile ar fi venit totuși la picioarele lui. Ele vor fi intruchipate de Ion, care se va strecura în culcușul Anei, aflat lângă pat, la picioarele lui. Numai că, în finalul romanului, „tălharul” – cum îl numește șantajatul tată, putându-se eli-

mina, fără vreo ezitare, ghilimele folosite – va fi scos tot cu picioarele înainte din curtea lui George Bulbuc. După comiterea crimei, Vasile Baciu spune un lucru știut de toată lumea, numai de neregretatul genere nu: „Dumnezeu nu bate cu băta... laca, mi-a furat pământurile s-aca prin aceasta, s-a făcut o nedreptate strigătoare la cer (pe care tot Dumnezeu ar trebui să o audă și să o rejudece) înseamnă că, întrucâtva, acel cineva îi seamănă mai mult sau mai puțin acestui personaj negativ. Însuși rostitorul de maxime s-a simțit bătut cu parul (mai precis, cu măciuca) atunci când, la spusele dezvinovățitoare ale lui George în privinta sarcinii împovăritoare purtate de Ana, și-a dat seama de crudul adevăr: „pricepu îndată și simți că și când l-ar fi trăznit ca o măciucă în creștetul capului” (p. 180). Păstrând, conștient sau nu, originea condiției sale modeste, nefericitul tată și-ar fi dorit un genere, precum George, care să-l înalte pe treapta socială, acolo unde fusese cândva primar în sat. Numai că nu se câștigă notorietatea fiind bețiv notoriu.

Într-un sat ca Pripas, în care doctorul Filipoiu era adus mereu prea târziu pentru cazurile de urgență, Hristosul de tinichea se obișnuise și cu plecarea fără lumânarea aprinsă la cele veșnice a oamenilor care își dau duhul. Deși naratorul nu o spune explicit, cred că doar Petrisor, care nu împlinise încă un an, a plecat în ceata îngerilor însoțit de lumina lumânării aprinse, deoarece familia era pregătită pentru sfârșitul său inevitabil. În tot acest timp, Ion, temător de consecințele juridice ale morții fiului său în privința deținerii în continuare a averii socrului, se gândea că va trebui să cheltu-

iască niște bani cu înormământarea. Oricum, îi găsește deja un lăcaș de veci lângă Ana, „că-i mai frumos și mai larg” (p. 376). În rest, asemenea „modelelor” sale în ale trecerii la lumea celor drepti, nici Ana nu a avut parte de lumânare la moartea izbăvitoare.

De unde, inițial, Ion era calic ca șoarecele în biserică (potrivit aprecierii lui George), fiind, la marginea satului, vecin cu Hristosul de tinichea, în finalul romanului va ajunge la biserică, pe ulița mare, tot cu picioarele înainte, în postura de donator post-mortem. Dacă va merge la biserică, pe două cărări, pentru a se dezalcooliza prin pocăință (așa cum îi promise preotului), Vasile Baciu se va gândi oare să aprindă o lumânare la capul zdrobit al celui care i-a căutat averea cu lumânarea? Deși am arătat la începutul comentariului că personajul este sovăitor din fire, nu cred că ar sta deloc pe gânduri dacă ar trebui sau nu să intre pe poarta bisericii cu o lumânare în mână și plin de gânduri pioase. Bețivul rămas fără avere nu ar mai face o cărare în plus, la momântul lui Ion, față de cele două pe care deja mergea.

După sfințirea bisericii celei noi din Pripas și după consfințirea juridică a intrării dispunțelor pământului în proprietatea sfântului lăcaș, Maria Herdelea afirmă că Vasile Baciu este cel mai ticălos om din sat. Poate că da, dar aceasta s-a întâmplat doar după moartea lui Ion, la care familia învătătorului ținuse atât de mult. Odată intrat în posesia pământurilor, Ion i se rugase lui Dumnezeu să-i dea sănătate, ca să-l muncească. Dar – după cum va constata Titu și i-o va spune când află de intențiile lui matrimoniale cu Florica – Dumnezeu i-a dat pământul cu o mână și cu alta i-a luat mîntea. I s-a ascultat ruga, a fost sănătos și așa a murit, deși ar fi putut trăi o sută de ani, potrivit părerii doctorului venit să-i facă necropsia.

Cu sau fără chef, se pare că, încet-încet, Vasile Baciu o va lua pe urmele pământurilor sale, spre biserică, pocăindu-se prin lăsarea de băut, așa cum îi promise în final preotului Belciug, din teama de a nu fi dat afară și din casă. Nu știm dacă va fi așa sau nu. Probabil că nu. Fie că lucrăm mai greu cu capul sau cu sapa, dar fără să avem mîntea încetosată de aburii alcoolului, ajungem la concluzia că este preferabil să fie așa pe lume pentru nefericitul de Vasile Baciu: mai bine „împietrit de amărăciune” decât în curtea noii biserici de piatră, cu o cruce tot de piatră la cap (făcând din grija profitorului Belciug). La fel de bine este să fie fără pământuri și viu (deși „naturelul” său este să fie mort de beat), decât sub pământ, ca Ion. Pentru mintile limpezi, care nu întresc vizuina negre asupra existenței (*viburni vitae*), o morală se desprinde cu ușurință după citirea romanului Ion: omul poate să rămână atât fără pământul făgăduinței, cât și fără făgăduința vieții de apoi. Hristosul de tinichea cu capul plecat, de la margine de drum și fără de pripas, nu numai celor din Pripas stă mărturie.

© Doriana Jireghea-Tihoneț (Chișinău) - Decorative (diptere), Premiul Muzeului Național de Artă al Moldovei, Republica Moldova

O ureche de om pe o spinare de șoarece, volumul de eseuri semnat O. Nimigean și apărut recent la Editura „Polirom”, amintește – prin structură, prin insolitul comentariilor literare, cinematografice, politice, religioase – de *Jurnalul fericii* al lui Nicolae Steinhardt, dar și – prin savoarea comentariilor semnate Onocephalos sau Cocon Idiotiseanul – de *Tiganiada* lui Budai-Deleanu.

Ca orice „scriitor de vocație”, autorul este preocupat de „căutarea timpului pierdut”. Face referiri (numeroase) la romanul lui Proust („pariu său major: recucerirea realității”), pe care îl socotește „o metaforă a catedralei” și, printr-un calambur („Români, vă ordon: treceți Proustul!”), îl consideră vrednic de a fi (re)descoperit, revelându-i – oricât ar părea de scandalos și de deplasat – „fundalul creștin”. Nu sunt omise nici filmele (puține la număr) inspirate din scrierile lui Proust, nici filmele proustiene în combustia lor dramatică. La cele deja amintite de autor, aș adăuga – din cinematografia românească – opusurile insolite ale lui Mircea Săucan (*Tărml n-are sfârșit*, *Meandre*, *100 lei*). Sunt vizate și eseistica lui Philippe Muray (*L'empire du bien*; *Festivus Festivus*), și memorialistica lui Paul Goma („Miza este de esență ontologică, trecută printr-un filtru etic într-adevăr draconic de dens. Goma scrie pentru adevăr. A refuzat să se transforme în rinocer”). Nu puține sunt considerațiile despre bucuria lecturii, despre nevoia de călăuză pentru a nu te pierde în imensitatea bibliotecilor sau în babilonia vremurilor actuale hiperfestive, aflate sub „teroarea deriziunii”, în care „noțiunea de gust e parazitată (înghițită) de kitsch-ul globalizat”. Sau despre „cât de preșcolar-maniheiste, grosier-agresive sunt luările de poziție ale celor ce se revendică de la progresism, dreptomism, eticism politicom correct, autoproclamându-se avangarda umanității”. Nu lipsesc nici comentariile politice la zi. În privința mimetismului din viața politică internă, autorul consideră că nu e de niciun folos politica țapului ispășitor: „Am mai reacționat așa la adresa lui Ceaușescu și iată unde am ajuns”. În privința situației internaționale, cuvintele preluate de la Vladimir Bukovski sunt edificatoare: „A confunda UE cu Europa e ca și cum ai confunda URSS cu Rusia. Ba chiar mai rău”.

Căutarea donquijotescă a „timpului pierdut” este dublată, la Ovidiu Nimigean, de căutarea poeziei („In chip poetic locuiește omul”) într-o realitate „dezvrăjită”, sufocată ideologic de corectitudinile politice. Autorul o găsește sub forma unor „iluminări” și „pălării” ce capătă valoarea unor „mici noduri, mici nuclee ale scrisului”. Acolo,

Marian-Sorin RĂDULESCU

Quo vadis?

• Pe marginea unor considerații inoportune ale lui Ovidiu Nimigean din *O ureche de om pe o spinare de șoarece* (I) •

poezia „își țese meticolos pânza și așteaptă ca un păianjen” cititorii care îi cad pradă „ca în pâlnia unei flori carnivore”. Poezia – arta, în general, dar și „credința, prin experiența pustiei”, „munca fizică”, „trezirea prin gulag” sau boala – izbutește, la modul cel mai înalt, să scoată omul din starea impersonală de „cosmos abstract” și să-l pună în fața „realului”. Pentru că cine citește se citește (așa cum cine scrie se scrie). Tot ceea ce conține sunt „privirea contemplativă”, „ecoprivirea”, „bioprivirea”, „retina proprie”, „parametrii biologici de decodare”; în cazul filmelor, construirea unui „pod magnetic între ochi și ecran”. Introspecția însă, chiar atunci când depășește zonele de suprafață, devine o sminteală și un impas dacă nu aduce consistentă relațiilor interumane. Graalul (a căruia căutare, pentru Alexandru Paleologu, era însuși sensul apologului tarkovskian *Stalker*) poate fi „orice cupă pe care o bem împreună, intrând astfel în timpul ontologic al comuniunii”.

În lumea filmului – înțeles ca *big business*, în era *idiocracy* –, arta e un „epifenomen, 99% dintre produsele studiourilor fiind niște junkuri”, înghițit de „neantul experienței limitat hedoniste”, în care „orizontul redempțiunii” nu-și are locul. Și atunci, autorului îi rămâne doar vocea, ca în *Sunset Boulevard* (filmul lui Billy Wilder), pentru a menține o perspectivă narativă: „O să vorbesc din piscină”. Vocea sau vioara (aluzie la filmul de diplomă al lui Andrei Tarkovski), amenințată – într-unul din numeroasele jocuri de cuvinte din carte – de „compresorul medicament”. În lumea cea mare, ca într-o bibliotecă, găsim „un infinit depozit de deșeuri – inversul paradisului borgesian”. De aceea e bine să avem „un ghid, un duce, un maestru” care să ne pună în mână „ceea ce merită”, nelăsându-ne – de-

cât atât cât e pedagogic util” – să rătăcim, să ne rătăcim. Timpul lecturii, care nu trebuie în niciun chip pierdut, e „singurul timp cu adevărat bun”. Iar necesara călăuză, doar ea, ne va ajuta să descoperim lectura în cheie proustiană, de „instigare” – prin fermecate „chei magice” – „deschide în adâncul nostru ușile unor încăperi în care n-am fi știut să intrăm”, trezindu-ne la „viața intimă a spiritului”, însă fără a încerca să i se substituie.

Nu doar arta („adevărată judecată de Apoi”) – atunci când este tributară metalepsei, figura de stil „a transgresiunii, a transferului între perimetre distincte, a rupei de nivel, a fuziunii dintre realitate și ficțiune” – aduce omului un „prezent autentic”, un „timp regăsit”, ci și prietenia. Care, în niciun caz, nu e pierdere de timp (cum credea Proust), ci „timp ontologic” opus „timpului precar” al cotidianității. La el se ajunge prin exersarea unei exigențe aproape ascetice: „Pun un preț atât de mare pe prietenie, încât aș putea spune că nu am prietenii. Nu rezistă nimeni ideii mele de prietenie. Eu însumi simt că o trădez neîncetat, că nu mă ridic la înălțimea ei, că sunt un prieten parțial, nedevotat pe cât s-ar cuveni, detec-

tor ipocrit de gânduri ascunse, urmărind un cine știe ce profit meschin”. Nu doar prietenia, ci și „transcendenței sărbătorii” (opusă festivismului profanator ce nu urmărește decât să discrediteze autoritatea sau ce a mai rămas din ea). Și admirația: „E vital să redescoperim bucuria de a admira. De a-l admira pe celălalt în exercițiul excelenței sale. Indiferent de mediul din care provine, indiferent de etnie sau rasă, indiferent de sex sau orientare sexuală, indiferent de studii și titluri. Să te bucuri când cineva face bine ceva. Când cineva este cu adevărat bun, performant”.

În spațiul public actual „se poate scrie de-acum aproape orice despre oricine, cu condiția ca persoana despre care vorbești să iasă descalificată, ruinată, ridiculizată”. Miza este nu dialogul, schimbul de idei, ci transformarea dezbaterii – cu o „vigilență penală” – într-o „afacere”, într-un „dosar sordid ce trebuie clasat”, într-un „subiect de anchetă de interes general”. Adevărata miză însă, consideră Ovidiu Nimigean, „rămâne, mereu, *the common decency*, omul normal, concret, echilibrat între tradiție și progres”. Nu progresul (care, precizează autorul, este „necesar și benefic”) constituie sminteala, ci „imbecilitatea progresismului”, „asaltul societal al «drepturilor» ce „devine sinonim cu dezincriminarea nescimțirii”. Și încă: „A lăuda progresismul (nu progresul) pentru că e dinamic și în expansiune e similar cu a lăuda cancerul”. Pentru ca omul să rămână om, nu îi rămâne decât „revoluția bunului-simț”. Doar în acest caz, pare a spune autorul, revoluția nu este „un opium pentru popor”. Rămâne, apoi, și acea bunătate personală despre care scria Vasili Grossman în *Viață și destin*: „Bunătatea personală a unui individ este o bunătate fără martori, o mică bunătate fără

ideologie. Ar putea fi calificată drept bunătațe nepremeditată. Bunătatea oamenilor aflați în afara binelui religios ori social”. Oamenii de bună-credință nu au însă nicio șansă (cum se întâmplă în *Heaven's Gate*, filmul lui Michael Cimino) și vor fi striviți. Autorul nu crede că reinstituirea umanității (pierdute, descompuse, atomizate) în lumea noastră distopică („mult mai aproape de realitate decât utopia”, „în stadiile terminale hiperideologizate e chiar realitatea, echivalentă cu infernul” – de exemplu, termenii „părinte 1” și „părinte 2”, în loc de „mamă” și „tată”, în formularele administrației franceze) se poate face pe căi „științifice”, instituționalizate. O putem recupera – însă idealul kalokagathic pierdut, atrage atenția Nimigean, are nevoie de *homo sapiens*, nu de *homo festivus* – „ușor, prin zâmbet, prin dar, prin conversație, prin atitudine binevoitoare. Prin micile gesturi. Prin câștigarea încrederii”. Sau „prin curajul în fata morții” (suprema virtute a omului), dovedit de personajul Kyuzo din *Cei șapte samurai*, filmul lui Akira Kurosawa.

În lumea în care trăim, marcată de o „cultură profanatoare”, „pierderea etaloanelor” și „o nouă vârstă distopică, mai catastrofală decât comunismul și nazismul împreună” (Will Salas), drumul spre centrul ontologic al limbii și civilizației sale e la fel de șerpuitor, de misterios (și adesea inutil) ca drumul prin Zona lui Tarkovski (din *Stalker*). Acolo, centrul era identificat de Scriitor (în zeflemea în interiorul Triunghiului Bermudeilor. În cartea lui Nimigean, el este „un cadavru nietzschean”, „asaltul societal al «melancoliei». Cum religia vremurilor moderne este „money-teismul”, ateismul „cu voia lui Dumnezeu” împărțit de Luis Bunuel („Slavă lui Dumnezeu, nu o disciplină sau un domeniu”): „Suntem ateii acestor preținși dumnezei”. Și, adaugă Nimigean, „proprii noștri strigoii”. Acum, „misionarii ateismului” devenit o nouă religie sunt „ideologizati până la dereglarea ultimului neuron, hipervocali, poluând spațiul public cu proliferarea certitudinilor lor, hiperaroganți, imuni la orice dialog, convingși că dețin adevărul absolut”. Și „naivi” care – adaugă naratorul – „își închipuie că Pasolini ar fi astăzi activist LGBT”. De aceea, crede Ovidiu Nimigean, „mizeria ateismului bigot nu constă în necredința în Dumnezeu (cine e cu adevărat credincios, chiar dacă simte setea de Dumnezeu cel viu, setea psalmistului?), ci în pretenția de a anula, prin macularea grosieră, memoria religioasă a umanității”.

• Igor Svernei (Chisinau) – *Eclatant*
Premiul Juriului U.A.P. din Republica Moldova

Motto: *Fiecare cuvânt este o prejudecată.*
Friedrich Nietzsche

Dacă ascultăm (și) sugestiile Mirei Kaliani (<https://editiadedimineata.ro/in-mintea-lui-einstein-ce-carti-i-au-influentat-gandirea/>), printre cărțile care se bucurau mult de prețuirea lui Einstein se numărau și cele semnate de Ernst Mach („Analiza senzațiilor”), Baruch Spinoza („Etica”), David Hume („Tratat asupra naturii umane”), Cervantes („Don Quijote de la Mancha”), Goethe, Dostoievski („Frații Karamazov”), Alexander von Humboldt („Cosmos”), Kant („Critica rațiunii pure”), Euclid („Elementele”)... De Ernst Mach avea să-și dezlipească sufletul, spre bătrânețe. Într-o scrisoare din 1915 trimisă filosofului Moritz Schlick, Einstein nota: „Ai observat corect că această tendință a gândirii [pozitivismul] a avut o mare influență asupra eforturilor mele, în mod special [...] Hume, al cărui tratat l-am studiat cu fervoare și admirație cu puțin timp înainte de descoperirea teoriei relativității. Fără aceste studii filosofice, foarte posibil că nu aș fi ajuns la o soluție”. (<https://editiadedimineata.ro/in-mintea-lui-einstein-ce-carti-i-au-influentat-gandirea/>) Hume nu este doar un reper kantian, ci și unul einsteinian, așadar. Din această perspectivă, credem că nu este lipsit de interes să vedem cum arată schița unui portret al lui Hume, adversarul prejudecăților, cel care a fost (și) ținta atacurilor admiratorilor prejudecăților.

David Hume, astăzi unul dintre filosofii „cei mai insistent evocați și, totodată mai puțin citiți” (Mircea Flonta), pornind de la metoda experimentală a lui Newton și de la epistemologia lui John Locke, a structurat filosofia ca pe o știință inductivă și experimentală a naturii umane. Cum funcționează mintea în dobândirea cunoașterii? Aceasta ar putea fi considerată una dintre întrebările fundamentale la care a încercat să răspundă. Argumentând că nu este posibilă nicio teorie a realității, a susținut că nu poate fi cunoscut nimic dincolo de experiență.

„Enciclopedia Universală Britannica” (vol. 7, București, Editura Litera, 2010, p. 343), cu trimitere și la statutul său de adversar al prejudecăților, îi realizează un interesant portret: „Prin faptul că a aruncat umbra suspiciunii în privința ipotezei unei legături necesare între cauză și efect, Hume a fost primul filosof postmedieval care a reformulat scepticismul antic. Reformularea lui, de altfel, a fost efectuată într-un mod nou și convingător. Deși Hume îl admira pe Newton, felul subtil în care a subminat cauzalitatea a pus la îndoială bazele filosofice ale științei lui Newton ca o modalitate de a privi lumea, în măsură în care acest concept își avea temeiul în identificarea unor legi fundamentale ale conceptului de cauzalitate care guvernează universul”.

Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă (11)

Sceptic, pentru el erau mai importante întrebările decât răspunsurile. Își arunca sub semnul interogației și propriile sale întrebări, nu doar răspunsurile. Nu lipsesc însă cei care spun că era un sceptic raționalist care a bulversat fermecător câteva secole de cugetare filosofică, aruncând anatema mai ales asupra prejudecăților și dogmelor acestora. Și-a delimitat opiniile față de scepticismul pyrrhonian, *excesiv*. Era adeptul unui scepticism care-ar putea fi numit *moderat*. Într-o generoasă bibliografie care încearcă să-i schițeze portretul, americanul Eric Weiner, în „Geografia geniului. Cele mai creative locuri din lume: de la Atena antică la Silicon Valley”, București, Editura *Niculescu* 2017), carte seducătoare și prin stil, spune că „Hume, mai mult decât Smith [Adam; n. n., I. F.] era chintesenta geniului scoțian. Deopotrivă încăpățânat și nesigur, gregar și introvertit, a fost „primul filosof al modernității”, scrie istoricul Arthur Herman”. (*op. cit.*, p. 144) Când îi se spune că a fost „mai mult decât Smith”, contemporanul său, înțelegi și mai bine valoarea operei sale. Autor al celebrei lucrări „Avuția națiunilor”, economist, om politic și filosof scoțian, Adam Smith a introdus conceptul de *mână invizibilă*, care ilustrează gândul că prin urmarea propriului interes, indivizii stimulează indirect economia. El considera că, în capitalism, urmărirea binelui personal contribuie la realizarea binelui societății. Să-l ascultăm pe „portretistul” Eric Weiner: „Hume a încercat să descrie cum înțelegem noi diverse lucruri. De unde ne vin cunoștințele? După ce a aplicat câteva experimente bazate pe gândire, a ajuns la concluzia – radicală, pentru acel moment – că toate cunoștințele vin prin experiența directă, exclusiv prin simțuri [...] Hume și-a folosit corpul ca laborator uman și a stat câteva zile fără hrană, ca să studieze reacția minții sale în raport cu foamea. A încercat să creeze ceea ce a numit «știința omului».” (*ibidem*)

Urmând un fir narativ care ne conduce către perceperea unui Hume aflat în ofensiva împotriva dogmatismului și a prejudecăților, putem ajunge și la noi, în perioada interbelică. În „Istoria filosofiei moderne, vol. I. De la Renaștere până la Kant. Omagiu prof. Ion Petrovici” (București, Societatea Română de Filosofie, 1937, p. 392-415), Constantin Botez – ieșean, profesor la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității „Al. I. Cuza”

(1927-1937), după care și-a continuat activitatea universitară la București – spune despre filosoful scoțian că „voia să fie un explorator și geograf al spiritului omenesc”. Constantin Rădulescu Motru („Personalismul energetic și alte scrieri”, București, Editura *Eminescu*, 1984, p. 429) încearcă o schiță a portretului Hume, cu trimitere la Kant: „Dar Hume, în special, dovedise până la evidentă că este o absurditate logică explicarea legăturii dintre cauză și efect ca o legătură reală între lucrurile ce sunt în afară de sufletul omenesc, și de la el venea tocmai teoria că această legătură este o simplă obișnuință a minții. Scepticismul lui David Hume îl deșteptase pe Kant, cum însuși o spune, din dogmatismul în care dormea el împreună cu toți oamenii de știință până aici”.

Hume, portret de antidogmatic... Nu și-a supraevaluat nicodată preocupările. Cu puțin timp înainte de a muri, într-o epistolă (1771) către W. Strahan, editorul său, spunea că preocupările sale filosofice, psihologice seamănă cu ale teologilor care vorbesc despre Duhul Sfânt în timpul asediului Constantinopolului. Era conștient de valoarea discursului său, dar știa că acesta nu este decât un *moment* în marele discurs filosofic al lumii. Tocmai de aceea a ținut ca pe piatra sa de mormânt să fie scrise cuvintele: „Lăsând posterității să adauge restul”. Mircea Flonta, meditănd asupra acestei posterități, notează: „Empiriștii secolului XX nu obosesc să repete că dacă Hume l-a trezit din somnul său dogmatic, aceasta nu l-a împiedicat apoi pe ultimul să se cufunde într-un somn și mai profund, cel al apriorismului și transcendentalismului”. (*Studiu introductiv* la David Hume, „Cercetare asupra intelectului omenesc”, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 22) Ce-o fi asta, în opți- ca empiriștilor secolului trecut? N-o fi sunat Hume suficient de persuasiv „Deșteptarea!” sau n-a perceput Kant suficient de bine mesajul?...

În timpul vieții sale, Hume a fost perceput de unii mai ales ca istoric, și chiar ca economist, dar a mărturisit, încă din tinerețe, că-și dorea o consacrare de literat. „Istoria Angliei”, monumentală sa lucrare, a fost, vreme de aproape un secol, un adevărat best-seller. Lucrările sale în domeniul economiei erau foarte apreciate și de Adam Smith. Eseurile îl erau comparate cu ale lui Montesquieu. Intemeietorii Constituției Statelor

Unite ale Americii au fost influențați de aceste eseuri. Se spune că n-a fost un gânditor al... epocii sale; și-a depășit epoca. Poate că din acest motiv nu a dus lipsă de priviri critice; virulente, uneori. „Tratatul despre natura omenescă” a ieșit, după cum chiar el spune, „mort din tiparniță”. Criticii din cercurile clericale n-au putut sau n-au vrut să realizeze o distincție onestă între scepticismul religios al lui Hume și ateism. Aceștia l-au acuzat că scrie doar pentru a câștiga bani și reputație. Vaticanul i-a aruncat opera pe lista cărților interzise. Surprinzător, gânditori precum J. S. Mill sau Th. Huxley au reluat unele dintre aceste acuzații. Scoțianul Th. Reid, contemporan cu Hume, liderul *filosofiei simțului comun*, scria că Hume răstoarnă „întreaga filosofie, întreaga religie, întreaga virtute și simțul comun”, atitudine care nu poate să aibă alt efect decât „să facă să strălucească subtilitatea deșartă a unui sofist în dauna rațiunii și spre rușinea umanității”. (apud *op. cit.*, p. 20) Opinia acestei școli de filosofie era hilară: Hume ar fi promovat un gen de filosofie pur distractivă. Până și un editor al operei sale, T. H. Green, din Oxford, prefăcând „Tratatul...”, recurge la o critică virulentă a cărții. Dar Hume avea știință despre soarta unor alți inamici ai prejudecăților, precum Socrate, Giordano Bruno sau Galileo Galilei, motiv pentru care, probabil, a păstrat un ton temperat al polemicii. A refuzat, de cele mai multe ori, să ofere replici acestor critici. A făcut puține excepții. Printre acestea se numără și răspunsul oferit lui J. J. Rousseau, respingându-i acuzațiile de lipsă de loialitate. Îi invitase pe acesta în Anglia, în 1765, sperând că-l va putea ajuta să primească o pensie din partea regelui Angliei. I-a răspuns lui Rousseau, întrucât insinuările acestuia îl vizau pe omul Hume, nu pe filosoful, istoricul sau literatul Hume.

Îl invităm chiar pe David Hume, ca să-și schițeze un portret... Ce fel de sceptic este? „Această specie de scepticism recomandă o îndoială universală, nu numai față de toate păreriile și principiile anterioare, ci și față de inșiși facultățile noastre”. (David Hume, „Cercetare asupra intelectului omenesc”, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 211) Este pragmatic/ eficient scepticismul său? „Este o pregătire necesară pentru studiul filosofiei, pentru păstrarea cuvenitei imparțialități în judecățile noastre, și lecuirea minții

noastre de acele prejudecăți pe care le-am fi putut absorbi prin educație sau prin judecată pripită”. (*ibidem*, p. 212) În prefața „Tratatului asupra naturii umane” („Încercare de a introduce metoda experimentală de raționament în subiecte morale”) ne îndeamnă să părăsim „metoda înceată și plictisitoare pe care am urmat-o până aici și, în loc de a cucerii din timp în timp câte un castel sau sat de frontieră, să pășim direct spre capitală sau centrul științelor, însăși natura omenescă odată ajunși în stăpânirea ei, vom putea spera peste tot o victorie ușoară. De la acest post ne vom putea întinde cuceririle la toate științele care privesc de aproape viața omenescă și apoi să procedăm în voie la explorarea completă a aceluia care sunt obiecte de pură curiozitate”. (apud „Istoria filosofiei moderne, vol. I. De la Renaștere până la Kant. Omagiu prof. Ion Petrovici”, București, Societatea Română de Filosofie, 1937, p. 396) Este cucerit de Descartes, cel despre care Heidegger și Popper aveau să spună că n-a fost scutit de prejudecăți. Să-l ascultăm și mărturisirea din ultimul paragraf al volumului „Cercetare asupra intelectului omenesc”: „Când parcurgem, pătrunși de aceste principii, bibliotecile, ce prăpăd trebuie să facem? Dacă luăm în mână orice volum de teologie sau de metafizică de școală, bunăoară, să ne întrebăm: Conține el, oare, vreun raționament abstract privitor la cantitate și număr? Nu. Conține el vreun raționament întemeiat pe experiență cu privire la fapte și existență? Nu. Încredințați-l atunci focului, căci nu poate conține nimic altceva decât sofisme și iluzii”. (*op. cit.*, p. 225) Este ofensiva la baionetă a unui antidogmatic, a unui vânător de prejudecăți. A dorit să fie perceput de istorie mai ales ca om, nu doar ca filosof: „Fii filosof, dar în filosofia ta rămâi totuși om” (*ibidem*, p. 92).

Un portret-puzzle al unui gânditor care a privit cu luciditate prejudecățile, obligându-le, pe multe dintre ele, să se retragă în azilul istoriei... Poate cucerii și portretul în care este picurat și umor, schițat de Roger Scruton („Beau, deci exist. O călătorie filosofică în lumea vinurilor”, București, Editura *Humanitas*, 2017; <https://books.google.ro/books?id=5LVTDwAAQBAJ&pg...>); „Extraordinar la Hume este faptul că a ajuns la concluzii atât de profunde și de cuprinzătoare – despre cauzalitate, despre identitate, despre moralitate, dreptate și judecată estetică – pornind de la o concepție naivă și vădit falsă asupra gândirii umane. În proza lui există o înțelepciune domoală care întotdeauna îți va încălzi inima, mergând cel mai bine, mi se pare, lângă un foc, cu un pahar de vin alb, dulce, poate *Château Coutet*...”

Gripa spaniolă e o amintire individuală, nu colectivă. Nu e un dezastru istoric, ci milioane de tragedii personale discrete.

Laura Spinney

În pofida progreselor pe care le face umanitatea în ceea ce privește igiena, calitatea vieții, civilizația, confortul, există perioade când este bulversată de epidemii devastatoare care se răspândesc cu rapiditate pe toate continentele, producând milioane de victime. Dacă dăm crezare emisiunilor de pe *National Geographic*, gripa spaniolă apărută în ultimele luni ale Marelui Război a provocat suferința și decesul a aproximativ 100 de milioane de oameni, întrecând cu mult numărul victimelor din cele două războaie mondiale, certitudine la care ajunge și Laura Spinney: *să conchidem că acesta a fost, probabil, cel mai mare dezastru demografic din secolul al XX-lea, posibil chiar din toate secolele* (p. 206). În acest context, când omeniirea este atacată de un nou virus – Covid 19 –, apare o carte singulară, datorată unei cercetătoare britanice, Laura Spinney (n. 1971)*, structurată în opt părți și 21 de capitole, epilog (*In memoriam*) și beneficiind de prefața dlui Adrian Cioroianu și de postfața dlui prof. dr. Emanoil Ceausu. În 1998, experții s-au întărit la Cape Town pentru a comemora 80 de ani de la izbucnirea gripei spaniole. Așadar, pentru a considera că originea gripei spaniole se află într-o tabără militară din America, Laura Spinney întreprinde o incursiune în istorie, menționând o tuse devastatoare din 412 î.H. în Perinth (pe malul mării Marmara), consemnată de Hipocrat, care folosește termenul *epidemie*. Pe atunci, grecii antici credeau că aceste boli endemice erau o pedeapsă a zeilor pentru încălcarea unor reguli; altfel spus,

Ionel SAVITESCU

Gripa spaniolă și urmările sale

oamenii comiteau un *hybris*. Anterior calamității din Perinth, au fost consemnate epidemii în Egipt, iar Tucidide descrie o epidemie la Atena. În fine, în Evul Mediu numărul epidemiiilor se înmulțește (ciurma lui Iustinian, pe care Columb o transferă în Lumea Nouă), culminând cu marea ciumă din secolul al XIV-lea (*Moartea Neagră*). Nici țările române n-au scăpat: în Moldova a existat o epidemie de holeră în primele decenii ale secolului al XIX-lea, iar în Muntenia, *ciurma lui Caragea* (a domnit între 1812 și 1818), menționată de Ion Ghica („Din vremea lui Caragea”). Primul pacient infectat de virusul gripei spaniole a fost bucătarul Albert Gitchell, din tabăra militară din Funston (Kansas). Boala se răspândește rapid atât în SUA, cât și în Europa, Africa de Nord, India, China, Japonia, Australia. Gripa pătrunde în rândul armatelor combatante. Epidemia de gripă spaniolă cunoaște trei valuri, deși s-a pretins că ar mai fi existat un al patrulea val. Descrierea înspăimântă: boala ataca tot corpul uman, schimbându-i culoarea. Dacă culoarea neagră punea stăpânire pe mâini, picioare, abdomen, trunchi, nu mai exista nicio speranță. Se murea în decurs de câteva ore sau zile: *Victimele gripei mureau înecate, înăbușite de propriile lor fluide... Oamenii se plângeau de ameteți, insomnii, pierderea auzului sau a mirosului ori de vedere încetșată* (pp. 67-69). Această localizare

a primului pacient a dat destulă bătaie de cap cercetătorilor. Anumite teorii indicau China ca fiind la originea virusului, invocându-se și *mitul pericolului galben*. Alte teorii susțin că gripa spaniolă a apărut pe Frontul de Vest (p. 193), în sfârșit, în New York: *Așadar, până acum, toate cele trei teorii referitoare la originea gripei spaniole rămân în picioare... Astfel, azi, putem afirma cu o oarecare certitudine un singur lucru: gripa spaniolă nu a început în Spania* (pp. 198-199). Totuși, acestui flagel, care a afectat atâtea țări, continente și milioane de oameni, i s-a dat denumirea de gripă spaniolă, deși avea și multe alte denumiri: *Denumirea adoptată a fost cea care era folosită deja de cele mai puternice națiuni din lume – învingătorii din Marele Război. Pandemia a*

ajuns să fie cunoscută drept *gripă spaniolă – ispanka, espanhola, la grippe espagnole, die Spanische Grippe – și o eroare istorică a rămas bătută în cuie* (p. 85). Pentru localizarea gripei, se impuneau cordonul sanitar, izolarea, carantina. Medicii se aflau în dilemă, nereușind să cadă de acord asupra originii bolii și a metodelor de tratament salvator: *O epidemie își va urma cursul și va dispărea singură, fără intervenții, dar măsurile care reduc acea densitate – numite colectiv distanțare socială – pot s-o încheie mai repede, reducând numărul victimelor* (p. 119). Evident, în 1918, ca și astăzi, s-au impus anumite măsuri: purtarea măștii, evitarea aglomerațiilor, distanța fizică între oameni, spălarea frecventă a mâinilor, dezinfecția. Marele aglomerări urbane erau permanent un pericol de infestare. Un timp s-a crezut că aspirina (*pastila minune*) și mercurul împiedicau infectarea cu gripa spaniolă. S-a recurs la ritualuri negre. Cercetările medicilor și ale specialiștilor în boli infecțioase se extind în mai toate țările occidentale, iar unii medici au experimentat pe ei înșiși, ajungându-se la următoarea concluzie: *În cele din urmă, au fost identificate trei tipuri de gripă (recent, s-a adăugat un al patrulea): A, B și C. A și B provoacă epidemii, dar numai A provoacă pandemie. C este o variantă relativ mai ușoară și mai puțin contagioasă decât celelalte două.*

Virusul care a provocat gripa spaniolă a fost, inutil să mai spunem, de tip A (p. 217). Gripa infectează animale și păsări, încât gripa spaniolă e posibil ca oamenii să o fi luat de la păsări: *Opinia unanim împărtășită azi este că timp de sute de mii de ani, dacă nu chiar milioane, păsările sălbătice au constituit un fel de supă primordială pentru virusurile gripale care, din când în când, au infectat oamenii* (p. 236). Rata sporită de infectări era determinată de hrana insuficientă și de slabă calitate, de aglomerația din locuințe și de lipsa îngrijirilor medicale. În America, bunăoară, emigranții italieni de la începutul secolului al XX-lea erau mai predispuși la îmbolnăvire, încât ne întrebăm ce legătură subtilă există între gripa spaniolă din 1918 și pandemia de astăzi, Italia și Spania având un număr mare de îmbolnăviri. După marele spaniolă care a decimat milioane de oameni (*generația pierdută*, după Vera Brittain), apare o populație mai redusă, dar mai robustă, mai sănătoasă în a se lupta cu virusurile. Interesant de observat e faptul că Marele Război a generat o literatură inspirată din ororile războiului (în treacăt fie spus, Ludendorff a considerat gripa spaniolă ca fiind cauza pentru care Germania a pierdut războiul), în timp ce gripa spaniolă nu a inspirat pe nimeni în realizarea vreunei opere literare, dar a contribuit indirect la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial (p. 296). Printre victimele gripei spaniole s-au numărat Apollinaire, Max Weber, Iakov Sverdlov, Egon Schiele, Edmond Rostand. Alte personalități s-au îmbolnăvit, dar au reușit să învingă boala: Alfons al XIII-lea, regele Spaniei, Kafka, Romain Rolland, Gandhi, F. Scott Fitzgerald, John Dos Passos. În sfârșit, Epilogul (*In memoriam*) este consacrat tuturor victimelor provocate de *Moartea Neagră* (inițial s-a numit *Moartea Albastră*), gripei din 1890 din Rusia și evident gripei spaniole. Fotografiile de epocă completează un volum de excepție. Harta globului surprinde răspândirea gripei spaniole la sfârșitul anului 1918. Ce s-ar putea adăuga? Doar că lectura acestei cărți ne conduce spre o conduită fermă de a nu ignora sau a pune la îndoială existența acestei pandemii actuale, extrem de periculoasă pentru ființa umană.

* Laura Spinney, *Gripa spaniolă din 1918. Pandemia care a schimbat lumea*; traducere din limba engleză de Roxana Olteanu; prefață de Adrian Cioroianu; postfață de dr. Emanoil Ceausu, București, Editura „Corint”, 2019, 376 p.

vade mecum

Liviu FRANGA

Mici bucurii, simple

Mi-e dor să mai simt pe frunte palma blândă a mamei, trezindu-mă: „E ora șapte. Întârzi la școală”. Și de ghiozdanul meu de carton maro mi-e foarte dor, cu două cataramे înțepătoare. De tartinele cu dulceață de caise pe unt, pe care le mîncam cu șervețel cu tot.

Mi-e dor de lacul din spatele liceului. Departe de bulevard, în liniștea susurului unui pârâiaș ițit printre pietre și iarbă, sub bolta tăcută a platanilor de pe alei, în amurgul toamnei ultimei clase, când am strâns prima oară în pumni palma caldă a primei fete.

Mi-e dor de privirea profesorului care ne-a dus, singurul, pe toți cei șapte studenți ai grupei anului întâi, în *cetatea cărților*, cum i-a spus bibliotecii de la mansarda ultimului etaj: *de clasice și orientale*, mutată la parter, până astăzi, după Marele Cutremur. „Aici, nu în sala de clasă, veți da lupta voastră adevărată cu cartea. Toată viața.” „De student?” „Nu. Toată viața.” Atunci a cuprins cu privirea profesorul biblioteca întregă. Dintr-o singură privire. Pe toată. Ca pe o cetate îndepărtată, de pe vârf de munte.

Mi-e dor de primele lumini de seară ale unui oraș străin, în care am zburat întâia dată cu avionul, pe deasupra hotarelor

nevăzute ale unei țări necunoscute, de dedesubtul norilor.

Mi-e dor de firisoarele degetelor întinse spre degetele mele, căutând sprin și siguranță, pentru primii pași ai primului lui drum din afară de casă. Al băiețelului care nu mai eram eu, dar în care mă priveam, ca într-o oglindă care te privește, la rândul ei, mirată, cu ochi întrebători.

Mi-e dor de prima mea oră în sala de clasă: altfel decât în toate orele petrecute mai înainte, în orice formă de școală. De atunci încolo, nu am mai stat în pupitrul băncii, ci în fata primului rând, aproape de tabla neagră, cu spatele la ea. Înțepisem, cu toți mușchii încordați. Stătuie în care mă rămăsese vie doar privirea peste cei ce mă ascultau scândând, explicând, întrebând, răspunzând.

Mi-e dor de soarele apusului. Pentru că îmi aduce aminte, pe măsură ce coboară, se întunecă și se aprind cîndelulele cerului, de dimineața care, de fiecare dată, va să răsară din adâncimi, tot vie, tot caldă, tot umedă de lumină. În plinătatea ei se scufundă și se stinge orice durere.

Mihai BOTEZ

Mallarmé Admirabilul

• Pierre-Auguste Renoir – Stéphane Mallarmé

Nu este întreprindere mai dificilă și mai minată de riscuri decât să scrii un studiu mărunț (ca dimensiuni) despre un autor de excepție. Voi creiona în câteva tușe fugare un micromedalion Mallarmé (*vu d'ici*, așa cum și-a intitulat și el prezentarea lui Tennyson în franceză), conștient fiind că nicio condensare frastică, oricât de ingenioasă, nu poate rezuma atare încadrare.

Cine este Mallarmé, ce se știe în genere despre el? Un poet dificil, mai cu seamă în acea parte a creației unde triumfă mallarmismul propriu-zis. Încifrat, abscons, ezoteric, Mallarmé a devenit progresiv, întrucât revoluția literară pe care a adus-o viziunea sa despre poezicitate nu se putea formula în clar fără a i se diminua sau chiar trăda esența, iar nu cu *parti pris* de singularizare, cum adesea s-a spus citându-se ad litteram unele butade ale poetului. Claritatea este rezultatul unei perfecționări sociale laborioase, multisculare, a unui limbaj comunicativ în scopul de a face din el un instrument șlefuit de înțelegere între oameni. Nu la așa ceva se referă limbajul poeziei, care este un *eveniment* singular în cadrul limbajului, la rigoare un unicat ce-și are propria sa logică și virtutea originalității. Rari sunt oamenii care, în virtutea unui har, să împlinescă în mod natural asemenea deziderate; ei repetă lucruri ale tuturor, schimbă între ei cuvinte și formule de-a gata, așa cum manevrează bancnote, de pildă. Poetul Nichita Stănescu vorbea despre o „limbă poezescă”, pretindea a face poezie cu „necuvinte”, dar în fapt nu putea să recurgă decât tot la niște prefabricate lingvistice. Atâta doar că preceda la dislocări și relocări de combinații instituite și crea sintagme „nichitastănesciene” redutabile și memorabile. Canonul însuși al modernității implică acest gen de abordare și de operare, cu condiția de a o face la un grad de tensiune cât mai înalt posibil. Cam în același fel opera, cu aproape un secol înainte, marele înaintaș francez. Cu deosebirea că el a luat limbajul literalmente pe cont propriu, căutându-i acele calități dorminde, nefuncționale, singurele capabile de creativitate în sensul propriu. E ca și cum cineva nu ar ști că bronzul este un aliaj de metale, dar descoperă, prin intuiție, cum să separe din el arama de staniu. Sau cum să obțină aurul pur, de 24 de carate, din aliajele cu care este combinat îndeobște pentru a avea duritatea pe care i-o constatăm în bijuterii. Într-o astfel de muncă de „rafinare” lingvistică, am putea spune că stă o

bună parte din meșteșugul mallarméean al forjării unui material demn de a figura în plastica edificiilor poetice. În numeroasele scrisori din vasta sa corespondență cu prieteni apropiați, poeticianul și-a prezentat descoperirile, bucurându-se uneori de aceste adevărate victorii ale spiritului asupra materiei, dar și lamentându-se de prețul exorbitant cu care și-a dobândit triduc triumfurile. Aventura sa de cucerire, pentru Poezie, a unui teritoriu inalterabil și de o perfectă puritate și frumusețe s-a soldat cu crize ale personalității mergând până în pragul demenței. S-a dorit, mai mult chiar decât titanii romantici, o „aptitudine pe care o are Universul în a se reflecta pe sine”. A lucrat cu febrilitate și îndârjire, în partea finală a carierei, la un proiect utopic de a scrie *Le Livre* (*Cartea*), cea care să conțină în sine toate posibilitățile literarului, epuizând în această Biblie laică tot ce s-a scris până la el... și dincolo de care nu mai poate fi decât Neantul. A murit la 56 de ani, de epuizare nervoasă, cerând ca tot ce lucrase pe fișe să fie distrus, conștient că nimeni nu ar putea să înțeleagă și să continue o astfel de lucrare supermonumentală. Din fericire, în momentele de necesară detensionare, a reușit să schițeze lucrări de dimensiuni abordabile, numite cu modestie *esquisses en vue de mieux* și care constituie moștenirea sa literară, cu care se prezintă iubitorilor de frumos ca opera sa poetică. Poemele care o alcătuiesc sunt mătură una zăbateri omeniești de a realiza lucruri mai presus de firea umană, însă pe care doar ființele de excepție și care doar prin cutremurătoare asceze spirituale ar putea să le realizeze. Mallarmé este încadrat de istoria literară între

marii poeți simbolști francezi, deși începuturile sale poetice stau sub semnul celui mai elevat parnasianism. A fost stimulat în căutările sale, la începuturi, de Baudelaire și de Poe, însă drumurile sale s-au îndepărtat cu mult față de modernismul (pe atunci unul strident) al acestora. Creatorul *Irodiadei*, al *Faunului*, al sonetului *Lebedei*, al *Aruncării de zaruri* și al multor bijuterii stilistice nu are nimic din alura vreunui epigon. Ca un adevărat „self-made-poet”, și-a proiectat singularitatea într-o galaxie poetică inconfundabilă, declarat, în suita lui Verlaine, „prinț al poezilor” din Franța. La rândul său, nu a avut urmași literari care să se hazardeze a continua cercetările sale poetice. În schimb, teoreticienii literari (poeticieni), hermeneuți (*de tous azimuts*), lingviști, semioticienii s-au inspirat, mărturisit sau nu, în redactarea teoriilor proprii, din intuițiile și fulgurațiile sale pe teme de lingvistică și poetică. Tineri admiratori, în special veniți din străinătate la Paris să se școlască în marile centre de creație, i-au frecventat „cenaclul de marți” de pe Strada Romei, nr. 10 și i-au popularizat la nivel continental realizările lui nepereche. Singurul discipol declarat căruia i-a fost magistrul, Paul Valéry, a fost inhibat vreme de decenii în fața perfecțiunii și noutății creației mallarméene. Lecțiile maestrului l-au determinat să-și caute propria cale de afirmare în spațiul poetic și, mai cu seamă, al poezicii. În fața unei ștachete ridicată atât de sus, mulți aspiranți la glorie literară au făcut pasul îndărăt, ceea ce în sine constituie un act salubru de deparazitare literară...

Se cuvine a fi menționat că în persoana eminentului poet s-au intersectat în mod fericit iubitorul de muzică, cel de

pictură, de balet, de teatru, de ceremonii religioase și pasionatul de mituri și legende. Întru aceasta se aseamănă cu contemporanul său Richard Wagner, partizanul unei îndrăznețe viziuni în construcția dramei muzicale ca *Gesamtkunstwerke* (conclucrare între toate artele). O atare viziune totalitară asupra a tot ce este mai spiritual în om, dar în care „leitmotivul” rămâne cel literar, a făcut din Mallarmé nu un colecționar sau întretesător de elemente heteroclite, ci un acordeur de tot ce este mai necesar pentru a întruni viziunea horatiană *ut pictura poesis*, amplificată însă pe un registru și la un nivel cu mult mai generos decât corespondența literar/ pictural. Încă de la cele dintâi creații, juvenile, impresia de cititor este că pătrunzi în sacralitatea unui templu. Ceea ce te înfioară este autenticitatea trăirilor în slujba artei literare demne de acest nume. Cu cât înaintezi prin labirintul poetic din ce în ce mai vertiginos, cu atât te pătrunde gândul că vei sucomba sub povara perfecțiunii formale și a unei infinite sugestivități poetice. Impresia e copleșitoare, mai ales dacă ai posibilitatea de a o parcurge în original. Mulți analiști au înclinat să creadă că această vrajă este una factice, rezultat al unei tehnici de creație sintactico-fonologice excepționale. Dar parcurgându-i textele teoretice în care se descriu modalitățile de creație intrinseci, rămâi uimit să constăți că totul este rodul unor viziuni și cizelări de orfevru și de șlefuitor de diamante, care depășesc cu mult artificiele pur tehnice. Practic, asistăm la o „magna restauratio” a limbajului însuși, căruia i se pun în valoare valențe nebănuite de nimeni până atunci. Idei singulare îl conduc pe poet la stilizări greu de definit – și de priceput – și din care iradiază spiritul însuși al Poeziei. Ne aflăm în prezența unei fabuloase îngemănări și creșteri împreună: Poetul și Poezia se înalță susținându-se reciproc spre cele mai elevate culmi, chiar dacă urcușul este inuman de greu și de prăpăstios. O atletică poetică de atare calibru e greu chiar de imaginat, darămite de performat. Însă numai așa a reușit un mare aventurier al Spiritului și al Simțirii să-și clădească soclul pe care tronează *tel qu'en Lui-même enfin l'Éternité le change* - cum memorabil scria el însuși, sculptând statuia de pe „mormântul lui Edgar Poe”.

Sugerez cititorului român – dornic de a face el însuși cunoștință cu cel mai important, sub raport novator, poet european al veacului al XIX-lea – volumul bilingv *St. Mallarmé, Album de versuri*, în tălmăcirea de excepție a renumitului specialist român Șerban Foartă. (Și, cu voia dumneavoastră, cartea mea *Mallarmé l'Admirable Linéaments d'un totalitarisme poétique*, Iași, Editura „Universitas XXI”, 2005, pentru cei împrieteniți cu limba franceză.)

• Dumitru Macovei